

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงาน
นอกการเกษตรในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ปี 2543/2544

FACTORS AFFECTING LABOUR EMIGRATION OF THE FARMERS
IN PAI DISTRICT, MAEHONGSON PROVINCE, TO
NON - AGRICULTURE JOBS, YEAR 2000/2001

นายพิษณุ วีระสารธรรม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์
พ.ศ. 2545

ลิขสิทธิ์ของโครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
โครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์)

ปริญญา

เศรษฐศาสตร์สหกรณ์

เศรษฐศาสตร์และสหกรณ์การเกษตร

สาขาวิชา

ภาควิชา

เรื่อง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงาน

นอกการเกษตรในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี 2543/2544

FACTORS AFFECTING LABOUR EMIGRATION OF THE FARMERS IN PAI
DISTRICT, MAEHONGSON PROVINCE, TO NON - AGRICULTURE JOBS,
YEAR 2000/2001

นามผู้วิจัย นายพิษณุ วีระสารธรรม

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร.รัตนา โพธิ์สุวรรณ)

วันที่ 26 เดือน เม.ย พ.ศ. 2545

กรรมการที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ จรรย์สาสุภาพ)

วันที่ 26 เดือน เม.ย พ.ศ. 2545

กรรมการที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์จำเนียร บุญมาก)

วันที่ 26 เดือน เม.ย พ.ศ. 2545

หัวหน้าภาควิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิชัย ตันวัฒนากุล)

วันที่ 2 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2545

โครงการบัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(อาจารย์สรณีย์ เพิ่มพุด)

ประธานกรรมการโครงการบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 21 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2545

บทคัดย่อ

บทคัดย่อวิทยานิพนธ์ เสนอต่อโครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์

**ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงาน
นอกภาคการเกษตรในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน**

ปี 2543/2544

โดย

นายพิษณุ วีระสารธรรม

เมษายน 2545

ประธานกรรมการที่ปรึกษา: อาจารย์ ดร.รัตนา โพธิ์สุวรรณ

ภาควิชา/คณะ : ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และสหกรณ์การเกษตร
คณะธุรกิจการเกษตร

การศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกภาคการเกษตร มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และศึกษาถึงลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยผลักดัน ปัจจัยดึงดูดด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมบางประการที่เป็นสาเหตุของการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคการเกษตรไปสู่ภาคการเกษตร และปัญหาพร้อมแนวทางแก้ไขอันเกี่ยวกับแรงงานของครัวเรือนเกษตรกร

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ได้ศึกษาทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร และได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) ของแรงงานเกษตรกร จำนวน 98 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแรงงานของเกษตรกรทั้งหมด 4,375 ครัวเรือน โดยใช้แบบสอบถามรวมทั้งการสัมภาษณ์แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์และการทดสอบค่าไคสแควร์

ผลการศึกษาพบว่า แรงงานของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง สมรสแล้ว อายุเฉลี่ย 25 ปี การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น

ลักษณะส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับการออกไปทำงานนอกภาคการเกษตร ของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ สถานภาพการสมรส ส่วนลักษณะส่วนบุคคลอื่นๆ ได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับการออกไปทำงานนอกการเกษตรของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร

ปัจจัยผลักดันที่มีความสัมพันธ์กับการออกไปทำงานนอกการเกษตรของแรงงาน ในครัวเรือนเกษตรกร ได้แก่ ระดับการครองชีพ ภาระหนี้สิน และค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ส่วน ปัจจัยผลักดันอื่นๆ ได้แก่ พื้นที่ทำการเกษตร ภัยธรรมชาติ ค่าใช้จ่ายทางการเกษตร ผู้เยาว์และ ผู้สูงอายุ ไม่มีความสัมพันธ์กับการออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรของแรงงานในครัวเรือน เกษตรกร

สำหรับปัจจัยดึงดูด ได้แก่ รายได้รวมของครัวเรือน รายได้นอกการเกษตร ความ ทันสมัยมีหน้าต่างในสังคม สาธารณสุขมูลฐาน การชักชวนของญาติและเพื่อนไม่มีความสัมพันธ์ กับการออกไปทำงานนอกการเกษตรของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร

ปัญหาที่มีผลกระทบต่อครัวเรือนเกษตรกรมี 2 กรณีคือ ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยตรง ต่อแรงงานเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร ได้แก่ ปัญหาด้านครอบครัว ปัญหาด้าน สังคม ปัญหาด้านเศรษฐกิจและปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนปัญหาที่เกิดขึ้นกับการทำการ เกษตรของครัวเรือนเกษตรกรที่มีแรงงานในครัวเรือนออกไปทำงานนอกการเกษตรได้แก่ ปัญหา ด้านการขาดแคลนเงินทุน ปัญหาด้านการตลาด ปัญหาด้านคุณภาพของผลิตผลการเกษตรไม่ ได้มาตรฐาน ปัญหาที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์ และปัญหาภัยธรรมชาติ

ABSTRACT

Abstract of thesis submitted of the Graduate School Project of Maejo University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science in Cooperative Economics

FACTORS AFFECTING LABOUR EMIGRATION OF THE FARMERS IN PAI DISTRICT, MAEHONGSON PROVINCE, TO NON – AGRICULTURAL JOBS, YEAR 2000/2001

By

PISSANU WEERASARATAM

APRIL 2002

Chairman: Dr. Ratana Pothisuwan

Department/Faculty: Department of Agricultural Economics and Cooperatives,
Faculty of Agricultural Business

This research was conducted to examine personal characteristics, push factors and pull factors in socio-economics of farmers in Pai district which caused them to emigrate to non-agricultural jobs as well as agricultural labour problems and solutions to the problems.

The data were collected by means of interview schedules from 98 samples of farmers selected by multi – stage sampling from 4,375 households and then analyzed by the SPSS/PC+. The statistics used were percentage, mean, correlation and the Chi-square.

The findings revealed that most farmers were female, married, 25 years old on average, and had completed a secondary school.

Marital status was found to be significantly correlated with labour emigration of farmers in Pai district, Maehongson province while age, sex and educational level were not.

The push factors significantly correlated with non-agriculture emigration were cost of living, debts, and household expenses but agricultural land, natural disasters, agricultural expenses, and children and old people were not correlated with non-agricultural job emigration.

The pull factors i.e. total household incomes, non-agricultural incomes, sociality, public health facilities, relatives' influences, and friends were non-significantly correlated with non-agricultural job emigration.

Two types of problems were found to exist : problems facing the farmers emigrating to non-agricultural jobs i.e. family, socio-economic, and environmental problems – and agricultural problems i.e. lack of capital, marketing, low quality products, lack of land rights, and natural disasters.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้จะไม่สามารถสำเร็จลงได้หากปราศจากความช่วยเหลือจาก คณะกรรมการที่ปรึกษา ซึ่งประกอบด้วย อาจารย์ ดร.รัตนา โพธิ์สุวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ จรรยาสุภาพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จำเนียร บุญมาก อาจารย์ ดร.ปรารภนา ยศสุข ผู้แทนจากบัณฑิตวิทยาลัย และผู้ช่วยศาสตราจารย์บัญชา ไตรวิทยาคุณ ผู้ลงลับ ที่ได้กรุณาให้ ข้อเสนอแนะ คำแนะนำปรึกษาและให้กำลังใจแก่ผู้ศึกษามาโดยตลอด รวมทั้งผู้ช่วยศาสตราจารย์ จรรยา อภิชาติตรากุล ที่ได้กรุณาตรวจแก้บทคัดย่อภาษาอังกฤษให้เรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้ศึกษา ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณมาลีวรรณ เลาะวิถี หัวหน้าสำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานสถิติจังหวัดแม่ฮ่องสอน คุณพิณญาติา ทราวยเงิน ที่ช่วยเหลือจัดเก็บข้อมูล และ เกษตรกรในอำเภอป่าเยี้ย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ตอบแบบสอบถามให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีอีกหลายท่านที่ไม่ได้กล่าวนามที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำการศึกษานี้สำเร็จด้วยดี

บุคคลที่สำคัญที่สุดที่มีส่วนช่วยให้งานวิจัยสำเร็จได้ด้วยดีและเป็นกำลังใจมาโดยตลอด ได้แก่ บิดา มารดา ที่ให้การสนับสนุนทางด้านการศึกษาแก่ผู้วิจัย ผู้วิจัยขอน้อมรำลึกถึง พระคุณบิดา มารดา และขอกราบขอบพระคุณไว้เป็นอย่างสูง

พิษณุ วีระสารธรรม

เมษายน 2545

สารบัญเรื่อง

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญเรื่อง	(8)
สารบัญตาราง	(12)
สารบัญภาพ	(15)
บทที่ 1 บทนำ	1
ปัญหาในการวิจัย	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย	6
นิยามศัพท์	6
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	9
แนวคิดทฤษฎีของการเคลื่อนย้ายแรงงาน	9
ปัจจัยที่เป็นสาเหตุการอพยพแรงงาน	11
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกับการเคลื่อนย้ายแรงงาน	13
ผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง	19
ภาคสรุป	24
กรอบแนวความคิดในการวิจัย	25
สมมติฐานในการวิจัย	26
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	28
สถานที่ดำเนินการวิจัย	28
ผู้ให้ข้อมูลและการสุ่มตัวอย่าง	29
เครื่องมือในการวิจัย	31

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
การทดสอบแบบสอบถาม	31
การรวบรวมข้อมูล	32
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	32
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	34
ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคลของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร	34
- เพศ	35
- อายุ	35
- ระดับการศึกษา	36
- สถานภาพการสมรส	38
ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกร ที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร ได้แก่ ปัจจัยผลักดันและ ปัจจัยดึงดูด	38
- รายได้จากการทำการเกษตรต่อปี (ระดับการครองชีพ)	39
- พื้นที่ทำการเกษตรต่อครัวเรือน	40
- ภัยธรรมชาติ	41
- ภาระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรค้างชำระ	41
- ค่าใช้จ่ายทางการเกษตรต่อปี	42
- ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนต่อปี	43
- จำนวนผู้เยาว์และผู้สูงอายุ	44
- รายได้รวมของครัวเรือนเกษตรกรต่อปี	45
- รายได้นอกการเกษตรต่อปี	46
- ความทันสมัยและมีหน้าตาในสังคม	47
- สาธารณมูลฐาน	48
- ลักษณะการออกไปทำงานนอกการเกษตร	49
- ปัจจัยอื่น ๆ ที่ใช้พิจารณาร่วมกับปัจจัยผลักดันและ ปัจจัยดึงดูด	50

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
- สมาชิกในครัวเรือน	50
- จำนวนแรงงานในครัวเรือน	51
- จำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ทำงานการเกษตร	51
- จำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร	52
- ช่วงเวลาที่ออกไปทำงานนอกภาคการเกษตร	53
- จังหวัดที่แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรไปทำงานนอก การเกษตร	53
- ประเภทของงานที่แรงงานในครัวเรือนเกษตรกร ทำงานนอกการเกษตร	54
- ศาสนาหรือความเชื่อ	55
ตอนที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดที่มีผลกระทบต่อการ เคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอก การเกษตร	55
- สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคลปัจจัย ผลักดัน ปัจจัยดึงดูด กับการเคลื่อนย้ายแรงงานของ เกษตรกร	57
- ความสัมพันธ์ลักษณะส่วนบุคคล เพศ สถานภาพการ สมรส ระดับการศึกษา กับการเคลื่อนย้ายแรงงานของ เกษตรกร	61
- ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยผลักดัน และปัจจัยดึงดูด กับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกร	62
ตอนที่ 4 การศึกษาปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานและการทำการ เกษตรของครัวเรือนเกษตรกรที่อยู่ในภาวะการเคลื่อนย้าย แรงงานออกนอกภาคการเกษตร	64
4.1 การศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นกับแรงงานที่ออกไปทำงาน นอกการเกษตร	64

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

หน้า

4.2 การศึกษาปัญหาที่เกิดกับการทำการเกษตรของ ครัวเรือนเกษตรกรที่อยู่ในภาวะที่แรงงานเคลื่อนย้าย ออกนอกการเกษตร	66
ตอนที่ 5 การศึกษาถึงความต้องการความช่วยเหลือแรงงานเกษตรกร ที่ออกไปทำงานนอกการเกษตรและความช่วยเหลือด้านการ ประกอบอาชีพเกษตรกรของครัวเรือนเกษตรกร	69
5.1 การศึกษาถึงความต้องการความช่วยเหลือแรงงาน เกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร	69
5.2 การศึกษาถึงความต้องการความช่วยเหลือด้านการ ประกอบอาชีพเกษตรกรของครัวเรือนเกษตรกร	70
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	73
สรุปผลการวิจัย	73
อภิปรายผล	74
ข้อเสนอแนะ	76
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	78
บรรณานุกรม	80
ภาคผนวก	85
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	86
ภาคผนวก ข ประวัติผู้วิจัย	99

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	สถานการณ์ม้งงานทำนอกภาคเกษตรและภาคเกษตร ปี 2539-2544	2
2	จำนวนครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างแยกตามตำบลต่าง ๆ จำนวน 7 ตำบล	30
3	จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามเพศ และจำนวนแรงงานเกษตรกรที่เคลื่อนย้าย	35
4	จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามอายุ และจำนวนแรงงานเกษตรกรที่เคลื่อนย้าย	36
5	จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตาม ระดับการศึกษาและจำนวนแรงงานเกษตรกรที่เคลื่อนย้าย	37
6	จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตาม สถานภาพสมรสและจำนวนแรงงานเกษตรกรที่เคลื่อนย้าย	38
7	จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามรายได้จากการ ทำการเกษตรต่อปี	39
8	จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามจำนวนพื้นที่ ทำการเกษตรต่อครัวเรือน	40
9	จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามการประสพภัย ธรรมชาติ	41
10	จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามภาระหนี้สิน ที่ค้างชำระ และแหล่งเงินทุน	42
11	จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามค่าใช้จ่าย ทางการเกษตรต่อปี	43
12	จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามค่าใช้จ่ายใน ครัวเรือนต่อปี	44
13	จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามจำนวนผู้เยาว์ และผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเกษตรกร	45
14	จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามรายได้รวมของ ครัวเรือนเกษตรกรต่อปี	46

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
15	จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามรายได้นอกภาค การเกษตรต่อปี	47
16	จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามความทันสมัย และมีหน้าตาในสังคม (มีโทรทัศน์ ตู้เย็น เครื่องเล่นวิทยุเทป) และ จำนวนแรงงานเกษตรกรที่เคลื่อนย้าย	48
17	จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามการมีสัมมา ภูมิลักษณะใช้ในครัวเรือน	49
18	จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามลักษณะ การออกไปทำงานนอกการเกษตร	49
19	จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามสมาชิกในครัวเรือน	50
20	จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามจำนวนแรงงาน ในครัวเรือนเกษตรกร	51
21	จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามจำนวนสมาชิก ในครัวเรือนที่ทำงานทางการเกษตร	52
22	จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามจำนวนสมาชิก ในครัวเรือนที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร	52
23	จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามช่วงเวลา ที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร	53
24	จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามจังหวัด ที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร	54
25	จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามประเภท ของงานที่ทำ	54
26	จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตาม ศาสนาหรือความเชื่อ	55

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
27	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยผลักดัน และปัจจัยดึงดูดทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการ เคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร	56
28	ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคลปัจจัยผลักดัน และปัจจัยดึงดูด ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายแรงงาน ของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร	60
29	จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามปัญหา ที่เกิดขึ้นเมื่อออกไปทำงานนอกการเกษตร	65
30	จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตาม ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการทำการเกษตร	68
31	จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตาม ความต้องการความช่วยเหลือเมื่อไปทำงานนอกการเกษตร	70
32	จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตาม ความต้องการความช่วยเหลือด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม	72

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

25

บทที่ 1

บทนำ

(INTRODUCTION)

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพทางการเกษตรร้อยละ 70 ของประชากรทั้งหมด เพราะประเทศไทยในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่เป็นปัจจัยผลิตที่สำคัญต่อการทำการเกษตร เช่น มีทรัพยากรดินที่อุดมสมบูรณ์ มีแหล่งน้ำมากมาย ดังเช่นได้บันทึกไว้ในหลักศิลาจารึกสมัยกรุงสุโขทัยว่า ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว และต่อมาประเทศไทยได้เปิดประเทศทำการค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น จึงมีการแข่งขันกันผลิตสินค้าทางการเกษตรเพื่อจำหน่ายค้าขายกับต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น จากการผลิตเพื่อเพียงพอบริโภคในครัวเรือนส่วนที่เหลือก็นำไปจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่นที่จำเป็นมาเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย ดังนั้นเกษตรกรจึงมีการขยายพื้นที่เพาะปลูกมากขึ้น ซึ่งการขยายพื้นที่ทำการเกษตรก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ แหล่งต้นน้ำ ก่อให้เกิดความสูญเสียระบบนิเวศวิทยา ป่าต้นน้ำถูกทำลาย ทรัพยากรดินขาดความอุดมสมบูรณ์ จากการนำเทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่เข้ามาใช้อย่างไม่ถูกต้อง ทั้งนี้เพราะเกษตรกรไม่มีความรู้ความเข้าใจเทคนิคสมัยใหม่ จึงก่อให้เกิดรายจ่ายมากกว่ารายได้ทางการเกษตร เกษตรกรมีรายได้การเกษตรลดลงไม่เพียงพอต่อการครองชีพ สาเหตุมาจากปัจจัยการผลิตมีราคาสูง แต่ราคาผลผลิตกลับมีราคาต่ำและไม่แน่นอน ประกอบกับการเกษตรต้องอาศัยปัจจัยทางธรรมชาติในการผลิต ดังนั้นจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากเกษตรกร ไปขายแรงงานและหันไปประกอบอาชีพนอกการเกษตรซึ่งมีแนวโน้มมากขึ้น (ตารางที่ 1)

ดังนั้นการอพยพแรงงานออกจากสาขาการเกษตร ไปสู่สาขาอาชีพนอกการเกษตรเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแรงงานครัวเรือนเกษตรกรเป็นอย่างมาก เป็นที่ทราบกันดีว่าสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยทั่วไป ส่วนใหญ่มักจะเกิดจากปัญหาพื้นฐานของเกษตรกร ได้แก่ ปัญหาคุณภาพชีวิต ปัญหาที่ทำกิน ปัญหาแหล่งน้ำ ปัญหาดินเพื่อการผลิต ปัญหาเทคโนโลยีการผลิต ปัญหาการตลาดและปัญหาการว่างงานของเกษตรกร นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้ว การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจนอกสาขาการเกษตรมีแนวโน้มการขยายตัวสูงขึ้น และรายได้ที่ดีกว่าเป็นปัจจัย ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่ดึงดูดให้เกษตรกรต้องอพยพไปทำงานนอกภาคเกษตรเพิ่มมากขึ้น (นพดล ชีวะใจ, 2523: 12)

ตารางที่ 1 สถานะการมีงานทำนอกภาคเกษตรและภาคเกษตร ปี 2539-2544 รอบที่ 1
เดือนมีนาคม 2544

สถานภาพแรงงาน	2539	2540	2541	2542	2543	2544
1. ประชากรทั้งหมด	59.244	59.902	61.098	61.779	62.609	62.000
2. ประชากรอายุ 13 ปีขึ้นไป	43.942	45.758	47.148	47.912	48.862	46.826
3. ประชากรอายุต่ำกว่า 13 ปี	15.302	14.144	13.950	13.866	13.746	15.915
4. การมีงานทำ	28.961	30.375	28.555	30.889	31.920	30.445
- สาขาเกษตรกรรม	12.550	12.765	11.125	14.010	14.998	11.442
- นอกเกษตรกรรม	16.411	17.610	17.430	16.879	16.922	19.000

หมายเหตุ : ปี 2544 กำลังแรงงานสำรวจบุคคลที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
(2544: 2)

นอกเหนือจากปัญหาพื้นฐานของเกษตรกรดังกล่าวแล้วยังมีปัญหาก็ประการหนึ่งที่หลายฝ่ายมองข้ามและไม่ค่อยเล็งเห็นความสำคัญเท่าที่ควร คือปัญหาที่เกิดจากนโยบายของรัฐบาล โดยการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้มุ่งเน้นการกระจายรายได้และความเจริญสู่ชนบทโดยเน้นเฉพาะจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ที่ทุรกันดารอยู่ห่างไกลความเจริญ ซึ่งขาดปัจจัยพื้นฐานระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จากนโยบายของรัฐบาลสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ในที่สุดกลายเป็นดาบสองคมก่อให้เกิดปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมที่รัฐไม่สามารถแก้ไขได้ คือปัญหาที่เกิดจากการมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนของเกษตรกร เกิดความอยากได้อะไรก็มี ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ ซึ่งตามหลักการของการพัฒนาที่ถูกต้อง รัฐควรต้องมีนโยบายพัฒนาทางด้านสภาวะจิตใจของประชากร ควบคู่กับการพัฒนาทางด้านวัตถุไปพร้อมๆ กัน โดยมุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมในการยอมรับเอาสิ่งใหม่ๆ เข้ามาในวิถีชีวิต ที่ให้เห็นประโยชน์และโทษที่จะเกิดขึ้น ปัจจุบันความเจริญทางด้านวัตถุเทคโนโลยีต่างๆ ตลอดจนวัฒนธรรมและค่านิยมใหม่ๆ มีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์มากยิ่งขึ้น แต่ในทางตรงกันข้ามสภาพจิตใจของมนุษย์กลับต่ำลง ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนในสังคมไทย (พร ดันตรา, 2540: 1)

ปัญหาก็ประการคือ ปัญหาทางด้านสังคมประเพณีและวัฒนธรรมบางประการที่เกษตรกรรับมาจากการเอาอย่างที่ไม่เหมาะสม มีการแข่งขันด้านวัตถุนิยม เครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ

เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์ เครื่องเล่นเทปวิทยุ เต้าแก๊ส และพัดลม ที่ถือว่าเป็นสิ่งฟุ่มเฟือยต่อการดำรงชีวิต ซึ่งเกษตรกรจะพยายามทุกวิธีการแสวงหาให้ได้มาให้มีเช่นเดียวกับเพื่อนบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการกู้ยืมเงินมาซื้อ การผ่อนส่ง หรือการทุจริตทุกวิถีทาง สิ่งเหล่านี้ทำให้สภาพจิตใจเสื่อมโทรมได้ง่าย หากไม่รู้จักประมาณตนเอง แต่ถ้ามองอีกทางหนึ่ง หากเกษตรกรมีรายได้เพียงพอสามารถซื้อได้ด้วยรายได้ของครัวเรือนตนเองก็เป็นสิ่งที่เพิ่มคุณค่าคุณภาพแก่ชีวิต ดังนั้น รัฐบาลควรจะปลูกฝังความคิดทัศนคติให้แก่เกษตรกร ไม่หลงทางในการดำรงชีวิตของตนเอง ให้รู้จักการประมาณตนและให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ มีข้อดีข้อเสียประการใด ตลอดจนการรับเอาวัฒนธรรมประเพณีค่านิยมใหม่ๆ ควรปรับใช้อย่างไรให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของสังคมชนบท

จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะมาจากปัญหาพื้นฐานของเกษตรกรและนโยบายที่ผิดพลาดของรัฐบาล ล้วนส่งผลทำให้เกษตรกรมีสภาพการที่ยากจนลงเกิดความอดอยากขาดแคลนและมีชีวิตอยู่เพื่อการใช้นี้ ทั้งนี้สาเหตุมาจากรายได้จากการเกษตรไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ จึงต้องแสวงหารายได้จากนอกภาคเกษตรมาจุนเจือครอบครัว ทำให้เกิดผลกระทบที่ต่อเนื่อง คือการอพยพแรงงานเข้าสู่ตัวเมือง การขยายตัวของโสเภณี การขายลูกสาว ขายลูกชาย และปัญหาอาชญากรรมมีแนวโน้มสูงขึ้น ประกอบกับเกษตรกรประสบกับปัญหาการว่างงาน จากการสำรวจบุคคลที่อยู่ในวัยทำงานของประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2541 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ไม้ระบूपิมพ์ ก: 11-12) พบว่ามีผู้ที่อยู่ในวัยทำงาน 47.10 ล้านคน จากประชากรทั้งหมดประมาณ 61 ล้านคน จำนวนนี้ส่วนใหญ่อยู่ในชนบท แต่เนื่องจากลักษณะของแรงงานเกษตรในชนบทขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ ขึ้นอยู่กับฤดูกาลจึงทำให้การใช้แรงงานไม่ต่อเนื่อง บางช่วงสูง บางช่วงต่ำ กล่าวคือในช่วงต้นฤดู (กรกฎาคม - สิงหาคม) เกษตรกรมีงานทำสูงถึงร้อยละ 94 แต่ช่วงเก็บเกี่ยว (ธันวาคม - มกราคม) มีงานทำน้อยลงเหลือร้อยละ 71 ส่วนฤดูแล้งหลังการเก็บเกี่ยว (กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม) เกษตรกรไม่สามารถทำการผลิตได้ ทางออกก็คือ การอพยพโยกย้ายเข้าสู่เมือง ลักษณะดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบตามมาอีกมากมาย ทั้งนี้ เพราะว่าแรงงานจากชนบทเป็นแรงงานไร้ฝีมือขาดความรู้ขาดทักษะ ทำให้ถูกเอารัดเอาเปรียบเพราะไม่มีอำนาจต่อรอง เมื่อแรงงานเหล่านี้อพยพเข้าสู่เมืองสภาพแวดล้อมที่ต่างออกไป ทั้งแบบแผนการดำเนินชีวิตและค่าใช้จ่ายสูง ทำให้เกิดพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนและก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2539: 40)

ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย มีประชากรประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมร้อยละ 70 ของประชากรทั้งหมด รายได้หลักของประชากรภูมิภาคนี้ที่สำคัญคือ รายได้มาจากการเกษตรร้อยละ 32.19 ของรายได้ทั้งหมดในภูมิภาค แม้ว่าในปัจจุบันรายได้จากสาขาการเกษตรมีแนวโน้มลดลง แต่ก็ยังถือว่ามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก และ

ผลิตผลทางการเกษตรที่เกิดขึ้นนี้ก็มาจากการใช้แรงงานของเกษตรกรร่วมกับปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ในรอบระยะเวลา 10 กว่าปีที่ผ่านมาเป็นที่น่าสนใจได้ว่าแรงงานในสาขาการเกษตรมีการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานจากอาชีพเกษตรกรรมไปสู่สาขาอาชีพนอกการเกษตรมากขึ้น ปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้คืออัตราส่วนของจำนวนแรงงานของครัวเรือนเกษตรกรที่ประกอบกิจการเกษตรลดจำนวนลงและมีแนวโน้มจะลดลงอีก (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2541)

ปัญหาในการวิจัย (Statement of the Problem)

อำเภอปายเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นภูเขาที่มีที่ราบลุ่มระหว่างหุบเขาประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมด มีแม่น้ำปายเป็นแม่น้ำสายหลัก ประชากรมีหลากหลายเผ่าพันธุ์ประกอบด้วย ชาวพื้นเมืองดั้งเดิม ชาวไทยใหญ่ ชาวไทยภูเขา กะเหรี่ยง ม้ง ลีซอ อีก้อ จีนฮ่อ และมูเซอ ซึ่งทำให้มีศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อที่แตกต่างกัน สภาพโดยทั่วไปเป็นชนบทที่ทุรกันดารห่างไกล ความเจริญ ขาดแคลนระบบสาธารณูปโภค ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรมีประชากรทั้งหมด 7,026 ครัวเรือน ในจำนวนนี้มีครัวเรือนเกษตร 4,375 ครัวเรือน หรือร้อยละ 62.27 พืชเศรษฐกิจที่สำคัญได้แก่ ถั่วเหลือง ถั่วฝักยาว กระเทียมและข้าว ซึ่งปลูกได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน ตลาดปัจจัยการผลิตทางการเกษตรและตลาดรวบรวมผลิตผลการเกษตรที่สำคัญส่วนมากอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ และมีพ่อค้าท้องถิ่นจำนวนน้อยราย ดังนั้นจึงทำให้เกิดปัญหาปัจจัยการผลิตมีราคาสูง เมื่อเกษตรกรนำไปใช้ในการผลิตถั่วเหลือง ถั่วฝักยาวและกระเทียม จึงทำให้ต้นทุนสูงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเมื่อเก็บเกี่ยวผลิตผลเพื่อจำหน่ายก็ได้อาหารราคาต่ำเพราะมีต้นทุนค่าขนส่งสูง เป็นผลทำให้รายได้จากการเกษตรไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ประกอบกับพื้นที่เพาะปลูกมีจำนวนจำกัดไม่เพียงพอต่อการผลิตเพื่อจำหน่ายหารายได้มาเลี้ยงครัวเรือน ดังนั้นจึงมีส่วนทำให้เกษตรกรท้อแท้ เบื่อหน่ายต่ออาชีพเกษตรกรรม จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากเกษตรกรไปขายแรงงานและหันไปประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร หรือสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรออกไปทำงานนอกภาคเกษตรมากขึ้น แต่จากข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรซึ่งสำนักงานเกษตรอำเภอปายได้สำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2542 พบว่า เกษตรกรในจำนวน 4,375 ครัวเรือน มีแรงงานการเกษตรทั้งหมด จำนวน 19,937 คน ซึ่งมีการเคลื่อนย้ายแรงงานออกไปทำงานนอกการเกษตรเพียง 197 คนเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรมีการเคลื่อนย้ายแรงงานออกไปทำงานนอกการเกษตรเป็นจำนวนมาก ซึ่งยังไม่มีหน่วยงานหรือองค์กร

ได้ทำการสำรวจว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบาย มี การเคลื่อนย้ายแรงงานไปจำนวนมกน้อยเพียงใด และสาเหตุของการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานมาจากสาเหตุใด อะไรเป็นปัจจัยที่ดึงดูดและผลักดันให้แรงงานเหล่านี้เคลื่อนย้ายไปทำงานนอกรการเกษตร ตลอดจนผลกระทบต่อแรงงานที่ออกไปทำงานนอกรการเกษตรต่อเศรษฐกิจและสังคม

ดังนั้น การศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การเคลื่อนย้ายแรงงานที่ออกไปทำงานนอกรการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรในอำเภอบาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงเป็นการศึกษาวิจัยเพื่อหาคำตอบ สาเหตุของการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคการเกษตรไปสู่นอภาคการเกษตร และหาแนวทางแก้ไขปัญหการเคลื่อนย้ายแรงงานในระดับจุลภาคคือ ระดับอำเภอ ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดการแก้ไขปัญหทางด้านการเศรษฐกิจ สังคม รวมไปถึงปัญหาด้านความมั่นคงของประเทศ เช่น ปัญหการก่ออาชญากรรมของแรงงานที่เคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานในเมือง ปัญหายาเสพติด เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

(Objectives of the Study)

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของแรงงานเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกรการเกษตร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันบางประการ ที่มีผลกระทบต่อ การเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกรการเกษตร
3. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขที่เกิดขึ้นกับแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกรการเกษตร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

(Expected Results)

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คาดว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานจัดหางานจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานสหกรณ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน และกรมการปกครองจะได้ประโยชน์ดังนี้

1. ทราบลักษณะส่วนบุคคลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และลักษณะการใช้แรงงานของครัวเรือนเกษตรกร เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ให้เหมาะสมกับการใช้แรงงานของเกษตรกร
2. ทราบปัจจัยที่ดึงดูดและผลักดันให้แรงงานเกษตรกรเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานนอกการเกษตร เพื่อวิเคราะห์และวางแผนด้านการเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างเป็นระบบ
3. ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับแรงงานเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร เพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข พร้อมทั้งสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนพัฒนาต่อไป

ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย (Scope and Limitation of the Study)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะใช้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยการเคลื่อนย้ายแรงงานของครัวเรือนเกษตรกรเฉพาะในรอบปีที่ผ่านมาตั้งแต่เดือน มิถุนายน 2543 ถึง เดือน พฤษภาคม 2544 โดยจะศึกษาเฉพาะการออกไปทำงานชั่วคราวและถาวรของเกษตรกรในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เท่านั้น

นิยามศัพท์ (Definition of Terms)

เพื่อให้งานวิจัยฉบับนี้มีขอบเขตที่ชัดเจนยิ่งขึ้น และเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องในความหมายของศัพท์ ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จึงกำหนดความหมายเฉพาะไว้ดังนี้

การเคลื่อนย้ายแรงงาน หมายถึง การที่สมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรเปลี่ยนจากอาชีพการเกษตรไปสู่อาชีพนอกการเกษตรโดยการเปลี่ยนแปลงถิ่นฐานชั่วคราวหรือถาวร

ครัวเรือน หมายถึง ที่อยู่อาศัยของครอบครัว ที่มีคนอาศัยตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปทำการแบ่งสรรรายได้อันเกิดจากผลผลิตระหว่างกัน และสมาชิกที่อยู่ในครัวเรือนคนใดคนหนึ่ง หรือหลายคนจะต้องใช้แรงงานในการเกษตรและนอกการเกษตร

สมาชิกในครัวเรือน หมายถึง บุคคลที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลที่เป็นเจ้าของครัวเรือน อยู่ในความรับผิดชอบเลี้ยงดูของครัวเรือนและอาศัยอยู่ในครัวเรือนเป็นประจำ หรือไม่ก็ตาม

สภาพการใช้แรงงานของครัวเรือนเกษตรกร หมายถึง การจัดสรรแรงงานไปทำงานต่าง ๆ ทั้งนอกและในการเกษตรในรอบปี

แรงงานของครัวเรือน หมายถึง แรงงานของครัวเรือนทั้งเพศชายและหญิงที่มีอายุระหว่าง 13-60 ปี มีหน่วยนับเป็นคน

งานในการเกษตร หมายถึง งานปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทำป่าไม้ เลื่อยไม้ ตัดไม้หาของป่า ประมงและงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรไม่ว่าจะทำในฟาร์มของตนเองหรือรับจ้างทำงานในฟาร์มของผู้อื่น

งานนอกการเกษตร หมายถึง งานอุตสาหกรรม การพาณิชย์กรรม การบริหาร ทัศนกรรมในครัวเรือน และงานรับจ้างต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเกษตร

ปัจจัยการเคลื่อนย้ายแรงงาน หมายถึง สาเหตุที่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกร ซึ่งประกอบด้วยลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยผลักดัน (Push Factors) และปัจจัยดึงดูด (Pull Factors)

1. ลักษณะส่วนบุคคล หมายถึง ปัจจัยพื้นฐานที่มีส่วนทำให้แรงงานของเกษตรกรออกไปทำงานนอกการเกษตร ประกอบด้วย อายุ เพศ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา

2. ปัจจัยผลักดัน หมายถึง ปัจจัยที่ส่งผลให้แรงงานของเกษตรกรออกไปทำงานนอกการเกษตร ซึ่งประกอบด้วย

2.1 ระดับการครองชีพ หมายถึง จำนวนรายได้ในการเกษตรของเกษตรกรต่อปี

2.2 พื้นที่ทำการเกษตร หมายถึง จำนวนพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดของ

ครัวเรือนเกษตรกรซึ่งประกอบด้วยที่ตนเอง ที่เช่า ที่ทำฟรี

2.3 ภัยทางธรรมชาติ หมายถึง ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ไม่สามารถ

หลีกเลี่ยงได้ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง

2.4 ภาระหนี้สิน หมายถึง จำนวนเงินกู้ที่เกษตรกรค้างชำระเจ้าหนี้

2.5 ค่าใช้จ่ายทางการเกษตร หมายถึง ค่าใช้จ่ายในการผลิตทางการเกษตร

ในรอบปี เช่น ค่าจ้างแรงงานคนและสัตว์ ค่าจ้างแรงงานเครื่องมือ เครื่องจักร และยานพาหนะอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร

2.6 ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน หมายถึง ค่าใช้จ่ายของสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมดซึ่งประกอบด้วย

- ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา หมายถึง ค่าใช้จ่ายของสมาชิกในครัวเรือนบางคนซึ่งอยู่ระหว่างศึกษาเล่าเรียน รวมถึงการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการเกษตร
- ค่าใช้จ่ายการบริโภค หมายถึง ค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหาร ซื้อเสื้อผ้า

- ค่ารักษาพยาบาล ยารักษาโรค ต่อเติมและซ่อมแซมบ้านที่อยู่อาศัย
- ค่าใช้จ่ายทางด้านการกุศล หมายถึง ค่าใช้จ่ายในการทำบุญเนื่องในงานประเพณีต่าง ๆ พิธีกรรมต่าง ๆ ค่าฌาปนกิจศพ
- ค่าใช้จ่ายทางด้านการบันเทิง หมายถึง ค่าใช้จ่ายจากการซื้อหนังสือพิมพ์ ค่าใช้จ่ายในการจัดงานเลี้ยงสังสรรค์ และงานประจำปีของหมู่บ้าน อำเภอ รวมถึงการออกมาดูหนังฟังเพลงในตัวเมือง
- ค่าใช้จ่ายจำเป็น หมายถึง ค่าใช้จ่ายค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า และอื่น ๆ

2.7 ผู้เยาว์และผู้สูงอายุ หมายถึง สมาชิกที่อยู่ในครัวเรือนของเกษตรกรไม่สามารถช่วยทำงานและประกอบอาชีพได้ อันเนื่องมาจากอายุ

3. ปัจจัยดึงดูด หมายถึง ปัจจัยที่ช่วยกระตุ้นให้แรงงานของ เกษตรกรออกไปทำงานนอกการเกษตร ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยด้านเศรษฐกิจและปัจจัยด้านสังคม

3.1 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

- รายได้รวมของครัวเรือน หมายถึง ผลรวมของรายได้ทั้งหมด จากการเกษตรกับรายได้ทั้งหมดนอกการเกษตรที่เกิดขึ้นในรอบปีอยู่ในรูปเงินสด
- รายได้นอกการเกษตร หมายถึง รายได้เป็นเงินสดหรือเป็นผลผลิตจากการใช้แรงงานรับจ้างนอกการเกษตร

3.2 ปัจจัยด้านสังคม

- ความทันสมัยและมีหน้าตาในสังคม หมายถึง ครัวเรือนของเกษตรกรมีอุปกรณ์ไฟฟ้า เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น เครื่องเล่นวิทยุเทปครบทั้ง 3 ชนิด โดยวัดว่ามีหรือไม่มี
- สาธารณสุขมูลฐาน หมายถึง ครัวเรือนของเกษตรกรมีตัวที่ถูกลูกลักษณะใช้ โดยวัดว่ามีหรือไม่มี
- การชักชวนของญาติและเพื่อนฝูง หมายถึง ญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงที่ไปทำงานในเมืองใหญ่อยู่ก่อนแล้ว เมื่อกลับมาเยี่ยมบ้านมักจะชักชวนเกษตรกรอพยพเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่ โดยวัดว่าชักชวนหรือไม่ชักชวน

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

(REVIEW OF RELATED LITERATURE)

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตรในอำเภอบาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี 2543/2544 ครั้งนี้ ได้ศึกษา ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรเพื่อให้เกิดความรู้ความ เข้าใจ ซึ่งปัญหาและวิธีการดำเนินการวิจัยได้อย่างถูกต้อง โดยศึกษาเฉพาะกรณีปัจจัยที่มีผล กระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของครัวเรือนเกษตรกรโดยประกอบไปด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. แนวคิดทฤษฎีของการเคลื่อนย้ายแรงงาน
2. ปัจจัยที่เป็นสาเหตุการอพยพแรงงาน
3. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกับการเคลื่อนย้ายแรงงาน
4. ผลงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดทฤษฎีของการเคลื่อนย้ายแรงงาน

อุษา ดวงสา (2534: 2) ได้กล่าวถึงทฤษฎีของราเวนสไตน์ว่า กระบวนการ เคลื่อนย้ายแรงงานที่เกิดขึ้นโดยใช้ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด (push-pull hypothesis) มา อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยอาศัยสมมุติฐานที่ว่า การเคลื่อนย้ายแรงงานเกิดจากปัจจัย ผลักและปัจจัยดึงดูด ซึ่งปัจจัยผลัก (push factors) หมายถึง ปัจจัยกดดันที่ทำให้แรงงานต้องละทิ้ง ถิ่นที่อยู่เดิมเนื่องจากสาเหตุการเกษตรที่ไม่ได้ผล การว่างงานหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว ความแห้งแล้ง และปัจจัยดึงดูด (pull Factors) คือปัจจัยที่ชักนำหรือดึงดูดแรงงานให้เข้าสู่พื้นที่เป้าหมาย มาจาก สาเหตุการมีแหล่งจ้างงานสูง ความเจริญทางด้านสาธารณูปโภค ความคาดหวังในรายได้ ปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงาน ทั้งนี้การเคลื่อนย้ายที่มีทั้งในระยะใกล้และ ระยะไกล ผู้เคลื่อนย้ายในระยะใกล้ส่วนมากมักเป็นสตรี และผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองจะมีการ เคลื่อนย้ายมากกว่าผู้ที่อยู่อาศัยในเขตชนบท โดยทั่วไปการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทเข้าสู่ ศูนย์กลางการค้า หรืออุตสาหกรรมทฤษฎีนี้พบว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิด การเคลื่อนย้ายมากกว่าปัจจัยอื่นๆ ลักษณะการเคลื่อนย้าย มักดำเนินไปเป็นขั้นตอน คือผู้อาศัย อยู่บริเวณใกล้เขตเมืองที่มีความเจริญเติบโตเร็วจะเคลื่อนย้ายเข้าสู่เมืองและเมื่อย้ายออกไปแล้ว

ผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทที่ห่างไกลออกไปก็จะย้ายเข้ามาแทนที่ และในที่สุดก็จะถูกดูดเข้าสู่เมืองใหญ่ด้วยเช่นกัน

Lee (1966: 47-57) ได้กล่าวถึงการเคลื่อนย้ายแรงงานว่ามี 4 ปัจจัยด้วยกันได้แก่ ปัจจัยต้นทุน ปัจจัยปลายทาง อุปสรรคที่แทรกอยู่ระหว่างปัจจัยต้นทุนและปัจจัยปลายทาง และปัจจัยบุคคลกล่าวคือ การเคลื่อนย้ายแรงงานจะเกิดขึ้นหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับที่บุคคลประเมินข้อดีข้อเสียในพื้นที่ที่ตนอาศัยเปรียบเทียบกับ ข้อดีข้อเสียของพื้นที่ที่จะเคลื่อนย้าย หากพื้นที่ที่เคลื่อนย้ายไปมีข้อดีมากกว่าและมีความสามารถที่จะเอาชนะอุปสรรคที่แทรกอยู่ได้ก็จะมี การเคลื่อนย้ายขึ้น

Lewis (1954 :139) ได้สร้างแบบจำลองการเคลื่อนย้ายแรงงานโดยอาศัยทฤษฎีแรงงานส่วนเกิน (labor economy) มาอธิบายพฤติกรรม การเคลื่อนย้ายแรงงานที่เกิดขึ้นโดยกำหนดให้ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบทวิลักษณ์ (dualistic economy) ประกอบด้วยภาคเศรษฐกิจพอยังชีพในชนบทเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีแรงงานส่วนเกินและแรงงานมีผลิตภาพต่ำ และภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ในตัวเมืองเป็นภาคเศรษฐกิจอุตสาหกรรมที่ไม่มีการว่างงานและแรงงานที่มีผลิตภาพสูง แนวคิดทฤษฎีนี้ได้อธิบายการเคลื่อนย้ายแรงงานที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากการที่ภาคอุตสาหกรรมในตัวเมืองมีการขยายการลงทุนอย่างต่อเนื่องจากผลกำไร ที่ได้รับที่มาจากผลผลิตรวมที่เพิ่มขึ้นและการลงทุนอย่างต่อเนื่องนี้จะทำให้เกิดความต้องการแรงงานเพิ่มขึ้น ประกอบกับไม่มีการว่างงานของภาคอุตสาหกรรมในตัวเมืองและระดับค่าจ้างในภาคเศรษฐกิจสูงจะทำให้แรงงานส่วนเกินในชนบทเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมในที่สุด ถึงแม้ว่าแบบจำลองนี้สามารถอธิบายการเคลื่อนย้ายแรงงานในประเทศกำลังพัฒนาได้สอดคล้องกับความเป็นจริง แต่ยังมีข้อสังเกตที่น่าสนใจ ได้แก่ การกำหนดให้ไม่มีการว่างงานของภาคอุตสาหกรรมในตัวเมืองอันเป็นการแสดงถึงอัตราการสะสมทุนของภาคอุตสาหกรรมในตัวเมืองเป็นสัดส่วนเดียวกับอัตราการจ้างงาน ดังนั้น ผลผลิตรวมที่เพิ่มจะมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนแรงงาน ซึ่งจากข้อสังเกตนี้จะทำให้เกิดการถดถอยของการพัฒนาได้ ในกรณีที่อัตราการสะสมทุนที่เกิดขึ้นมาจากการใช้เทคโนโลยีที่สูงขึ้นและไม่เป็นสัดส่วนเดียวกันกับอัตราการจ้างงาน รายได้ที่เกิดจากผลผลิตรวมที่เพิ่มขึ้นจะไม่กระจายไปสู่แรงงานในรูปค่าจ้างที่สูงขึ้น แต่จะตกเป็นของเจ้าของอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตามจุดเด่นของแบบจำลองนี้ที่ได้รับการยอมรับและพัฒนาอย่างต่อเนื่องคือ การกำหนดให้ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบทวิลักษณ์ การปรับปรุงแบบจำลองการเคลื่อนย้าย

แรงงานในเวลาต่อมานอกจากจะกำหนดให้ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบทวิลักษณ์แล้วยังยอมรับว่า มีการว่างงานของภาคอุตสาหกรรมในเมืองโดยให้ทฤษฎีความแตกต่างของค่าจ้าง (wage differential theory) มาอธิบายการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างภาคเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ทฤษฎีนี้ได้อธิบายพฤติกรรมของแรงงานว่า แรงงานที่ทำการเคลื่อนย้ายจะตัดสินใจบนพื้นฐานความมีเหตุมีผลของตนเองที่มาจาก การคำนวณผลได้ผลเสียของโอกาสทางเศรษฐกิจที่คาดว่าจะได้รับจากการเคลื่อนย้าย ถึงแม้จะทราบว่าการว่างงานระดับสูงในภาคเศรษฐกิจเป้าหมายก็ตาม ดังนั้น สาเหตุที่แรงงานจะเคลื่อนย้ายตามทฤษฎีนี้มาจากการตัดสินใจของแรงงานที่ขึ้นอยู่กับความคาดหวังในผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับ ในภาคเศรษฐกิจเป้าหมายซึ่งแรงงานจะมีความเชื่อในความคาดหวังของรายได้ที่แตกต่างกันระหว่างภาคเศรษฐกิจเมืองและชนบทมากกว่าความแตกต่างของรายได้ที่เกิดขึ้นจริง

2. ปัจจัยที่เป็นสาเหตุการอพยพแรงงาน

ราชันกร เศรษฐ (2528: 109) กล่าวถึงปัจจัยที่เป็นสาเหตุการอพยพแรงงานว่ามี 2 ประการ คือ ปัจจัยผลักดัน และปัจจัยดึงดูด ซึ่งครอบคลุมถึงสภาพภูมิศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมดังนี้

ก. ปัจจัยผลักดัน หมายถึง ปัจจัยที่ทำให้ชาวชนบทต้องละทิ้งถิ่นเดิมเพื่อไปอาศัยทำงานอยู่ในเมืองนั้นมักจะเป็นสาเหตุผลักดันจากชนบทมากกว่าสาเหตุดึงดูดของเขตเมือง ซึ่งหมายถึงว่าในชนบทมีสภาวะบางประการที่ไม่เป็นที่พึงพอใจของชาวชนบทจนต้องละทิ้งถิ่นที่อยู่และอาชีพเดิม เข้าไปสู่โลกใหม่ที่ไม่มีความคุ้นเคยมาก่อน สภาวะดังกล่าวได้แก่

1) ระดับการครองชีพ ตัวแปรด้านเศรษฐกิจ นับว่าเป็นตัวสำคัญยิ่งต่อการอพยพแรงงานของประชากรชนบทซึ่งเป็นที่ยอมรับกันมานานแล้วว่าเมื่อระดับการครองชีพชนบทต่ำลงคนในชนบทจะอพยพออกจากถิ่นเดิมเพื่อโอกาสในเชิงเศรษฐกิจ

2) พื้นที่การเกษตร เนื่องจากอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรตามธรรมชาติค่อนข้างสูง แต่จำนวนที่ดินทำกินไม่เพิ่มเป็นผลทำให้พื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรลดลงตามลำดับ ทั้งยังทำให้ผลผลิตของเกษตรกรลดลงด้วย ซึ่งเป็นสิ่งกีดกั้นทำให้ชาวชนบทต้องเกิดการอพยพไปทำงานที่อื่น

3) สภาพภูมิอากาศทางธรรมชาติ การทำการเกษตรในชนบทจำเป็นต้องอาศัยน้ำฝน หากปีไหนฝนแล้งผลผลิตทางการเกษตรจะได้น้อย บางครั้งฝนตกมากเกินไปจนน้ำท่วมผลผลิตในปีนั้นต้องสูญเสียเกษตรกรซึ่งทนต่อผลกระทบอันเกิดจากปัจจัยผลักดันทางธรรมชาติไม่ได้จำเป็นต้องละทิ้งถิ่นเดิมไป (นิพนธ์ เทพวัลย์, 2523: 246) ในทำนองเดียวกัน ณรงค์ เส็งประชา (2535: 160-161) กล่าวว่า ปัจจัยทางสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติที่ไม่เหมาะสมเป็นต้นว่าความแห้งแล้ง ภัยธรรมชาติ อาจเป็นสาเหตุของปัญหาทางสังคมได้

Horton and Leslis (1987: 117 อ้างใน สุพัตรา สุภาพ, 2535: 89) พบว่าชาวชนบทมีชีวิตขึ้นอยู่กับธรรมชาติ ซึ่งถ้าปีใดดินฟ้าอากาศดี ผลผลิตมากชาวชนบทก็มีโอกาสซื้อสิ่งที่ตนต้องการได้ แต่ถ้าปีใดฝนไม่ตกผลิตรายน้อยชาวชนบทอาจจะเป็นหนี้และทำให้ทุนในปีต่อไป ลดน้อยลง และสุพัตรา สุภาพ (2535: 90) ยังกล่าวว่า ความแห้งแล้งของชนบทเป็นเรื่องสำคัญเพราะเกษตรกรต้องใช้น้ำในการประกอบอาชีพไม่ว่าจะเป็นการทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ รวมทั้งแหล่งคมนาคมสินค้าต่างๆ ฉะนั้นการชลประทานจึงเป็นหัวใจสำคัญของเกษตรกรรม รัฐควรขุดคลองส่งน้ำให้ถึงที่ดินของเกษตรกรเพื่อปลูกพืชผลและประกอบอาชีพต่างๆ ได้ตลอดปี และเป็นผลทำให้เกษตรกรในชนบทขอการอพยพเข้าไปทำงานที่อื่นได้อีกทางหนึ่ง

4) ทุนดำเนินกิจกรรมด้านการเกษตร การดำเนินการทางด้านการเกษตรนั้นทุนหรือสินเชื่อเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่ง จิตร จำปา (2526: 133) กล่าวว่า ในการทำฟาร์มแม้ว่าจะมีปัจจัยของธรรมชาติเอื้ออำนวยให้มีค่าใช้จ่ายหรือมีผลตอบแทนสูง แต่ในระยะยาวความต้องการเงินมาลงทุนจะเพิ่มมากขึ้นเพราะเมื่อใช้ไปนานๆ ที่ดินเสื่อมคุณภาพจึงจำเป็นต้องจัดหาพืช สัตว์พันธุ์ใหม่ ที่ให้ผลตอบแทนและความต้องการสูง ความสามารถของเกษตรกรในการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ เพิ่มประสิทธิภาพใช้แรงงานการนำกิจกรรมต่างๆ มาทำการผลิตร่วมกันในฟาร์มเป็นเรื่องที่ต้องใช้เงินและสินเชื่อในรูปแบบต่างๆ ด้วย โดยเฉพาะเกษตรกรไทย ซึ่งมีที่ดินถือครองโดยเฉลี่ยมีขนาดเล็กประสิทธิภาพการผลิตต่ำอันเนื่องมาจากบริการด้านเอื้ออำนวยการผลิตไม่เพียงพอ และความไม่มั่นคงความต้องการสินเชื่อยังมีมากขึ้น

ข. ปัจจัยดึงดูด รัชนีกร เศรษฐ (2528: 118) ระบุว่า ปัจจัยดึงดูด คือปัจจัยที่สามารถดึงดูดให้ผู้อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองโดยเฉพาะกรุงเทพฯ ซึ่งประกอบด้วย

1) ด้านเศรษฐกิจ

- อัตราค่าจ้างแรงงานในเมืองสูง ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (2523: 256) สรุปว่า ในเมืองให้โอกาสที่จะทำงานได้มากกว่า อัตราค่าจ้างสูงกว่าที่เคยได้รับในชนบท แม้ว่าผู้อพยพจากชนบทจะไร้ฝีมือและไม่มีการวางแผนล่วงหน้ามาก่อนว่าจะทำงานประเภทไหนได้

แต่เมื่อมีชนิดของงานให้เลือกมากก็สามารถทำได้โดยแทบไม่ต้องเลือกโดยได้รับค่าจ้างแรงงานสูงกว่าชนบทก็พอใจแล้ว

2.) ด้านสังคมและสภาพแวดล้อม

- คำชักชวนจากญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง ราชันกร เศรษฐ (2526: 119) กล่าวว่า ญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง ซึ่งอพยพเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่อยู่ก่อนแล้ว เมื่อกลับไปเยี่ยมบ้านมักจะชักชวนชาวชนบทอพยพเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่บ้าง คนในชนบทที่สนใจก็อพยพตามออกมาเพราะความไว้นั่นเอง

สุวลลีย์ เปี่ยมปิติ (2526: 116) กล่าวว่า สาเหตุของการอพยพย้ายถิ่นฐานของประชากรชนบทคือ สภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลผลักดันให้ผู้อพยพย้ายถิ่นจากชนบทสู่กรุงเทพฯ โดยเฉพาะการย้ายถิ่นฐานชั่วคราว หรือย้ายถิ่นฐานตามฤดูกาลที่ไม่สามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรได้ เพราะประชากรร้อยละ 70 มีอาชีพทางการเกษตร ซึ่งจำเป็นต้องมีชีวิตขึ้นอยู่กับความผันแปรของธรรมชาติ ดังนั้น เมื่อเกิดฝนแล้ง น้ำไม่เพียงพอแก่การประกอบอาชีพการเกษตรหรือผลผลิตราคาต่ำ จึงก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจทางด้านอื่นๆ ตามมา จำเป็นต้องย้ายถิ่นที่อยู่ไปเพื่อหางานทำที่มีรายได้ดีกว่า

3. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกับการเคลื่อนย้ายแรงงาน

ประเทศไทยตั้งแต่เริ่มมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมาทำให้ประเทศมีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วและกระจายไปสู่ทุกภูมิภาคของประเทศ

วิลาส สุวี (2529: 3) ได้กล่าวถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) และฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 - 2514) ว่ารัฐบาลเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นสำคัญ เช่น การคมนาคม การพลังงาน การชลประทานในภูมิภาค ซึ่งการพัฒนาครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากต่างชาติโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา เพราะสหรัฐอเมริกามีนโยบายที่ชัดเจนในการที่จะต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ โดยเร่งรัดการสร้างถนนและทางหลวงหลายสาย เพื่อให้การเคลื่อนย้ายกำลังแรงงานและการปฏิบัติทางทหารในภาคเหนือมีประสิทธิภาพ ผลที่ติดตามมาอีกประการหนึ่งคือ การเชื่อมโยงชนบทเข้ากับเขตเมือง และเชื่อมโยงภาคเหนือเข้ากับกรุงเทพฯ และตลาดโลกที่ทำให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยส่วนรวม แต่ปัญหาลำดับที่ตามมาคือ การเกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างเมืองกับชนบทมากขึ้นและการว่างงานก็มีอยู่

โดยทั่วไป นอกจากนี้ยังปรากฏว่า กรุงเทพมหานครเติบโตเป็นเมืองขนาดใหญ่อย่างรวดเร็ว มีความเจริญด้านเศรษฐกิจ สังคมและกายภาพแตกต่างไปจากเมืองอื่นของประเทศ ส่งผลให้เมืองอื่นๆ มีสภาพเป็นอาณานิคมของกรุงเทพฯ ไปโดยปริยาย เนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางของการบริหารราชการ การคมนาคม การเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการค้า การธนาคาร และการบริการต่างๆ ดังนั้น กรุงเทพฯ จึงเป็นเมืองที่ดึงดูดการลงทุนและดึงดูดให้ประชาชนอพยพเข้าไปอยู่อาศัย เพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพการศึกษาและความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่เกิดจากการเติบโตอย่างไม่สมดุลย์ของกรุงเทพมหานครก็คือปัญหาความแออัด ปัญหาอาชญากรรมความยากจนรวมทั้งความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมในเมืองหลวงเป็นต้น ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงถือเป็นนโยบายสำคัญที่จะพัฒนาเมืองหลัก เพื่อที่จะมุ่งลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างกรุงเทพมหานคร และภูมิภาค โดยการกระจายความเจริญไปสู่จังหวัดต่างๆ สนับสนุนให้มีการลงทุนและพัฒนาเศรษฐกิจในเมืองหลักในแต่ละภูมิภาคมากขึ้น รวมทั้งมุ่งสกัดกั้นการอพยพของประชากรในชนบทเข้าสู่กรุงเทพฯ อีกด้วย

ภัสสร สิมานนท์ และเพ็ญพร วีระสวัสดิ์ (2532: 27) ได้กล่าวถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 - 2519) ว่ายังคงเน้นการปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจต่อเนื่องจากแผนก่อนๆ และเน้นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจให้มั่นคงโดยการเพิ่มผลผลิต นอกจากนี้ยังเน้นการแก้ไขปัญหาร่องช่องว่างด้านรายได้ที่ขยายกว้างขึ้น รวมทั้งพยายามลดปัญหาความไม่เสมอภาคในการกระจายการพัฒนาโครงการพัฒนาต่างๆ ที่นำมาใช้เป็นกลวิธีที่จะลดความแตกต่างด้านรายได้และความไม่เสมอภาคในการกระจายการพัฒนา ได้แก่โครงการด้านการวางแผนครอบครัว การชลประทานการพัฒนาที่ดิน สินเชื่อการเกษตร การวิจัยด้านการเกษตรและการส่งเสริมการเกษตร ถนน ไฟฟ้า ประปา การศึกษาการสาธารณสุข องค์การเกษตรและเสถียรภาพด้านราคาผลผลิตทางการเกษตร การพัฒนาประเทศนั้นไม่เพียงแต่จะก่อให้เกิดความเจริญขึ้นในสังคมเมืองเท่านั้น แต่มีผลทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคมต่อพื้นที่แตกต่างกันไป เช่น สังคมในเมืองย่อมมีความเจริญกว่าสังคมชนบทจึงส่งผลให้ชาวชนบทที่มีความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น ย้ายเข้ามาอยู่ในเมือง ซึ่งมีสภาพทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า ดังนั้นในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้จึงได้มีการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชาวชนบทให้ดีขึ้น ตั้งแต่การสร้างถนนเพิ่มเติมการขยายเขตบริการไฟฟ้าเข้าสู่ชุมชน เพื่อเป็นการกระจายความเจริญออกไปตามภาคต่างๆ นอกจากนี้ยังได้มีการสนับสนุนให้ธุรกิจและ

อุตสาหกรรมต่างๆ ไปดำเนินการในต่างจังหวัดและภูมิภาคอื่นๆ นอกกรุงเทพฯ เพื่อเป็นการกระจายความเจริญออกไปตามภาคและเป็นการลดอัตราการเคลื่อนย้ายแรงงานที่จะเข้าสู่กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญของประเทศ แต่อย่างไรก็ตามผลการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ก็ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในฐานะทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มชนและระหว่างกลุ่มภาคขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ต่อมาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) ได้นำเอาปัญหาต่างๆ ทั้งระดับภาคและระดับพื้นที่มาร่วมพิจารณาเพื่อจัดวางนโยบายและโครงการเกี่ยวกับการกระจายรายได้ ความแตกต่างในการผลิตและการกระจายการอุตสาหกรรมและการจ้างงานจากส่วนกลางสู่ภาคอื่นๆ ของประเทศ ในขณะเดียวกันก็ได้วางแผนปรับปรุงกรุงเทพฯ และวางแผนสร้างเมืองหลักในส่วนภูมิภาคด้วย โดยมีมุ่งหวังให้เมืองหลักเหล่านี้เป็นฐานทางเศรษฐกิจในแต่ละภาค แผนเหล่านี้ต่างมุ่งยับยั้งการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่กรุงเทพฯ ระยะยาว นอกจากนี้ยังมีแผนจัดทำโครงการพิเศษสำหรับเขตล้าหลังในแต่ละภาคคือแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้เสนอให้ปรับแนวโน้มการกระจายตัวของประชากรโดย

- ลดอัตราการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่กรุงเทพฯ เข้าสู่เขตเมืองในบางจังหวัด
- กระตุ้นให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากกรุงเทพฯ สู่เขตใกล้เคียงและจังหวัดอื่นๆ
- สนับสนุนการเคลื่อนย้ายแรงงานภายในภาค
- สนับสนุนการเคลื่อนย้ายแรงงานจากเขตชนบทสู่เขตเมืองให้ไปสู่เขตเมืองที่กำหนดให้เป็นศูนย์กลางความเจริญตามนโยบายพัฒนาภาค

อย่างไรก็ตามเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า แนวทางเชิงนโยบายเหล่านี้ส่งผลกระทบเพียงเล็กน้อยต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเคลื่อนย้ายแรงงานชาวชนบท

สำหรับในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ได้นำกลวิธีการพัฒนาเชิงพื้นที่มาใช้เพื่อกระจายความเจริญและกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากส่วนกลางสู่ส่วนภูมิภาค นอกจากจะเสริมสร้างศูนย์เมืองระดับภาคตามที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับก่อนๆ อย่างต่อเนื่องแล้ว แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ได้เลือกพื้นที่เฉพาะในภาคต่างๆ 5 แห่ง ได้แก่ เชียงใหม่ นครราชสีมา ขอนแก่น สงขลา-หาดใหญ่ และชลบุรี เพื่อกระตุ้นให้เกิดการปรับโครงสร้างในการรองรับการกระจายกิจกรรมภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมออกจากส่วนกลาง เพื่อให้ระบบความเป็นเมืองของประเทศเกิดความสมดุลขึ้น

นโยบายและโครงการพัฒนาเมืองแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การพัฒนากรุงเทพฯ และปริมณฑล
2. การพัฒนาความเป็นเมืองในส่วนภูมิภาค ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

การพัฒนากรุงเทพฯ และปริมณฑลหลักการพื้นฐานก็เพื่อกระจายความเจริญ และการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกจากกรุงเทพฯ เข้าสู่ชุมชนที่สำคัญๆ ในเขตปริมณฑล ของกรุงเทพฯ ได้แก่ จังหวัดนครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรสาคร

การพัฒนาความเป็นเมืองใหญ่ในส่วนภูมิภาคเป็นมาตรการหนึ่งที่ใช้เป็นนโยบาย เสริมในการพัฒนาชนบทของประเทศไทย คือการสร้างเมืองหลักในส่วนภูมิภาค ทั้งนี้โดยมี วัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการคือ ประการแรก คาดว่าเมืองหลักนี้จะสร้างความเจริญทาง เศรษฐกิจและจะกระตุ้นการพัฒนาภาคให้เร่งยิ่งขึ้นเพื่อให้ผลอันเกิดจากการพัฒนาแพร่กระจาย ออกไป และประการที่สอง คาดว่าเมืองหลักนี้จะซึมซับแรงงานจากชนบทในการเข้ามาหางาน ทำไว้ได้ และในทางอ้อมของมาตรการนี้ก็คือ เมืองหลักจะช่วยหันเหกระแสของการเคลื่อน ย้ายจากกรุงเทพฯ มาเป็นการเคลื่อนย้ายภายในภาคแทน

พันธุสุรย์ ลดาวัลย์ และคณะ (2530: 1-4) ได้กล่าวถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) ว่ารัฐบาลได้ดำเนินมาตรการต่าง ๆ ที่มีผล กระทบต่อการเคลื่อนย้ายทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การพัฒนาภูมิภาค การพัฒนาชนบท และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค เป็นต้น ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 นี้ยังคงดำเนิน นโยบายต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฉบับที่ 5 ที่ยังคงพัฒนาเมืองศูนย์กลางในภูมิภาคและพัฒนา ชนบทต่อไป พร้อมทั้งการพัฒนาเมืองหลักใหม่อีก 19 เมือง เพื่อเป็นศูนย์กลางความเจริญ ต่อไป โดยเริ่มการพัฒนาเมืองหลักในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ทันทีจำนวน 6 เมืองคือ พิษณุโลก นครสวรรค์ อุตรธานี ราชบุรี สุราษฎร์ธานี และภูเก็ต ส่วนอีก 12 เมือง คือ ลำปาง เชียงราย อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด สุรินทร์ สกลนคร ระยอง จะเชิงเทรา กาญจนบุรี เพชรบุรี ปัตตานี นครศรีธรรมราช คงอยู่ในขั้นศึกษาและเตรียมการพัฒนาต่อไป ซึ่งในแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ได้ กำหนดนโยบายการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานไว้หลายประการดังต่อไปนี้

1. การกระจายการผลิตสาขาเกษตร จากการผลิตข้าวเป็นพืชหลักอย่างเดียวนมาสู่ระบบการผลิตพืชหลักหลายชนิด และกระจายการผลิตไปสู่กิจกรรมด้านปศุสัตว์ ด้านการ ประมงมากขึ้นเพื่อเพิ่มรายได้แก่เกษตรกรให้มีความมั่นคงในรายได้ เพราะเมื่อเกษตรกรมีความ มั่นคงในรายได้เพิ่มขึ้นก็จะไม่คิดเคลื่อนย้าย

2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในชนบท โดยพยายามบริการพื้นฐานที่จำเป็นไม่ให้เกิดอุปสรรคและทั่วถึง เช่น ทางสาธารณสุข การศึกษา สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้สภาพความเป็นอยู่ของชาวชนบทดีขึ้น

3. เน้นการให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง และชุมชนเพิ่มขึ้น เพื่อให้ตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและช่วยร่วมแรงร่วมใจพัฒนาท้องถิ่นของตนให้ดีขึ้นต่อไป นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทมากขึ้นด้วย

4. การพัฒนาเมืองและพื้นที่เฉพาะโดยแบ่งเป็นการพัฒนากรุงเทพฯ และปริมณฑล พัฒนาเมืองศูนย์กลางในภูมิภาค และพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว ยกเว้นกรุงเทพฯ และปริมณฑล จะเป็นการดึงดูดให้เกิดการเคลื่อนย้ายเข้าไปในพื้นที่ดังกล่าวมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นการช่วยกระจายการเคลื่อนย้ายไม่ให้มากระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล เพราะการที่เมืองศูนย์กลางในแต่ละภาคมีความเจริญมากขึ้น ชาวชนบทที่เคยย้ายเข้ามาหางานทำในกรุงเทพฯ ก็จะมีแนวโน้มที่จะย้ายเข้าสู่เมืองศูนย์กลางของภาค เพราะสามารถหางานในเมืองเหล่านี้ได้ โดยไม่จำเป็นต้องเดินทางเข้ามาถึงกรุงเทพฯ อย่างแต่ก่อน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาชนบทไว้ 7 แนวทาง เพื่อกระจายรายได้และกระจายบทบาทความรับผิดชอบการแก้ปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทสู่ส่วนกลาง โดยการพัฒนาคุณภาพชีวิตปรับปรุงความเป็นอยู่ อาชีพในชนบท ซึ่งแผนพัฒนาฉบับนี้ได้กำหนดแนวทาง ดังนี้

1. การพัฒนาครัวเรือนรายได้ต่ำในชนบทเพื่อแก้ปัญหาความยากจน และแก้ปัญหาการเคลื่อนย้ายประชากรสู่ส่วนกลาง โดยการเพิ่มขีดความสามารถของครัวเรือนในการพัฒนาอาชีพ และแสวงหาทางเลือกเพื่อประกอบอาชีพให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ในขณะเดียวกันก็เป็นการระดมพลังพัฒนาทั้งของเอกชนและภาครัฐ ทำให้ประชาชนได้รับการกระจายรายได้ในลักษณะที่เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายที่ยังด้อยโอกาสให้มาสู่ระดับที่ต้องการตามมาตรฐานการดำรงชีวิตที่จะช่วยให้สามารถอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข โดยคำนึงถึงความจำเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชนบท เพื่อเพิ่มศักยภาพของบุคคลให้สามารถแสวงหาโอกาสและสามารถใช้โอกาสในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและการประกอบอาชีพและ

ริเริ่มอาชีพของตนเองโดยมุ่งเน้นพัฒนาที่ตัวบุคคล ครอบครัวและกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในเขตชนบท

4. การพัฒนาการผลิต การตลาดและการจ้างงานในชุมชนชนบทเพื่อยกระดับรายได้ และการมีงานทำของครัวเรือนในชนบท โดยปรับโครงสร้างเศรษฐกิจชนบทให้กระจายไปสู่กิจกรรมการผลิตหลาย ๆ สาขาทั้งภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร การพัฒนาแรงงานในชนบทเพื่อเพิ่มศักยภาพการเคลื่อนย้ายไปสู่การจัดจ้างงานในสาขาเศรษฐกิจที่ให้ผลตอบแทนและรายได้ที่ดีกว่าเดิม รวมทั้งการสนับสนุนองค์กรเอกชนธุรกิจเอกชน และสถาบันเกษตรกรเข้าร่วมในการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจในชนบทมากขึ้น

5. การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่ออนุรักษ์ บำรุง และฟื้นฟูให้เป็นฐานสำหรับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนในชนบทโดยเน้นบทบาทของประชาชนและองค์กรประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

6. การพัฒนาชนบทในเขตพื้นที่ที่มีปัญหาด้านความมั่นคง เพื่อแก้ปัญหาของคนในชนบทที่อยู่ล้าหลัง ห่างไกลพื้นที่ตามแนวชายแดนและพื้นที่ที่มีปัญหาความมั่นคงที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากการพัฒนาชนบททั่วไป โดยสร้างระบบการพัฒนาที่เชื่อมโยงผสมผสานกับการพัฒนาในระดับชาติ

7. การพัฒนาระบบบริหารการพัฒนาชนบท เพื่อกระจายบทบาทความรับผิดชอบ การแก้ไขปัญหาของชาวชนบทจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาคมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการนำเอาทรัพยากรและการบริหารต่างๆ ของรัฐให้ไปถึงกลุ่มคนยากจนและกลุ่มเปราะบางอื่นๆ ตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ไม่ระบุ ปีที่พิมพ์: 15 - 16)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) นับว่าเป็นแผนพัฒนาฉบับแรกที่ทำให้ความสำคัญเรื่อง "คน" โดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาไว้ 5 แนวทาง ดังนี้

1. การเพิ่มศักยภาพของคนชนบท ให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพราะคนคือปัจจัยชี้ขาดของความสำเร็จของการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน โดยสร้างโอกาสทางการศึกษา สาธารณสุข การรับรู้ข่าวสารโดยสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจให้ทัดเทียมกันทั้งในภาคเมืองและพื้นที่ชนบท โดยมีเป้าหมายที่การสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและครอบครัวอบอุ่น

2. การพัฒนาแบบบูรณาการ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างมีบูรณาการทั้ง เศรษฐกิจ สังคม จิตใจ วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและการเมืองโดยไม่แยก

เป็นเมืองหรือชนบท และมีมิติของการพัฒนาที่เชื่อมโยงกันและเกื้อกูลกันทุกสาขา การลดช่องว่างความแตกต่างของรายได้ระหว่างคนในหมู่บ้านชนบท

3. การพัฒนาอย่างกลมกลืนและไม่ขัดแย้งกับธรรมชาติไม่ก่อปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันทั้งในด้านการเกษตร การอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว เพื่อการสร้างเสริมความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนโดยเน้นการบริหารการจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งเป็นการพัฒนาโดยพหุภาคีให้การพัฒนาชนบทให้เป็นระบบเปิดให้มีความร่วมมือกันทุกฝ่าย ร่วมคิดร่วมทำ อันได้แก่ ชุมชน นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคราชการและอื่นๆ เพื่อจุดประสงค์ของการยกระดับความเจริญทุกด้านในภาคชนบทและเป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาการเมืองของประเทศให้มั่นคง

4. เร่งรัดให้มีการกระจายการพัฒนา กระจายอำนาจในการบริหารจัดการงานพัฒนาชนบทไปสู่ระดับท้องถิ่นและชุมชนอย่างจริงจังเพื่อลดความแตกต่างระหว่างเมืองและพื้นที่ชนบทในด้านความเจริญ

5. ปรับบทบาทราชการส่วนกลางให้เป็นผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวกเพื่อส่งเสริมเอื้ออำนวยความคิดและการกระทำขององค์กรประชาชนและธุรกิจเอกชน โดยการกระจายอำนาจให้องค์กรท้องถิ่น องค์กรประชาชนและส่วนราชการภูมิภาคที่อยู่ใกล้ชิดปัญหา มากกว่าในการกำหนดวิธีการบริหาร จัดการพัฒนาในภูมิภาคและท้องถิ่นเองโดยการสร้างเวทีชาวบ้าน กลไกและปัจจัยเกื้อหนุนวิถีสาน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ไม่ระบุปีที่พิมพ์: 20 - 21)

4. ผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ประติษฐ์ ขาสมบัติ (2517: 7) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทเข้าสู่ในเมืองและประโยชน์ที่มีต่ออุตสาหกรรมในประเทศไทย โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างจากคนงานอพยพ 737 คน ผลการสำรวจพบว่า แรงงานที่อพยพเข้าสู่ในเมืองประมาณ 3 ใน 4 เป็น แรงงานจากสาขาเกษตรกรรมเมื่ออพยพเข้าสู่เมือง ส่วนมากจะเข้าทำงานในอุตสาหกรรมต่างๆ เช่น อุตสาหกรรมบริการ อุตสาหกรรมขนส่ง อุตสาหกรรมสิ่งทอ เป็นต้น ผู้ที่ตัดสินใจเปลี่ยนแปลงอาชีพหรืออพยพเข้ามาในเมืองมักเป็นคนหนุ่มสาว อายุระหว่าง 15-24 ปี และไม่มีพันธะทางครอบครัว อพยพเข้ามาหางานทำใหม่ในเมือง ผู้อพยพมักจะทราบข่าวสารจากญาติพี่น้องหรือคนรู้จักในเมือง แรงงานที่อพยพส่วนใหญ่เป็นแรงงานเด็กที่มีคุณภาพต่ำและขาดประสบการณ์ สำหรับสาเหตุของการอพยพนั้น การที่คนงานคนใดคนหนึ่งจะตัดสินใจอพยพ

จากภูมิลาเนาหรือเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับหลาย ๆ ปัจจัย ซึ่งมีความสำคัญแตกต่างกันไป ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจของแรงงานนั้นกล่าวโดยสรุปได้คือ ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด ซึ่งปัจจัยผลักดัน ได้แก่ ระดับการครองชีพ พื้นที่ทำการเกษตรมีน้อย ภัยธรรมชาติ ภาวะหนี้สิน และรายจ่ายในครัวเรือน เป็นต้นว่า ค่าใช้จ่ายการศึกษา ค่าใช้จ่ายในการบริโภค ค่าใช้จ่ายการกุศล และค่าใช้จ่ายจิตปาละ ปัจจัยดึงดูด ได้แก่ อัตราค่าจ้างแรงงานในเมืองสูงกว่าในชนบท มีงานให้ทำมากกว่า และมีสาธารณูปโภคที่ดีกว่า

สนธิ สมัครการ (2518: 16) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพของชาวนาไทยโดยทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้าน 2 หมู่บ้านที่อยู่ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมเมือง (Urban Culture) และประกอบธุรกิจตามระบบเศรษฐกิจแบบตลาด กับหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลจากวัฒนธรรมเมืองและยังไม่เข้าร่วมในระบบตลาด จากการศึกษาพบว่า ชาวนาที่อยู่ใกล้ตลาดและประกอบธุรกิจตามระบบเศรษฐกิจแบบตลาดประสบปัญหาเรื่องการครองชีพมากกว่า ชาวนาที่อยู่ไกลตลาดทำให้ชาวนาที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจมากมีอัตราการเปลี่ยนอาชีพไปประกอบอาชีพอื่นสูง หรือไม่ก็วางแผนให้บุตรเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นสูง สาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวนาเปลี่ยนอาชีพก็คือ รายได้จากการเกษตรไม่เพียงพอและทำไร่นาเป็นงานหนัก ชาวนาที่เปลี่ยนอาชีพส่วนใหญ่มักไปประกอบอาชีพทางด้านการค้า เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าภาวะของสังคมกำลังเปลี่ยนแปลงหรือมุ่งพัฒนาไปสู่ความเป็นสังคมใหม่ (modernization) ในระบบ อุตสาหกรรมและการนำระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (market economy) เข้ามาใช้มีผลต่อการตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพของชาวนา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช (2532: 276-277) สรุปไว้ว่า การโยกย้ายแรงงานในภาคเกษตรกรรม เมื่อเกษตรกรต้องพึ่งตลาดเพื่อการยังชีพแต่การผลิตข้าวกลับมีปริมาณน้อยลง อันเนื่องมาจากการลดขนาดพื้นที่ปลูกข้าว ราคาอาหารในตลาดท้องถิ่นจึงมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นๆ ซึ่งจะมีผลให้ต้นทุนค่าใช้จ่ายในการยังชีพของเกษตรกรเพิ่มขึ้นทำให้มีเกษตรกรมีภาระในการที่จะเลี้ยงดูครอบครัวมากขึ้น ขณะเดียวกันเกษตรกรส่วนใหญ่ในประเทศกำลังพัฒนาจะมีรายได้ ไม่พอกับค่าใช้จ่าย ทำให้เกษตรกรไม่สามารถดำรงชีพด้วยการประกอบอาชีพเกษตรกรรมอย่างเดียว จึงมีความจำเป็นต้องผลักดันให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานออกไปทำงานรับจ้างทั้งในสาขาเกษตรกรรมเอง และนอกสาขาเกษตรกรรม เช่น เป็นกรรมกรรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมในท้องถิ่นของตนเพื่อหารายได้เสริม

การเคลื่อนย้ายแรงงานโดยเฉพาะกระแสของการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เขตเมือง มีปริมาณสำคัญมาก เมื่อเปรียบเทียบการเคลื่อนย้ายกระแสอื่น ๆ และจุดเด่นของการย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมือง คือการอพยพเคลื่อนย้ายไปทำงานในช่วงยาวและมีลักษณะถาวร โดยผู้อพยพส่วนใหญ่จะเป็นประชากรในวัยหนุ่มสาวทำงานนอกสาขาเกษตรโดยมีการส่งเงินกลับมาบ้านอย่างสม่ำเสมอ แต่การย้ายถิ่นของกำลังคนนี้มักจะก่อให้เกิดผลแทรกซ้อน เช่น ปัญหาการเติบโตของเมือง หรือปัญหาการแข่งขันกันหางานทำในสาขาอุตสาหกรรม เป็นต้น

นอกจากนั้นแล้ว การเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างเขตชนบทก็เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน สืบเนื่องมาจากความล้มเหลวของสาขาเกษตร ในอดีตนั้นการเกษตรต้องพึ่งธรรมชาติเป็นสำคัญทำให้เกษตรกรทำนาได้ครั้งเดียว เพราะฉะนั้นในช่วงที่ว่างจากฤดูทำนา เกษตรกรจึงนิยมที่จะอพยพออกไปทำงานชั่วคราวเพื่อหารายได้เสริม แต่ในปัจจุบันปัญหาความยากจนในชนบท และการตกต่ำของราคามลผลิตแรงงานในชนบทจึงมีการเคลื่อนย้ายในอัตราสูง ซึ่งการเคลื่อนย้ายนี้เกิดขึ้นทั้งในระหว่างและนอกฤดูกาลเกษตร เพื่อตอบโต้กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ดังนั้นจะเห็นได้จากการศึกษาของธนาคารโลก ซึ่งระบุว่า ตลาดแรงงานในชนบทไทยมีลักษณะตึงตัว ดังจะเห็นว่าช่วงฤดูกาลเกษตรจะมีการขาดแคลนแรงงานถึงกับต้องดึง แรงงานหญิงและแรงงานเด็กมาช่วยทำงานในสาขาเกษตรกรรม

ชวริย์ ยาวุฒิ (2518: 4) ได้ทำการศึกษาเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทเข้าสู่ตัวเมือง โดยศึกษากรณีของแหล่งอุตสาหกรรมในเขตอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จากการศึกษาพบว่า ประมาณร้อยละ 88.78 ของแรงงานที่อพยพเข้ามาทำงานในเมืองเป็นแรงงานที่อพยพมาจากสาขาการเกษตร และจากการหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ กับการเคลื่อนย้ายแรงงานโดยวิธีการวิเคราะห์ทางด้านสถิติที่เรียกว่า Contingency Coefficient พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากสาขาเกษตรคือ แรงงานมีรายได้จากการประกอบอาชีพเดิมต่ำมาก ทำให้เกิดความขัดสนในการดำรงชีพ จึงย้ายออกมาเพื่อหางานที่คาดว่าจะให้รายได้ที่ดีกว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การขาดแคลนที่ดินเพื่อการเพาะปลูกและที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวมีผลต่อการผลิตทางการเกษตรโดยตรง เมื่ออุปสรรคในการผลิตเกิดขึ้นบ่อยครั้งทำให้แรงงานในการเกษตรเกิดความเบื่อหน่ายในการประกอบอาชีพ จึงพากันอพยพออกมาทำงานในเมือง

กุลยา วิวิตเสรี (2528: 100) ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบและปัจจัยในการกำหนดรูปแบบการเคลื่อนย้ายประชากรและผลกระทบต่อการพัฒนาในเขตพื้นที่ยากจนในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่ารูปแบบของการเคลื่อนย้ายแรงงานมี 3 ประเภทคือ การเคลื่อนย้ายแบบไป-

กลับชั่วคราวและถาวร โดยมีระยะทางระหว่างพื้นที่ต้นทางและพื้นที่ปลายทางเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดรูปแบบ

กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์ (2531: 22-56) ได้ศึกษาถึงสาเหตุของการอพยพเข้ามาหางานทำของชาวชนบทในช่วงภาวะฝนแล้งพบว่าสาเหตุที่ทำให้ผู้เคลื่อนย้ายเดินทางเข้ามาหางานทำเกิดจากภาวะฝนแล้งหรือฝนทิ้งช่วง ต้องการหารายได้หาประสบการณ์เพิ่มเติมจากการทำงานหลังฤดูการเกษตรและไม่มียานอื่นใดให้ทำ โดยมีสิ่งจูงใจที่เป็นปัจจัยที่สำคัญคือ รายได้ ผู้เคลื่อนย้ายแรงงานส่วนใหญ่อยู่ในวัย 15 – 24 ปี มีการศึกษาระดับภาคบังคับ และจากการศึกษาพบว่าผู้เคลื่อนย้าย อีกกลุ่มหนึ่งจะไม่เดินทางกลับภูมิลำเนาเดิมเมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูกในปีถัดไป โดยกลุ่มนี้มีความประสงค์จะเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

สถิตย์ นิยมญาติ (2533: 60-61) ได้ศึกษาถึงปัจจัยด้านอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้ย้ายถิ่นและไม่ย้ายถิ่นในภาคใต้ของประเทศไทย พบว่าอิทธิพลจากเพื่อนฝูง เครือญาติ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องก็มีส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจเคลื่อนย้าย โดยการพูดคุยชักชวนและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ซึ่งผู้ที่มีประสบการณ์ในการเคลื่อนย้ายแรงงานจะเป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์และข้อมูลข่าวสารไปยังผู้ที่มีความสนใจในเรื่องของการเคลื่อนย้ายเพื่อเกิดการเรียนรู้ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อตนเองในการเคลื่อนย้ายแรงงานต่อไป และยังพบว่าผู้ที่มีประสบการณ์ในการเคลื่อนย้ายมาก่อนโอกาสที่จะทราบข่าวสารหรือข้อมูลต่างๆ ย่อมมีมากขึ้น จึงทำให้ผู้ที่มีประสบการณ์ในการเคลื่อนย้ายแรงงานมาแล้วมีความตั้งใจและความสามารถในการเคลื่อนย้ายแรงงานสูงกว่า และมีแนวโน้มที่จะเคลื่อนย้ายแรงงานมากกว่าผู้ที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์

Leinbach and Smith (1994: 273-296) ได้ศึกษาบทบาทของการทำงานนอกฟาร์ม (off – farm employment) จากการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจในชนบท ซึ่งได้ทดสอบถึงสิ่งที่เกิดขึ้นและแบบแผนของการจัดสรรแรงงานต่อความสัมพันธ์กับการเป็นเจ้าของที่ดิน และช่วงชีวิตของครอบครัว (family life cycle) ในแผนการย้ายถิ่นฐานของอินโดนีเซีย จากการศึกษพบว่า สภาพการถือครองที่ดิน และช่วงชีวิตของครอบครัวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจจัดสรรเวลาของแรงงานสูง กล่าวคือ ผู้ที่มีที่ดินน้อยมากในเขตชนบทและอยู่ในช่วงแรกของช่วงชีวิตครอบครัวที่ซึ่งมีสัดส่วนของแรงงานและการบริโภคไม่สมดุลกันนั้นมีแนวโน้มที่จะทำงาน

นอกฟาร์มทั้งมีรูปแบบและไม่มีรูปแบบสูงขึ้น นอกจากนั้นการพิจารณาในทางภูมิศาสตร์จะทำให้เข้าใจได้มากขึ้นว่าเกษตรกรที่มีที่ดินน้อยมากในเขตที่ระบบชลประทานไม่ดีนั้นจะทำงานนอกฟาร์มมากกว่าเกษตรกรที่ปลูกข้าวในเขตที่มีระบบชลประทานที่ดีกว่าและมีที่ดินเป็นของตนเอง

Feller (1983: 34) จากการศึกษาผลกระทบของการย้ายถิ่นออกจากเขตชนบท ได้แก่ การขาดความผูกพันกับญาติหรือวงศ์ตระกูล รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นมีผู้แสดงความคิดเห็นว่า อัตราการย้ายถิ่นของคนหนุ่มสาวออกจากเขตชนบทสู่เขตเมืองที่เพิ่มสูงขึ้นเป็นสัญลักษณ์ของการเสื่อมสลายของครอบครัว ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและสังคม

สำหรับประเทศไทย การศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นมีข้อสรุปสอดคล้องกับการเลือกสรรด้านการศึกษาในกลุ่มผู้ย้ายถิ่นออก กล่าวคือ แม้ว่าผู้ย้ายถิ่นออกจะมีความศึกษาไม่สูงนัก แต่โดยเฉลี่ยแล้วจะมีความศึกษาสูงกว่าผู้ไม่ย้ายถิ่นในท้องถิ่นต้นทาง เพราะผู้ย้ายถิ่นได้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษา ซึ่งท้องถิ่นต้นทางเป็นผู้ลงทุนให้ติดตัวไปด้วย ยิ่งกว่านั้นสภาพสังคมและเศรษฐกิจแบบชนบทยังอาจจะปิดกั้นผู้ย้ายถิ่นออกมิให้ย้ายกลับสู่หมู่บ้านอันเป็นท้องถิ่นต้นทางได้อีก ทั้งนี้เพราะไม่มีงานที่เหมาะสมกับการศึกษาและความสามารถของผู้ย้ายถิ่นออกเหล่านั้น

Winkleman (1967: 12-21) ได้ศึกษาการอพยพแรงงานออกจากสาขาการเกษตรในรัฐมินเนโซต้า ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลของการศึกษาได้ชี้ให้เห็นผลเสียของการเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากสาขาการเกษตรมีมากเกินไป ซึ่งจะทำให้เกิดการขาดแคลนแรงงานในสาขาการเกษตร Winkleman ได้เน้นการแก้ปัญหาในสาขาการเกษตร โดยศึกษาถึงปัจจัยที่จะนำมาใช้แก้ไขปัญหการเสนอขายแรงงานที่อพยพไปยังสาขานอกการเกษตรที่เพิ่มขึ้นตลอดเวลา จากการศึกษาโดยวิธีเส้นถดถอยเชิงซ้อน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานในสาขาการเกษตรคือ รายได้ในการเกษตรความแตกต่างของรายได้ระหว่าง 2 สาขา และยังพบอีกว่าแรงงานในการเกษตร ส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่มีอายุสูงหรือที่ดินราคาสูง การอพยพออกจากสาขาการเกษตรก็จะลดลง อย่างไรก็ตาม Winkleman ได้สรุปผลการศึกษาไว้ว่าการเพิ่มรายได้ในการเกษตรและการลดช่องว่างระหว่างรายได้ในการเกษตรและรายได้นอกการเกษตรจะทำให้แรงงานในสาขาการเกษตรยังคงอยู่ในสาขานี้ ซึ่งก็เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป อย่างน้อยที่สุดก็จะทำให้การย้ายออกจากสาขาการเกษตรช้าลง

ภาคสรุป (Overview)

จากการตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร กล่าวโดยสรุปพบว่า การเคลื่อนย้ายแรงงานของชาวชนบทจะเกิดขึ้นนั้นเนื่องมาจากลักษณะส่วนบุคคลของแรงงานของเกษตรกร อันได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพการสมรส และระดับการศึกษา (กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์: 2531) สำหรับปัจจัยผลักดัน ได้แก่ ระดับการครองชีพ พื้นที่ทำการเกษตรมีน้อย ภัยธรรมชาติ ภาวะหนี้สิน และรายจ่ายในครัวเรือน เป็นต้นว่าค่าใช้จ่ายการศึกษา ค่าใช้จ่ายในการบริโภค ค่าใช้จ่ายการกุศล และค่าใช้จ่ายจิตปาละ (รัชนีกร เศรษฐ์, 2528: 109 และประดิษฐ์ ขาสมบัติ, 2517: 7) และปัจจัยดึงดูด ได้แก่ อัตราค่าจ้างแรงงานในเมืองมีอัตราสูงกว่าชนบท และค่าชดเชยจากญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง (รัชนีกร เศรษฐ์, 2528: 109 และประดิษฐ์ ขาสมบัติ, 2517: 7) สำหรับตัวแปรอิสระอีก 2 ตัวแปร ได้แก่ ความทันสมัยมีหน้าตาในสังคม และสาธารณสุขมูลฐานนั้น ผู้วิจัยเห็นว่ามีผลสำคัญต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร เช่น ความทันสมัยมีหน้าตาในสังคม ซึ่งวัดโดยการมีโทรทัศน์ ตู้เย็น และเครื่องเล่นวิทยุเทป ซึ่งครัวเรือนเกษตรกรในอำเภอปายอยากมีเหมือนกับเพื่อนบ้านก็อาจจะกู้เงินไปซื้อ หรือใช้ระบบเงินผ่อนทำให้มีภาระหนี้สิน ซึ่งจำเป็นต้องหารายได้จากการออกไปทำงานนอกการเกษตรมาชำระหนี้ หรือผ่อนส่งอุปกรณ์ไฟฟ้าเหล่านี้ สำหรับการสาธารณสุขมูลฐานวัดโดยการมีส้วมที่ถูกสุขลักษณะใช้ในอำเภอปายมีการให้เงินกู้เพื่อสร้างส้วมที่ถูกสุขลักษณะใช้ โดยผ่านทางสาธารณสุขอำเภอปาย ซึ่งครัวเรือนเกษตรกรที่นำเงินไปสร้างส้วมต้องหาเงินมาผ่อนชำระแก่สาธารณสุข ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำผลที่ได้จากการตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาปรับใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวความคิดในการวิจัยครั้งนี้ ดังรายละเอียดในภาพที่ 1

กรอบแนวความคิดในการวิจัย
(Conceptual Framework of the Study)

ตัวแปรอิสระ
(Independent Variables)

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

สมมุติฐานการวิจัย (Research Hypotheses)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยผลักดัน และปัจจัยดึงดูดที่มีผลกระหนาบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกรการเกษตร โดยได้ตั้งสมมุติฐานไว้ดังนี้

ลักษณะส่วนบุคคล

1. เกษตรกรอายุระหว่าง 15 - 27 ปี มีการออกไปทำงานนอกรการเกษตรมากกว่าผู้ที่มีอายุ 28 ปีขึ้นไป หรือต่ำกว่า 15 ปี
2. เกษตรกรเพศชายไปทำงานนอกรการเกษตรมากกว่าเพศหญิง
3. เกษตรกรที่เป็นโสดมีการไปทำงานนอกรการเกษตรมากกว่าคนที่สมรสแล้ว
4. เกษตรกรที่มีความรู้สูง มีการไปทำงานนอกรการเกษตรมากกว่าเกษตรกรที่มีความรู้ต่ำ

ปัจจัยผลักดัน

1. เกษตรกรที่มีระดับการครองชีพต่ำ จะอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานออกไปทำงานนอกรการเกษตรมากกว่าเกษตรกรที่มีระดับการครองชีพสูง
2. เกษตรกรที่มีพื้นที่ทำการเกษตรน้อย จะไปทำงานนอกรการเกษตรมากกว่าเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำการเกษตรมาก
3. ภัยธรรมชาติ เช่น ภาวะฝนแล้งหรือน้ำท่วมในท้องถิ่น เป็นปัจจัยผลักดันโดยตรงให้เกษตรกรออกไปทำงานนอกรการเกษตร
4. ภาวะหนี้สินที่เกษตรกรค้างชำระเจ้าหนี้เป็นจำนวนมาก จะมีผลทำให้เกษตรกรออกไปทำงานนอกรการเกษตรมาก
5. เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายทางการเกษตรมาก จะมีส่วนผลักดันให้ออกไปทำงานนอกรการเกษตรมากขึ้น
6. เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนมากกว่ารายได้ทางการเกษตร ย่อมกระตุ้นให้ออกไปทำงานนอกรการเกษตรมาก
7. เกษตรกรที่มีภาระดูแลผู้เยาว์ และผู้สูงอายุจำนวนมาก ทำให้ออกไปทำงานนอกรการเกษตรมาก

ปัจจัยดึงดูด

1. ครีวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้ต่ำจะไปทำงานนอกภาคการเกษตรมากกว่าครีวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้สูง
2. รายได้จากการทำงานนอกภาคการเกษตรสูง เป็นจุดดึงดูดให้แรงงานเกษตรกรออกไปทำงานนอกการเกษตรมากขึ้น
3. เกษตรกรที่อยากเป็นคนทันสมัย มีหน้าตาในสังคมจะไปทำงานนอกภาคการเกษตรมากกว่าเกษตรกรธรรมดา
4. ครีวเรือนเกษตรกรที่มีสาธารณสุขมูลฐานถูกสุขลักษณะ การออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรมากกว่าครีวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีสาธารณสุขมูลฐานที่ดีและถูกสุขลักษณะ
5. เกษตรกรที่ถูกชักชวนให้ไปทำงานนอกภาคการเกษตรโดยญาติ พี่น้อง เพื่อนฝูง จะตัดสินใจไปมากกว่าผู้ที่ไม่ถูกคนชักชวน

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

(RESEARCH METHODOLOGY)

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปรับจ้างนอกการเกษตรในอำเภอลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี 2543-2544 ศึกษาเฉพาะในอำเภอลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

(Locale of the Study)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการในท้องที่อำเภอลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งประกอบด้วย 7 ตำบลคือ ตำบลเวียงใต้ ตำบลเวียงเหนือ ตำบลแม่นาเติง ตำบลแม่อ้อ ตำบลทุ่งยาว ตำบลเมืองแปง ตำบลโป่งสา ครอบคลุมพื้นที่ 61 หมู่บ้าน 1 เทศบาล จำนวนครัวเรือนเกษตรกร 4,375 ครัวเรือน

เหตุผลในการเลือกอำเภอลำปางเป็นพื้นที่ดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ

อำเภอลำปางเป็นอำเภอหนึ่งที่มีสภาพความเป็นอยู่แบบชนบท มีลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นภูเขามีสภาพภูมิประเทศระหว่างหุบเขาประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมดและเป็นพื้นที่ทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรถึงร้อยละ 62.27 ของประชากรทั้งหมด یشเศรษฐกิจที่สำคัญได้แก่ ถั่วเหลืองถั่วฝักยาว และกระเทียม สำหรับข้าวผลิตได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน ตลาดปัจจัยการผลิตการเกษตรและตลาดรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรส่วนใหญ่อยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีระยะทางจากอำเภอลำปางถึงตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 164 กิโลเมตร ทำให้ราคาปัจจัยการผลิตมีต้นทุนจากค่าขนส่งสูงขึ้น และการขนส่งสินค้าทางการเกษตรต้องเสียค่าขนส่งในอัตรา กิโลกรัมละ 60 ถึง 70 สตางค์ เป็นสาเหตุทำให้สินค้าการเกษตรมีต้นทุนสูงขึ้น และเป็นผลทำให้รายได้ทางการเกษตรต่ำไม่คุ้มกับการลงทุน จึงทำให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงอาชีพไปทำงานนอกการเกษตรกันมากขึ้น ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรในอำเภอลำปางเมื่อปี 2542 มีครัวเรือนเกษตรกรจำนวน 4,375 ครัวเรือน จำนวนเกษตรกร 19,937 คน จำนวนครัวเรือนเกษตรกรมีแนวโน้มลดลง รวมถึงจำนวนเกษตรกรก็มีแนวโน้มลดลง ทั้งที่จำนวนครัวเรือนและจำนวนประชากรของอำเภอลำปางเพิ่มขึ้น ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลในการเลือกอำเภอลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขและนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนพัฒนาการเกษตรต่อไป

ผู้ให้ข้อมูลและการสุ่มตัวอย่าง (The Respondents and Sampling Procedures)

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ เกษตรกรผู้ที่มีประสบการณ์ออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งประกอบด้วย 7 ตำบลคือ ตำบลเวียงใต้ ตำบลเวียงเหนือ ตำบลทุ่งยาว ตำบลแม่ฮี้ ตำบลแม่มาเต็ง ตำบลเมืองแปง และตำบลโปงสา เพื่อความสะดวกและได้เป็นตัวแทนที่ดีและเหมาะสมในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างจากครัวเรือนเกษตรกรโดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (multi - stage sampling) นิภา ศรีไพโรจน์ (2537: 77) ได้ดำเนินการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากประชากรทั้งหมดจำนวน 4,375 ครัวเรือน จาก 7 ตำบล เมื่อได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างแล้ว คำนวณหาจำนวนครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างในแต่ละตำบล เมื่อได้จำนวนตัวอย่างแต่ละตำบลแล้วจะใช้วิธีสุ่มแบบบังเอิญ ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 คำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากประชากรทั้งหมดของอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 4,375 ครัวเรือน จาก 7 ตำบล โดยใช้สูตรของ ยามาเน (Yamane Taro, 1970: 580 - 581) กำหนดให้มีความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมให้เกิด 0.10 หรือร้อยละ 10 หมายความว่า ประชากรตัวอย่าง 100 ครัวเรือนจะเกิดความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง 10 ครัวเรือน ตามสูตรยามาเน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเกษตรกรผู้ที่มีประสบการณ์ออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรจะกลับมาภูมิลำเนาเดิมในช่วงวันหยุดติดต่อกันหลายวัน และระยะทางของแต่ละตำบลอยู่ห่างไกลกัน การคมนาคมลำบาก ทำให้การเก็บข้อมูลล่าช้าและยากลำบาก จึงกำหนดให้มีความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมให้เกิด 0.10

สูตรยามาเน

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
 N = จำนวนของประชากรทั้งหมด
 e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้น

$$n = \frac{4,375}{1 + 4,375(0.10)^2}$$

$$n = 98$$

ขั้นตอนที่ 2 เมื่อได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 98 ครั้วเรือนแล้ว คำนวณหาจำนวนครั้วเรือนเกษตรกรตัวอย่างในแต่ละตำบลโดยให้สูตร Nagtalon (1983: 74 อ้างใน นำชัย ทนุผล, 2530: 158) ดังนี้

$$n = \frac{n_i N_i}{N}$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
 N = จำนวนของประชากรทั้งหมด
 N_i = จำนวนประชากรในแต่ละกลุ่ม
 n_i = จำนวนตัวอย่างที่สุ่มมาจากกลุ่มประชากร

ตารางที่ 2 จำนวนครั้วเรือนเกษตรกรตัวอย่างแยกตามตำบลต่าง ๆ จำนวน 7 ตำบล

ตำบล	จำนวนครั้วเรือน	จำนวนตัวอย่าง
ตำบลเวียงใต้	383	9
ตำบลเวียงเหนือ	716	16
ตำบลทุ่งยาว	778	17
ตำบลแม่ฮี้	609	14
ตำบลแม่นาเติง	994	22
ตำบลเมืองแปง	540	12
ตำบลโป่งสา	355	8
รวม	4,375	98

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอป่าเย้ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขั้นตอนที่ 3 เพื่อให้ได้ตัวแทนที่ดีและเหมาะสม จำนวนตัวอย่างทั้งหมด 98 คน ในแต่ละตำบลจะใช้วิธีสุ่มแบบบังเอิญ (accidental sampling) โดยสุ่มจากเกษตรกรผู้มีประสบการณ์ออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรเท่านั้น

เครื่องมือในการวิจัย (Instrument of The Study)

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้คือแบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ มีลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิด (close - ended questions) และคำถามแบบปลายเปิด (open - ended questions) ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ตามแบบของวัตถุประสงค์ข้อสมมติฐานและกรอบแนวคิดที่ตั้งไว้ โดยแบบสอบถามนั้นในหนึ่งชุด แบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเพื่อรวบรวมข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคลและลักษณะโดยทั่วไปของเกษตรกร ซึ่งได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงานทั้งในและนอกการเกษตร การจัดสรรแรงงานในครัวเรือน

ตอนที่ 2 เป็นคำถาม เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัย ที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร ซึ่งได้แก่ ปัจจัยผลักดัน และปัจจัยดึงดูด ที่ได้กำหนดไว้ในข้อสมมติฐานและกรอบแนวคิด

ตอนที่ 3 เป็นคำถามแบบปลายเปิดเพื่อเปิดโอกาสให้เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเองได้อย่างอิสระเพื่อรวบรวมปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่างๆ ที่เกี่ยวกับการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานนอกการเกษตร

การทดสอบแบบสอบถาม (Pretesting of the Questionnaires)

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อสมมติฐานและกรอบแนวความคิดที่ตั้งไว้ จากนั้นได้นำเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาแก้ไขปรับปรุงความเที่ยงตรงในเนื้อหา (content validity) ส่วนในด้านของความเชื่อถือ (reliability) ได้ทดสอบหาความเชื่อมั่น โดยนำแบบสอบถามไปทดสอบเก็บข้อมูลจากเกษตรกรในอำเภอปายจำนวน 20 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มประชากรที่ศึกษา จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ด้วยวิธีการวัดความสอดคล้องภายในของ ครอนบาช (Cronbach) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (α coefficient) (ประคอง กรรณสูตร, 2528: 48) ดังนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_x^2} \right]$$

เมื่อ α = สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

n = จำนวนข้อคำถามทั้งหมด

S_i^2 = คะแนนความแปรปรวนของรายการแต่ละข้อ

S_x^2 = คะแนนความแปรปรวนของทั้งฉบับ

จากการทดสอบความเชื่อมั่นแบบสอบถาม พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (α) = 0.647 แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อถือได้ 64.70%

เมื่อทราบค่าความเชื่อมั่น ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้จากการทดสอบไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้คำแนะนำและปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามในบางตอนให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะนำแบบสอบถามดังกล่าวออกไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การรวบรวมข้อมูล

(Data Collection)

การรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้มาจากการใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อไปสัมภาษณ์กลุ่มประชากรเป้าหมายในภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์
2. ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้รวบรวมจากเอกสารทางวิชาการที่เผยแพร่โดยทั่วไป บทความทางวิชาการ รายงานการวิจัยจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เอกสารบรรยายสรุปของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

(Analysis of Data)

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของคำตอบและทำการจัดหมวดหมู่แล้วบันทึกคะแนนในแต่ละข้อของแต่ละชุดแบบสอบถามลงในแผ่นลงรหัส (coding form) จากนั้นนำไปวิเคราะห์หาค่าทาง

สถิติ โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อประมวลผลด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Sciences : SPSS) สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่

1. ค่าร้อยละ (percentage) เพื่อพรรณนาถึงลักษณะส่วนบุคคล อายุ เพศ สถานภาพการสมรส และระดับการศึกษา
2. ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (arithmetic mean) เพื่อวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลางและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) วัดการกระจายของลักษณะส่วนบุคคลว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด
3. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (correlation) และการทดสอบไคสแควร์ (Chi - square) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยผลักดัน ปัจจัยดึงดูด กับการเคลื่อนย้ายแรงงาน
4. การศึกษาถึงสภาพปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่างๆ ที่เกี่ยวกับแรงงาน ในครัวเรือนเกษตรกร นำเสนอในรูปแบบพรรณนา

บทที่ 4
ผลการวิจัยและวิจารณ์
(Results and Discussion)

ผลการวิจัย ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร โดยรวบรวมข้อมูลจากแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรในอำเภอปายที่ออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรซึ่งประกอบด้วย 7 ตำบล 61 หมู่บ้าน 1 เทศบาล การนำเสนอผลการวิจัยผู้วิจัยได้รวมผลการวิจัยและวิจารณ์เป็นส่วนเดียวกัน ซึ่งนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของตารางข้อมูลประกอบคำบรรยาย และนำเสนอเป็นตอนๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคลของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตรได้แก่ปัจจัยผลักดัน และปัจจัยดึงดูด

ตอนที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยผลักดัน และปัจจัยดึงดูดที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร

ตอนที่ 4 การศึกษาปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานและการทำการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรที่อยู่ในภาวะการเคลื่อนย้ายแรงงานออกนอกภาคการเกษตร

ตอนที่ 5 การศึกษาถึงความต้องการความช่วยเหลือแรงงานเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร และความช่วยเหลือด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรของครัวเรือนเกษตรกร

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคลของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร

ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคลของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรที่วิเคราะห์ ได้แก่ข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายละเอียดแสดงในตารางข้อมูลประกอบคำบรรยาย ดังต่อไปนี้

เพศ

ผลการวิจัย พบว่า แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 57.10 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 42.90 เป็นเพศชาย (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามเพศและจำนวนแรงงานเกษตรกรที่เคลื่อนย้าย

จำนวนแรงงานเกษตรกร ที่เคลื่อนย้าย(คน)	เพศ				รวม	ร้อยละ
	ชาย	ร้อยละ	หญิง	ร้อยละ		
1	23	23.50	33	33.70	56	57.10
2	13	13.30	20	20.40	33	33.70
3	4	4.10	2	2.00	6	6.20
4	1	1.00	1	1.00	2	2.00
5	1	1.10	-	-	1	1.00
รวม	42	42.90	56	57.10	98	100.00

อายุ

ผลการวิจัย พบว่า แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีอายุโดยเฉลี่ย 25 ปี อายุต่ำสุด 17 ปี และอายุมากที่สุด 48 ปี แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 77.60 มีอายุระหว่าง 15-27 ปี รองลงมาร้อยละ 19.40 มีอายุระหว่าง 28-40 ปี และร้อยละ 3 มีอายุ 41 ปีขึ้นไป

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตรอยู่ในวัยหนุ่มสาวหรือวัยแรงงาน ซึ่งอยู่ระหว่างสร้างฐานะและต้องการแยกออกจากบิดามารดา โดยการสมรสกลายเป็นครอบครัวใหม่ ประกอบกับกรมพัฒนาฝีมือแรงงานได้จัดทำแผนงานฝึกอาชีพช่างเบื้องต้นให้แก่เยาวชนอายุระหว่าง 15-25 ปี ที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาศึกษาภาคบังคับจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งไม่มีโอกาสศึกษาต่อและว่างงาน ดังนั้นแรงงานในครัวเรือนส่วนใหญ่จึงเป็นกลุ่มคนที่มีอายุระหว่าง 15-27 ปี (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามอายุและจำนวน
แรงงานเกษตรกรที่เคลื่อนย้าย

จำนวนแรงงานเกษตรกร ที่เคลื่อนย้าย(คน)	อายุ						รวม	ร้อยละ
	15-27 ปี	ร้อยละ	28-40 ปี	ร้อยละ	41 ปีขึ้นไป	ร้อยละ		
1	43	43.90	12	12.20	1	1.00	56	57.10
2	25	25.50	6	6.10	2	2.00	33	33.70
3	6	6.10	-	-	-	-	6	6.10
4	2	2.00	-	-	-	-	2	2.00
5	-	-	1	1.00	-	-	1	1.00
รวม	76	77.60	19	19.40	3	3.00	98	100.00

$\bar{X} = 24.989$

S.D. = 5.791

Minimum = 17

Maximum = 48

ระดับการศึกษา

จากผลการวิจัย พบว่าแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 38.80 รองลงมาร้อยละ 36.70 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ร้อยละ 14.30 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 6.20 จบการศึกษาระดับปริญญาตรีและร้อยละ 2.00 จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ตามลำดับ

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร เพราะไม่มีโอกาสจะศึกษาต่อในชั้นที่สูงขึ้นจึงแสวงหางานทำเพื่อหารายได้มาจุนเจือครัวเรือน (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามระดับการศึกษาและจำนวนแรงงานเกษตรกรที่เคลื่อนย้าย

จำนวนแรงงานเกษตรกร ที่เคลื่อนย้าย (คน)		ระดับการศึกษา														
		ประถม	ร้อยละ	มัธยม ต้น	ร้อยละ	มัธยม ปลาย	ร้อยละ	ปวท.	ร้อยละ	ปวศ.	ร้อยละ	ปริญญาตรี ขึ้นไป	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ	
1	17	17.30	24	24.50	10	10.20	1	1.00	1	1.00	1	1.00	3	3.10	56	57.10
2	17	17.30	10	10.20	2	2.00	1	1.00	-	-	-	-	3	3.10	33	33.70
3	1	1.00	4	4.10	1	1.00	-	-	-	-	-	-	-	-	6	6.10
4	-	-	-	-	1	1.00	-	-	-	1	1.00	-	-	-	2	2.00
5	1	1.00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1.00
รวม	36	36.70	38	38.80	14	14.30	2	2.00	2	2.00	2	2.00	3	6.20	98	100.00

สถานภาพการสมรส

ผลการวิจัยพบว่าแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 50.00 มีสถานภาพสมรส รองลงมาร้อยละ 41.90 มีสถานภาพเป็นโสด และร้อยละ 8.10 หย่าร้าง

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลที่มีสถานภาพสมรส มีการออกไปทำงานนอกภาคเกษตรเป็นจำนวนมาก สาเหตุมาจากมีภาระต้องเลี้ยงดูคนในครอบครัว และเป็นผู้นำครอบครัวต้องแสวงหารายได้มาจุนเจือครอบครัว (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามสถานภาพสมรส และจำนวนแรงงานเกษตรกรที่เคลื่อนย้าย

จำนวนแรงงานเกษตรกร ที่เคลื่อนย้าย (คน)	สถานภาพสมรส						รวม	ร้อยละ
	สมรส	ร้อยละ	โสด	ร้อยละ	หย่าร้าง	ร้อยละ		
1	20	20.40	29	29.60	7	7.10	56	57.10
2	22	22.40	10	10.20	-	1.00	33	33.70
3	6	6.10	-	-	-	-	6	6.10
4	1	1.00	1	1.00	-	-	2	2.00
5	-	-	1	1.00	-	-	1	1.00
รวม	49	50.00	41	41.90	8	8.10	98	100.00

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร ได้แก่ ปัจจัยหลักต้นและปัจจัยดึงดูด

ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยหลักต้นที่ส่งผลให้แรงงานของเกษตรกรออกไปทำงานนอกการเกษตรประกอบด้วย รายได้จากการทำการเกษตร (ระดับการครองชีพ) พื้นที่ทำการเกษตร ภัยธรรมชาติ ภาระหนี้สิน ค่าใช้จ่ายทางการเกษตร ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และผู้เยาว์และผู้สูงอายุ สำหรับปัจจัยดึงดูดที่กระตุ้นให้แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรออกไปทำงานนอกการเกษตร ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจประกอบด้วย รายได้รวมของครัวเรือน รายได้นอกการเกษตรและปัจจัยด้านสังคมประกอบด้วย ความทันสมัยและมีหน้าตาในสังคม สาธารณสุขมูลฐาน การชักชวนของญาติและเพื่อนฝูง รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 7-18 และรายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยอื่นที่ใช้ประกอบการวิจัยปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกร ได้แก่

สมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ทำงานการเกษตร จำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร ช่วงเวลาที่ออกไปทำงานนอกภาค การเกษตร จังหวัดที่แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรไปทำงานนอกการเกษตร ประเภทของงานที่ แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรทำงานนอกการเกษตร และศาสนาหรือความเชื่อ รายละเอียดดัง แสดงในตารางที่ 19-26 ดังต่อไปนี้

รายได้จากการทำการเกษตรต่อปี (ระดับการครองชีพ)

จากผลการวิจัย พบว่า ครัวเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีรายได้จากการ ทำการเกษตรเฉลี่ย 38,084.30 บาทต่อปี โดยมีรายได้จากการทำการเกษตรสูงสุด 102,000 บาทต่อปี และมีรายได้ต่ำสุด 4,600 บาทต่อปี ร้อยละ 29.50 มีรายได้จากการทำการเกษตร ระหว่าง 20,001-40,000 บาท รองลงมา มีรายได้จากการทำการเกษตรระหว่าง 40,001 – 60,000 บาทต่อปี และมีรายได้จากการทำการเกษตรน้อยกว่า 20,000 บาทต่อปี ร้อยละ 27.60 เช่นเดียวกันอีกร้อยละ 12.20 มีรายได้จากการทำการเกษตรระหว่าง 60,001-80,000 บาทต่อปี และร้อยละ 3.10 มีรายได้จากการทำการเกษตรระหว่าง 80,001 บาทขึ้นไป

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครัวเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มี รายได้ระดับปานกลางและมีรายได้แตกต่างกันตามขนาดของที่ดินทำการเกษตร ความสามารถ ในการใช้ปัจจัยการผลิต ทำให้ได้ผลตอบแทนเป็นรายได้ต่างกัน (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามรายได้จากการทำการเกษตร ต่อปี

รายได้จากการทำการเกษตรต่อปี	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 20,000	27	27.60
20,001 – 40,000	29	29.50
40,001 – 60,000	27	27.60
60,001 – 80,000	12	12.20
80,0001 บาทขึ้นไป	3	3.10
รวม	98	100.00

$\bar{X}$ = 38,084.30 S.D. = 22,808.40

Minimum = 4,600 Maximum = 102,000

พื้นที่ทำการเกษตรต่อครัวเรือน

จากผลการวิจัย พบว่า ครัวเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 10 ไร่ต่อครัวเรือน โดยครัวเรือนเกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรต่ำสุด 2 ไร่ และสูงสุด 50 ไร่ต่อครัวเรือน ครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 72.40 มีพื้นที่ทำการเกษตรน้อยกว่า 10 ไร่ รองลงมาร้อยละ 21.40 มีพื้นที่ทำการเกษตรระหว่าง 11-20 ไร่ ร้อยละ 2.00 มีพื้นที่ทำการเกษตรระหว่าง 21-30 ไร่, 31-40 ไร่ และ 41 ไร่ขึ้นไป ตามลำดับ

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ขนาดของการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรมีจำนวนปานกลาง ทั้งนี้เป็นเพราะลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของอำเภอปาย ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและมีที่ราบลุ่มระหว่างเชิงเขาและตามลำน้ำปาย ลักษณะถือครองที่ดินของเกษตรกรส่วนใหญ่ระบุว่า เป็นที่ดินทำฟรี คือไม่มีเอกสารสิทธิ์ เพราะที่ดินอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติแม่ปายฝั่งซ้าย และฝั่งขวา ซึ่งทางรัฐบาลประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติเมื่อ ปี พ.ศ. 2517 ครัวเรือนเกษตรกร มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำการเกษตรมีจำนวนค่อนข้างน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับที่ดินทำการเกษตรที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ครอบครอง (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรต่อครัวเรือน

จำนวนพื้นที่ทำการเกษตรต่อครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 10	71	72.40
11 – 20	21	21.40
21 – 30	2	2.00
31 – 40	2	2.00
41 ไร่ขึ้นไป	2	2.00
รวม	98	100.00

$$\bar{X} = 9.929$$

$$S.D. = 8.816$$

$$\text{Minimum} = 2$$

$$\text{Maximum} = 50$$

ภัยธรรมชาติ

จากผลการวิจัย พบว่า ครัวเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะประสบภัยธรรมชาติ อาทิภัยแล้ง น้ำท่วมร้อยละ 79.60 และไม่เคยประสบภัยธรรมชาติในรอบที่ผ่านมาร้อยละ 20.40 (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามการประสบภัยธรรมชาติ

ประสบภัยธรรมชาติ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยประสบภัยธรรมชาติ	20	20.40
ประสบภัยธรรมชาติ (น้ำท่วมหรือฝนแล้ง)	78	79.60
รวม	98	100.00

ภาระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรค้ำชำระ

จากผลการวิจัยพบว่า ครัวเรือนของแรงงานเกษตรกรค้ำชำระหนี้เฉลี่ย 46,882.70 บาท และครัวเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ 65.30 มีหนี้สินค้ำชำระน้อยกว่า 50,000 บาท รองลงมาร้อยละ 28.60 มีหนี้สินค้ำชำระระหว่าง 50,001 – 100,000 บาท ร้อยละ 3.10 มีหนี้สินค้ำชำระระหว่าง 150,001 – 200,000 บาท ร้อยละ 2.00 มีหนี้สินค้ำชำระระหว่าง 100,001 – 150,000 บาท และ ร้อยละ 1.00 มีหนี้สินค้ำชำระ 200,000 บาทขึ้นไป

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครัวเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีหนี้สินค้ำชำระกับทางธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารพาณิชย์ สหกรณ์ ญาติพี่น้อง พ่อค้า นายทุน จำนวนค่อนข้างมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเกษตรกรส่วนใหญ่กู้เงินไปเป็นทุนในการทำเกษตร ซึ่งในพื้นที่เขตอำเภอปาย เกษตรกรเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเหมือน ๆ กันคือ ปลูกถั่วเหลืองถั่วฝักยาว และปลูกกระเทียม ในการทำการเพาะปลูกแต่ละครั้งต้องจ่ายเงินลงทุนสูง เงินที่เกษตรกรเก็บไว้ไม่เพียงพอในการลงทุนเพาะปลูกเพราะต้องใช้จ่ายในการบริโภคในครัวเรือนและใช้จ่ายในครัวเรือนด้านอื่นๆ ด้วย (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามภาระหนี้สินที่ค้างชำระและแหล่งเงินกู้

แหล่งเงินกู้และภาระหนี้สิน	จำนวน	ร้อยละ
แหล่งเงินกู้		
ธนาคารพาณิชย์	4	4.10
สหกรณ์การเกษตร	12	12.30
พ่อค้านายทุน	23	23.50
ญาติพี่น้อง	4	4.10
อ.ก.ส.	55	56.00
รวม	98	100.0
ภาระหนี้สิน		
น้อยกว่า 50,000	64	65.30
50,001 – 100,000	28	28.60
100,001 – 150,000	2	2.00
150,001 – 200,000	3	3.10
200,001 บาทขึ้นไป	1	1.00
รวม	98	100.00
$\bar{X} = 46,882.70$ S.D. = 48,238.10		
Minimum = 1,000 Maximum = 330,000		

ค่าใช้จ่ายทางการเกษตรต่อปี

จากผลการวิจัย พบว่า ครัวเรือนของแรงงานเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายทางการเกษตรหรือ ต้นทุนทางการเกษตรเฉลี่ย 21,640 บาทต่อปี มีค่าใช้จ่ายทางการเกษตรต่ำสุด 1,000 บาทต่อปี และสูงสุด 78,000 บาทต่อปี ครัวเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 41.80 มีค่าใช้จ่ายทางการเกษตรต่ำกว่า 15,000 บาทต่อปี รองลงมา ร้อยละ 33.70 มีค่าใช้จ่ายทางการเกษตรระหว่าง 15,001-30,000 บาทต่อปี ร้อยละ 15.30 มีค่าใช้จ่ายทางการเกษตรระหว่าง 30,001-45,000 บาทต่อปี ร้อยละ 7.10 มีค่าใช้จ่ายทางการเกษตรระหว่าง 45,001-60,000 บาทต่อปี และ ร้อยละ 2.00 มีค่าใช้จ่ายทางการเกษตร 60,001 ขึ้นไป

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครัวเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายทางการเกษตรหรือต้นทุนที่เกิดจากการประกอบอาชีพเพาะปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ อยู่ในระดับที่ไม่สูงมากนักเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับรายได้ทางการเกษตร จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของสำนักงานเกษตรอำเภอปายเมื่อปี พ.ศ. 2542 พบว่า ค่าใช้จ่ายทางการเกษตรของแต่ละครัวเรือนค่อนข้างจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยการผลิตที่เกี่ยวข้อง เช่น ขนาดของพื้นที่ทำการเกษตร แรงงานที่ใช้ในครัวเรือน ความรู้ความสามารถในการประกอบการ การนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาประกอบการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดค่าใช้จ่ายทางการเกษตรของเกษตรกรแต่ละครัวเรือน (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามค่าใช้จ่ายทางการเกษตรต่อปี

ค่าใช้จ่ายทางการเกษตรต่อปี	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 15,000	41	41.80
15,001 – 30,000	33	33.70
30,001 – 45,000	15	15.30
45,001 – 60,000	7	7.10
60,001 บาทขึ้นไป	2	2.00
รวม	98	100.00

$\bar{X}$ = 21,640.00 S.D. = 15,518.50
 Minimum = 1,000 Maximum = 78,000

ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนต่อปี

จากผลการวิจัย พบว่า ครัวเรือนของแรงงานเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเฉลี่ย 36,805.10 บาทต่อปี ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนต่ำสุด 8,800 บาทต่อปี และสูงสุด 147,720 บาทต่อปี ครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 65.30 มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนระหว่าง 25,001-50,000 บาทต่อปี ร้อยละ 21.40 มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนน้อยกว่า 25,000 บาทต่อปี ร้อยละ 11.30 มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนระหว่าง 50,001-75,000 บาทต่อปี และร้อยละ 2.00 มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนระหว่าง 90,001 บาทขึ้นไป

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครั้วเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีค่าใช้จ่ายของสมาชิกในครั้วเรือนทั้งหมด ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ค่าใช้จ่ายทางการบริโภค ค่าใช้จ่ายทางด้านการกุศล ค่าใช้จ่ายทางด้านการบันเทิง และค่าใช้จ่ายจิตปาถะ ซึ่งแต่ละครั้วเรือนมีค่าใช้จ่ายไม่แตกต่างกันมากนักเพราะครั้วเรือนเกษตรกรจะมีถิ่นฐานตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน มีความคิดเห็นคล้ายๆ กัน จะมีบางครั้วเรือนเท่านั้นที่มีค่าใช้จ่ายสูงกว่าครั้วเรือนอื่น เพราะเป็นครอบครัวใหญ่มีสมาชิกในครั้วเรือนมาก สมาชิกในครั้วเรือนอยู่ระหว่างศึกษาเล่าเรียนทำให้ไม่มีรายได้และบางครั้วเรือนมีสถานะผู้นำทองถิ่นจึงทำให้เกิดรายจ่ายสูงขึ้นด้วย ในเขตพื้นที่อำเภอปาย ครั้วเรือนเกษตรกรนิยมส่งบุตรธิดาไปเข้าเรียนในตัวเมืองเชียงใหม่แต่ก็มีไม่มากนัก (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 จำนวนและร้อยละของครั้วเรือนเกษตรกรจำแนกตามค่าใช้จ่ายในครั้วเรือนต่อปี

ค่าใช้จ่ายในครั้วเรือนเกษตรกรต่อปี	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 25,000	21	21.40
25,001 – 50,000	64	65.30
50,001 – 75,000	11	11.30
75,001 – 90,000	-	-
90,001 บาทขึ้นไป	2	2.00
รวม	98	100.00

$\bar{X}$ = 36,805.10 S.D. = 18,216.40
 Minimum = 8,800 Maximum = 147,720

จำนวนผู้เยาว์และผู้สูงอายุ

จากผลการวิจัย พบว่า ครั้วเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูล มีจำนวนผู้เยาว์และผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครั้วเรือนเฉลี่ย 2 คน และบางครั้วเรือนไม่มีผู้เยาว์และผู้สูงอายุอาศัยอยู่เลย สำหรับครั้วเรือนที่มีผู้เยาว์และผู้สูงอายุอาศัยอยู่สูงสุดระหว่าง 1-2 คน หรือร้อยละ 70.40 รองลงมาร้อยละ 17.30 มีผู้เยาว์และผู้สูงอายุอยู่ระหว่าง 3-4 คน และร้อยละ 12.20 ไม่มีผู้เยาว์และผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครั้วเรือน

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า จำนวนผู้เยาว์และผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเกษตรกรรมมีจำนวนค่อนข้างสูง เนื่องจากประเพณีและวัฒนธรรมของไทย บุตรต้องเลี้ยงดูบิดามารดาที่มีอายุมาก ถือว่าเป็นการทดแทนบุญคุณแสดงความกตัญญูต่อผู้ให้กำเนิด ประกอบกับสังคมในอำเภอยายเป็นสังคมชนบทมีครัวเรือนขนาดใหญ่ซึ่งประกอบด้วยบิดามารดา พี่น้องและบุตรหลาน เมื่อสมรสแล้วยังอาศัยอยู่กับครอบครัวเดิม แต่ปัจจุบันบุตรที่มีการสมรสแล้วมีแนวโน้มจะแยกตัวออกจากบิดามารดามากขึ้น (ตารางที่ 13) (รายงานข้อมูลพื้นฐานของอำเภอยายที่มีการขอเลขที่บ้านเพิ่มขึ้นในปี 2542 ทั้งอำเภอยาย จำนวน 247 หมายเลข ซึ่งแยกออกมาจากเลขที่บ้านเดิม)

ตารางที่ 13 จำนวนและร้อยละของ ครัวเรือนเกษตรกรรม จำแนกตามจำนวนผู้เยาว์และผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเกษตรกรรม

จำนวนผู้เยาว์และผู้สูงอายุ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีผู้เยาว์และผู้สูงอายุ	12	12.20
1 - 2 คน	69	70.40
3 - 4 คน	17	17.30
รวม	98	100.00

$\bar{X} = 1.642$

S.D. = 1.057

Minimum = 0

Maximum = 4

รายได้รวมของครัวเรือนเกษตรกรรมต่อปี

จากผลการวิจัย พบว่า ครัวเรือนของแรงงานเกษตรกรรมผู้ให้ข้อมูลมีรายได้รวมซึ่งมาจากรายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 89,495.31 บาทต่อปี ครัวเรือนเกษตรกรรมผู้ให้ข้อมูลมีรายได้รวมสูงสุด 213,440 บาทต่อปี ครัวเรือนเกษตรกรรมมีรายได้รวมต่ำสุด 26,500 บาทต่อปี ครัวเรือนเกษตรกรรมมีรายได้รวมส่วนใหญ่ร้อยละ 37.80 มีรายได้รวมอยู่ระหว่าง 70,001 - 105,000 บาทต่อปี รองลงมาร้อยละ 33.70 มีรายได้รวมอยู่ระหว่าง 35,001-70,000 บาทต่อปี ร้อยละ 19.40 มีรายได้รวมอยู่ระหว่าง 105,001-140,000 บาทต่อปี ครัวเรือนเกษตรกรรมร้อยละ 7.10 มีรายได้รวมตั้งแต่ 140,001 บาทขึ้นไป และร้อยละ 2.00 มีรายได้รวมน้อยกว่า 35,000 บาทต่อปี

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครั้วเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีรายได้รวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้รายได้รวมของครั้วเรือนมีมาจากรายได้นอกภาคการเกษตร และรายได้จากการเกษตรซึ่งจากแหล่งที่มาของรายได้มีส่วนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ เมื่อรายได้จากภาคการเกษตรต่ำเกษตรกรก็จะมีรายได้จากการออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรมาช่วยเหลือจะแตกต่างจากครั้วเรือนเกษตรกรที่มีรายได้จากการเกษตรเพียงอย่างเดียว (ตารางที่ 14)

ตารางที่ 14 จำนวนและร้อยละของครั้วเรือนเกษตรกร จำแนกตามรายได้รวมของครั้วเรือนเกษตรกรต่อปี

รายได้รวมของครั้วเรือนเกษตรกรต่อปี	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 35,000	2	2.00
35,001 – 70,000	33	33.70
70,001 – 105,000	37	37.80
105,001 – 140,000	19	19.40
140,001 บาทขึ้นไป	7	7.10
รวม	98	100.00

$\bar{X}$ = 89,495.31 S.D. = 35,389.99
 Minimum = 26,500 Maximum = 213,440

รายได้นอกภาคการเกษตรต่อปี

จากผลการวิจัย พบว่า ครั้วเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 50,840.61 บาทต่อปี ครั้วเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีรายได้นอกภาคการเกษตรต่ำสุด 7,200 บาทต่อปี และสูงสุด 133,440 บาทต่อปี ครั้วเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 38.80 มีรายได้นอกภาคการเกษตรอยู่ระหว่าง 25,001-50,000 บาทต่อปี รองลงมาร้อยละ 32.70 มีรายได้นอกภาคการเกษตรอยู่ระหว่าง 50,001-75,000 บาทต่อปี ครั้วเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 13.30 มีรายได้จากนอกภาคการเกษตรน้อยกว่า 25,000 บาทต่อปี ครั้วเรือนเกษตรกรร้อยละ 12.20 มีรายได้นอกภาคการเกษตรอยู่ระหว่าง 75,001-100,000 บาทต่อปี และครั้วเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 3.10 มีรายได้จากนอกภาคการเกษตรอยู่ระหว่าง 100,001 บาทขึ้นไป

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครั้วเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีรายได้นอกภาคการเกษตรมาจากการรับจ้างทั่วไปในโรงงานอุตสาหกรรม ร้านอาหาร กรรมกรก่อสร้าง ลูกจ้างในหน่วยงานราชการ ข้อมูลจากตารางที่ 25 ซึ่งรายได้นอกภาคการเกษตรของผู้ให้ข้อมูลแต่ละบุคคลจะแตกต่างกัน ทั้งนี้สาเหตุมาจากระยะเวลาในการออกไปทำงานนอกภาคการเกษตร มากน้อยต่างกัน วุฒิการศึกษาแตกต่างกัน อัตราค่าจ้างย่อมต่างกัน และลักษณะงานหรือประเภทงานแตกต่างกัน รายได้ย่อมต่างกัน (ตารางที่ 15)

ตารางที่ 15 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามรายได้นอกภาคการเกษตร ต่อปี

รายได้นอกภาคการเกษตรต่อปี	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 25,000	13	13.30
25,001 – 50,000	38	38.80
50,001 – 75,000	32	32.70
75,001 – 100,000	12	12.20
100,001 บาทขึ้นไป	3	3.10
รวม	98	100.00

$\bar{X} = 50,840.612$ S.D. = 23,210.071
 Minimum = 7,200 Maximum = 133,440

ความทันสมัยและมีหน้าตาในสังคม

จากผลการวิจัย พบว่า ครั้วเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 93.90 เป็นครัวเรือนที่มีโทรทัศน์ ตู้เย็น และเครื่องเล่นวิทยุเทป และครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 6.10 ไม่มีอุปกรณ์ ไฟฟ้าจำพวกโทรทัศน์ ตู้เย็น เครื่องเล่นวิทยุเทป

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า การมีอุปกรณ์ไฟฟ้า โทรทัศน์ ตู้เย็น เครื่องเล่น วิทยุเทป เป็นค่านิยมของคนในชนบท เป็นเครื่องวัดฐานะของคนในชนบทวัดความมีหน้ามีตาในสังคม และเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นคนทันสมัย ซึ่งเป็นจุดประสงค์หลักของความอยากได้อะไรก็มี อุปกรณ์ไฟฟ้าทั้ง 3 ชนิด สำหรับผลพลอยได้จากการมีโทรทัศน์ ตู้เย็นเครื่องเล่นวิทยุเทป ได้แก่

การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านต่าง ๆ และด้านวิชาการความรู้ พร้อมทั้งความบันเทิง ซึ่งเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลถือว่าเป็นเรื่องรอง (ตารางที่ 16)

ตารางที่ 16 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามความทันสมัยและมีหน้าตาในสังคม (มีโทรทัศน์ ตู้เย็น เครื่องเล่นวิทยุเทป) และจำนวนแรงงานเกษตรกรที่เคลื่อนย้าย

จำนวนแรงงานเกษตรกร ที่เคลื่อนย้าย (คน)	อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า								รวม	ร้อยละ
	1 ชนิด	ร้อยละ	2 ชนิด	ร้อยละ	3 ชนิด	ร้อยละ	4 ชนิด	ร้อยละ		
1	1	1.00	2	2.00	50	51.00	3	3.10	56	57.10
2	1	1.00	2	2.00	28	28.60	2	2.00	33	33.70
3	-	-	1	1.00	4	4.10	1	1.00	6	6.10
4	-	-	-	-	2	2.00	-	-	2	2.00
5	-	-	1	1.00	-	-	-	-	1	1.00
รวม	2	2.00	6	6.10	84	85.70	6	6.10	98	100.00

สาธารณสุขมูลฐาน

จากผลการวิจัย พบว่า ครัวเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 94.90 เป็นครัวเรือนที่มีส่วนที่ถูกสุขลักษณะใช้ ร้อยละ 5.10 ไม่มีส่วนที่ถูกสุขลักษณะใช้ในครัวเรือน

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครัวเรือนของแรงงานเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนที่มีความทันสมัยได้รับการพัฒนาด้านคุณภาพชีวิต มีสภาพความเป็นอยู่ตลอดจนการจัดการด้านสุขลักษณะของบ้านเรือนที่อยู่อาศัยด้านสาธารณสุขขั้นมูลฐานดีกว่าในอดีต ทั้งนี้เพราะว่าในปี พ.ศ. 2537 เป็นต้นมารัฐบาลโดยกระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนในถิ่นทุรกันดารทุกหมู่บ้านมีส่วนร่วมที่ถูกสุขลักษณะใช้ครบทุกครัวเรือนจึงจัดทำให้มีโครงการเงินกู้เพื่อให้ประชาชนนำไปสร้างส้วมหรือซ่อมแซมส้วมให้ถูกสุขลักษณะ โดยการผ่อนชำระเป็นรายเดือน ซึ่งในปัจจุบันยังมีการดำเนินการอยู่ในพื้นที่อำเภอปาย (ข้อมูลพื้นฐานการสาธารณสุขมูลฐานจากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอปาย พ.ศ. 2542) โดยให้สถานีนอนามัยในแต่ละพื้นที่รับผิดชอบร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ครัวเรือนเกษตรกรในอำเภอปายที่เป็นชาวไทยภูเขาเป็นส่วนใหญ่จะได้รับประโยชน์จากโครงการนี้ (ตารางที่ 17)

ตารางที่ 17 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามการมีส่วนร่วมที่ถูกลักษณะใช้ในครัวเรือน

มีส่วนร่วมถูกลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
มีส่วนร่วมถูกลักษณะใช้	93	94.90
ไม่มีมีส่วนร่วมถูกลักษณะใช้	5	5.10
รวม	98	100.00

ลักษณะการออกไปทำงานนอกรการเกษตร

จากผลการวิจัย พบว่า ลักษณะการออกไปทำงานของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 85.70 จะเกิดจากการชักชวนของเพื่อนฝูงญาติพี่น้อง รองลงมา ร้อยละ 13.30 จะตัดสินใจไปทำงานนอกรการเกษตรด้วยตัวเอง และร้อยละ 1.00 จะมีนายหน้ามาติดต่อ

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจะออกไปทำงานนอกรการเกษตร ส่วนใหญ่จะเป็นการชักชวนของเพื่อนฝูงญาติพี่น้อง เมื่อกลับเข้ามาในหมู่บ้านจะแต่งตัวตามแบบคนในเมืองทันสมัย มีการพูดคุยเรื่องรายได้ความสะดวกสบายจึงทำให้แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรตัดสินใจออกไปทำงานนอกรการเกษตร เนื่องจากเกิดลัทธิเอาอย่าง สำหรับแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรที่ตัดสินใจออกไปเองก็เนื่องมาจากเรียนจบการศึกษาระดับสูงจึงไม่อยากจะทำงานด้านการเกษตร

ตารางที่ 18 จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามลักษณะการออกไปทำงานนอกรการเกษตร

ลักษณะการออกไปทำงานนอกรการเกษตร	จำนวน	ร้อยละ
ตัดสินใจไปเอง	13	13.30
เพื่อนฝูงญาติพี่น้องชักชวน	84	85.70
นายหน้าติดต่อ	1	1.00
รวม	98	100.00

ปัจจัยอื่น ๆ ที่ใช้พิจารณาพร้อมกับปัจจัยหลักต้นและปัจจัยดึงดูด

สมาชิกในครัวเรือน

จากผลการวิจัย พบว่า ครัวเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 6 คน โดยครัวเรือนมีสมาชิกต่ำสุด 2 คน และสูงสุด 12 คน แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 42.90 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนระหว่าง 5-6 คน รองลงมาร้อยละ 26.50 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนระหว่าง 3-4 คน ร้อยละ 28.60 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 7 คนขึ้นไป และร้อยละ 2.00 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนระหว่าง 1-2 คน

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีจำนวนสมาชิกอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานการสาธารณสุขมูลฐานการรณรงค์การคุมกำเนิดในพื้นที่อำเภอปายปี พ.ศ. 2542 ของสำนักงานสาธารณสุขอำเภอปาย ประกอบกับแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรแยกตัวออกไปสร้างครอบครัวใหม่ ซึ่งแยกออกจากครอบครัวของบิดามารดา และจากการที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 6 คน นั้นมีส่วนทำให้แรงงานในครอบครัวบางส่วนต้องออกไปหางานทำนอกภาคการเกษตรเช่นกัน (ตารางที่ 19)

ตารางที่ 19 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

สมาชิกในครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
1 - 2 คน	2	2.00
3 - 4 คน	26	26.50
5 - 6 คน	42	42.90
7 คนขึ้นไป	28	28.60
รวม	98	100.00

$\bar{X} = 5.632$

S.D. = 1.874

Minimum = 2

Maximum = 12

จำนวนแรงงานในครัวเรือน

จากผลการวิจัย พบว่า จำนวนแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลโดยเฉลี่ย 4 คน โดยมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนระหว่าง 3-4 คน ร้อยละ 60.20 รองลงมาร้อยละ 26.50 มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนระหว่าง 5-6 คน ร้อยละ 9.20 มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนระหว่าง 1-2 คน และร้อยละ 4.10 มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป (ตารางที่ 20)

ตารางที่ 20 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามจำนวนแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร

แรงงานในครัวเรือนเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
1 - 2 คน	9	9.20
3 - 4 คน	59	60.20
5 - 6 คน	26	26.50
7 คนขึ้นไป	4	4.10
รวม	98	100.00

$\bar{X} = 4.030$

S.D. = 1.057

Minimum = 1

Maximum = 8

จำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ทำงานการเกษตร

จากผลการวิจัย พบว่า แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรที่ทำงานทางการเกษตรเฉลี่ย 2-3 คน โดยแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรที่ทำงานทางการเกษตรกรรมระหว่าง 1-2 คน ร้อยละ 55.10 รองลงมาร้อยละ 41.80 มีแรงงานที่ทำงานทางการเกษตรกรรมระหว่าง 3-4 คน และร้อยละ 4.10 มีแรงงานของครัวเรือนที่ทำงานทางการเกษตรกรรมระหว่าง 5-6 คน (ตารางที่ 21)

ตารางที่ 21 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานทางการเกษตร

สมาชิกในครัวเรือนที่ทำการเกษตร	จำนวน	ร้อยละ
1 - 2 คน	54	55.10
3 - 4 คน	41	41.80
5 - 6 คน	3	4.10
รวม	98	100.00

$\bar{X} = 2.500$

S.D. = .933

Minimum = 1

Maximum = 5

จำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร

จากผลการวิจัย พบว่า แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 2 คน แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกภาคเกษตรต่ำสุด 1 คน และสูงสุด 5 คน แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรระหว่าง 1-2 คน ร้อยละ 91.80 รองลงมาร้อยละ 7.20 แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกภาคเกษตรระหว่าง 3-4 คน และร้อยละ 1.00 ออกไปทำงานนอกภาคเกษตรระหว่าง 5-6 คน (ตารางที่ 22)

ตารางที่ 22 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามสมาชิกในครัวเรือนที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร

สมาชิกในครัวเรือนที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร	จำนวน	ร้อยละ
1	56	57.10
2	33	33.70
3	6	6.10
4	2	2.00
5	1	1.00
รวม	98	100.00

$\bar{X} = 1.551$

S.D. = .777

Minimum = 1

Maximum = 5

ช่วงเวลาที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร

จากผลการวิจัย พบว่าแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลออกไปทำงานนอกการเกษตรตลอดปีร้อยละ 55.10 รองลงมาร้อยละ 26.50 ออกไปทำงานช่วงหลังการเก็บเกี่ยวกระเทียม (เดือนมีนาคม – มิถุนายน) ร้อยละ 15.30 ออกไปทำงานช่วงหลังการเก็บเกี่ยวกระเทียม และหลังเก็บเกี่ยวหัวเหลืองฤดูฝน (เดือนตุลาคม – พฤศจิกายน) และร้อยละ 3.10 ออกไปทำงานช่วงหลังเก็บเกี่ยวหัวเหลืองฤดูฝน (ตารางที่ 23)

ตารางที่ 23 จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามช่วงเวลาที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร

ช่วงเวลาที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร	จำนวน	ร้อยละ
หลังเก็บเกี่ยวกระเทียม	26	26.50
หลังเก็บเกี่ยวหัวเหลืองฤดูฝน	3	3.10
หลังเก็บเกี่ยวกระเทียมและหัวเหลืองฤดูฝน	15	15.30
ตลอดปี	54	55.10
รวม	98	100.00

จังหวัดที่แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรไปทำงานนอกการเกษตร

จากผลการวิจัย พบว่า แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนมากร้อยละ 41.80 ออกไปทำงานในจังหวัดเชียงใหม่ รองลงมาร้อยละ 22.40 ไปทำงานที่นครมูตสาหกรรมจังหวัดลำพูน ร้อยละ 21.40 ไปทำงานกรุงเทพมหานคร ร้อยละ 3.10 ไปทำงานในจังหวัดระยอง ร้อยละ 2.00 ไปทำงานจังหวัดชลบุรี และร้อยละ 9.20 เป็นจังหวัดอื่นๆ เช่น จังหวัดชุมพร สงขลา นครราชสีมา เป็นต้น (ตารางที่ 24)

ตารางที่ 24 จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามจังหวัดที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร

จังหวัดที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร	จำนวน	ร้อยละ
เชียงใหม่	41	41.80
ลำพูน	22	22.40
กรุงเทพฯ	21	21.40
ชลบุรี	2	2.00
ระยอง	3	3.10
อื่น ๆ	9	9.20
รวม	98	100.00

ประเภทของงานที่แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรทำงานนอกการเกษตร

จากผลการวิจัยพบว่า แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนมากร้อยละ 39.80 ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม รองลงมาร้อยละ 25.50 ทำงานในร้านอาหาร ร้อยละ 9.20 ทำงานในบริษัท ร้อยละ 8.20 ร้อยละ 3.00 ร้อยละ 1.00 ทำงานเป็นกรรมกรก่อสร้าง ทำงานในห้างสรรพสินค้า และค้าขายตามลำดับ และร้อยละ 13.30 ทำงานเป็นลูกจ้างในหน่วยงานราชการ เป็นต้น (ตารางที่ 25)

ตารางที่ 25 จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามประเภทของงานที่ทำ

ประเภทของงานที่ทำ	จำนวน	ร้อยละ
ร้านอาหาร	25	25.50
กรรมกรก่อสร้าง	8	8.20
บริษัท	9	9.20
ห้างสรรพสินค้า	3	3.00
โรงงานอุตสาหกรรม	39	39.80
ค้าขาย	1	1.00
ลูกจ้างในหน่วยงานราชการ	13	13.30
รวม	98	100.00

ศาสนาหรือความเชื่อ

จากผลการวิจัย พบว่า แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 81.60 นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาร้อยละ 16.40 นับถือศาสนาคริสต์ และร้อยละ 2.00 นับถือผี

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูล ส่วนใหญ่เป็นชนชาวไทยใหญ่พื้นเมืองดั้งเดิมซึ่งมีความเคารพนับถือและศรัทธาในพุทธศาสนามายาวนานจึงถ่ายทอดถึงลูกถึงหลาน สำหรับศาสนาคริสต์นั้นส่วนใหญ่จะเป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ลีซอ ม้ง ที่เคารพและศรัทธา แต่ก็มีชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงบางกลุ่มที่ยังนับถือผีและไม่นิยมออกจากหมู่บ้านไปอาศัยอยู่ที่อื่นเป็นระยะเวลานาน ๆ (ตารางที่ 26)

ตารางที่ 26 จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามศาสนา หรือความเชื่อ

ศาสนาหรือความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
นับถือศาสนาพุทธ	80	81.60
นับถือศาสนาคริสต์	16	16.40
นับถือผี	2	2.00
รวม	98	100.00

ตอนที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยผลักดัน และปัจจัยดึงดูดที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกรากเกษตร

การศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกรากเกษตรในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบลักษณะส่วนบุคคลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ลักษณะการใช้แรงงานและทราบถึงปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอนจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 98 คน

ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม โดยอาศัยวิธีการทางสถิติในรูปของการหาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson's Product Moment Correlation coefficient) และการทดสอบไคสแควร์

การวิเคราะห์สมการปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตรในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งได้กำหนดสมการการเคลื่อนย้ายแรงงานของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรดังนี้

- ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ใน ชูศรี วงศ์รัตนะ (2544: 314)

$$r_{xy} = \frac{N\sum xy - (\sum x)(\sum y)}{\sqrt{[N\sum x^2 - (\sum x)^2][N\sum y^2 - (\sum y)^2]}}$$

เมื่อ r_{xy} แทนสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร X กับ Y โดย $-1 < r_{xy} < 1$

$\sum x$ แทนผลของค่าตัวแปร x

$\sum y$ แทนผลรวมของค่าตัวแปร y

$\sum xy$ แทนผลรวมของผลคูณระหว่างค่าตัวแปร x และ y

$\sum x^2$ แทนผลรวมของกำลังสองของค่าตัวแปร x

$\sum y^2$ แทนผลรวมของกำลังสองของค่าตัวแปร y

N แทนจำนวนคู่ของค่าตัวแปรหรือจำนวนสมาชิกในกลุ่ม

ผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตรในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน แสดงได้ดังตารางที่ 27

ตารางที่ 27 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	ระดับความมีนัยสำคัญ (P)
อายุของเกษตรกร	-.107	.296
ระดับการครองชีพ	.312**	.001
พื้นที่ทำการเกษตร	.070	.489
ภาระหนี้สิน	.442**	.000

ตารางที่ 27 (ต่อ)

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	ระดับความมีนัยสำคัญ (P)
ค่าใช้จ่ายทางการเกษตร	-.141	.165
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	.219*	.030
รายได้รวมของครัวเรือน	-.071	.488
รายได้นอกการเกษตร	.018	.860

หมายเหตุ: * หมายถึง ระดับนัยสำคัญที่ .05

** หมายถึง ระดับนัยสำคัญที่ .01

สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดกับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกร

อายุของเกษตรกร

การศึกษาจากผลการวิเคราะห์หาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ พบว่า อายุของเกษตรกรไม่มีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร ($r = -.107 : P > .05$) ทั้งนี้เพราะเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตรมีทุกระดับอายุและงานนอกภาคการเกษตรบางประเภทรับผู้เข้าทำงานโดยไม่จำกัดอายุ

ระดับการครองชีพของเกษตรกร

การศึกษาจากผลการวิเคราะห์หาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ พบว่า ระดับการครองชีพของเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายแรงงานออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรของแรงงานเกษตรกร ($r = .312 : P < .01$) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า เกษตรกรที่มีระดับการครองชีพต่ำจะอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรมากกว่าเกษตรกรที่มีระดับการครองชีพสูง ทั้งนี้เป็นเพราะว่ารายได้ทางการเกษตรไม่เพียงพอต่อการครองชีพ จึงแสวงหารายได้จากนอกภาคการเกษตรมาจุนเจือในครัวเรือน จึงเป็นสาเหตุให้แรงงานของเกษตรกรออกไปทำงานนอกภาคการเกษตร

พื้นที่ทำการเกษตร

การศึกษาจากผลการวิเคราะห์หาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ พบว่า พื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรไม่มีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร ($r = .070 : P > .05$)

ภาระหนี้สิน

การศึกษาจากผลการวิเคราะห์หาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พบว่า ภาระหนี้สินมีความสัมพันธ์กับการออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรของแรงงานเกษตรกร ($r = .442 : P < .01$) ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่า ภาระหนี้สินที่เกษตรกรค้างชำระเจ้าหนี้เป็นจำนวนมากจะมีผลให้เกษตรกรออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรมาก ทั้งนี้เป็นเพราะ แรงงานของเกษตรกรต้องการหารายได้มาช่วยเหลือจุนเจือครัวเรือนและลดภาระหนี้สินให้กับครัวเรือน ประกอบกับงานนอกภาคการเกษตรมีหลากหลายอาชีพและมีอัตราจ้างสูงกว่าภาคการเกษตร จึงหาทางแบ่งเบาภาระหนี้สินให้แก่ครัวเรือนโดยการออกไปทำงานนอกการเกษตร

ค่าใช้จ่ายทางการเกษตร

การศึกษาจากผลการวิเคราะห์หาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ พบว่า ค่าใช้จ่ายทางการเกษตรไม่มีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายแรงงานของแรงงานเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร ($r = -.141 : P > .05$)

ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

การศึกษาจากผลการวิเคราะห์หาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ พบว่า ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนของเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับการออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรของแรงงานเกษตรกร ($r = .219 : P < .05$) ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนมากกว่ารายได้ทางการเกษตร ย่อมกระตุ้นให้ออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าในครัวเรือนเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตร ค่าใช้จ่ายการกุศล การบันเทิง ค่าใช้จ่ายค่าน้ำประปา และค่าไฟฟ้า เมื่อค่าใช้จ่ายเหล่านี้มีมากกว่ารายได้ทางการเกษตรเพียงอย่างเดียวก็เพียงพอจึงต้องหารายได้ทางอื่นมาจุนเจือและช่วยเหลือครัวเรือน โดยการออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรเป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง

รายได้รวมของครัวเรือนเกษตรกร

การศึกษาจากผลการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ พบว่า รายได้รวมของครัวเรือนเกษตรกรไม่มีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกรกรเกษตร ($r = -.071 : P > .05$)

รายได้นอกรกรเกษตร

การศึกษาจากผลการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ พบว่ารายได้นอกรกรเกษตรไม่มีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกรกรเกษตร ($r = .018 : P > .05$)

- การทดสอบไคสแควร์ ใน ชูศรี วงศ์รัตน์ (2544: 213)

กำหนดให้ H_0 : ตัวแปร 2 ตัว เป็นอิสระต่อกัน

H_1 : ตัวแปร 2 ตัว มีความสัมพันธ์กัน

สามารถหาค่า χ^2 ได้จากสูตร

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^n \left[\frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}} \right]$$

โดยกำหนดให้

O_{ij} = ค่าความถี่ที่ได้จากการสังเกตหรือทดลอง

E_{ij} = ความถี่ที่คาดคะเน (Expected Frequency)

หาค่า $\sum_{ij}$ ได้จากสูตร $\frac{R \times K}{N}$

R = ผลรวมของความถี่ในแถวนั้น

K = ผลรวมของความถี่ในคอลัมน์นั้น

N = ผลรวมของความถี่ทั้งหมด

เมื่อดำเนินการไคสแควร์แล้วจะนำไปเปรียบเทียบกับค่าไคสแควร์ในตารางการเปรียบเทียบจะต้องมีการกำหนดว่าจะเปรียบเทียบกับค่ามีนัยสำคัญในระดับใดและกำหนดองศาความเป็นอิสระ Degree of freedom หรือ (df) โดยใช้สูตร

$$df = (r - 1) (k - 1)$$

กำหนดให้

r = จำนวนแถว

k = จำนวนคอลัมน์

และกำหนดให้ $\alpha = 0.05$

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ตัวแปรในระดับนามบัญญัติ (nominal scale) ของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตรในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปรากฏตามตารางที่ 28

ตารางที่ 28 ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร

ตัวแปร	ความสัมพันธ์ (χ^2)	ความเป็นอิสระ (Df)	ระดับความมีนัยสำคัญ (Sig)
เพศ	0.024	1	.876
สถานภาพการสมรส	8.473	2	.014*
ระดับการศึกษา	6.594	5	.252
ภัษรรมชาติ	0.031	1	.858
ผู้เยาว์และผู้สูงอายุ	7.683	4	.103
ความทันสมัยมีหน้าตาในสังคม	0.841	2	.656
สาธารณสุขมูลฐาน	0.019	1	.889
การชักชวนของญาติและเพื่อน	0.699	2	.704

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล เพศ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา กับ การเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกร

เพศ

การศึกษาจากผลการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตรโดยใช้ค่าไคสแควร์ในการทดสอบความเป็นอิสระ พบว่า ค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้เท่ากับ .024 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าค่าไคสแควร์ที่กำหนดไว้ในตารางในระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ($\chi^2 .05 = 3.841$) และองศาแห่งความเป็นอิสระ (df) = 1 จะเห็นได้ว่าตัวแปรทั้งสองเป็นอิสระต่อกัน ไม่มีความสัมพันธ์กันทางสถิติจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ว่า เพศมีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร เพราะลักษณะงานบางอย่างรับทั้งเพศชายและเพศหญิงเข้าทำงาน

สถานภาพการสมรส

การศึกษาจากผลการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพการสมรสกับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตรโดยใช้ค่าไคสแควร์ในการทดสอบความเป็นอิสระ พบว่า ค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้เท่ากับ 8.473 ซึ่งมีค่ามากกว่าค่าไคสแควร์ที่กำหนดไว้ในตารางในระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ($\chi^2 = 5.991$) และองศาแห่งความเป็นอิสระ (df) = 2 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสถานภาพการสมรสมีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร แต่ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า เกษตรกรที่เป็นโสดมีการไปทำงานนอกภาคการเกษตรมากกว่าคนที่สมรสแล้ว ทั้งนี้เป็นเพราะว่าแรงงานเกษตรกรที่สมรสแล้วมีการเลี้ยงดูคนในครัวเรือนและต้องการสร้างฐานให้มั่นคง รวมทั้งมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นจากเดิมเมื่อเปรียบเทียบกับตอนเป็นโสด จึงทำให้ต้องแสวงหารายได้จากการออกไปทำงานนอกการเกษตรอีกทางหนึ่ง อย่างไรก็ตามแรงงานเกษตรกรที่เป็นโสดการออกไปทำงานนอกการเกษตรมักจะเป็นผู้ที่เคยศึกษาในเมืองมาก่อน เมื่อสำเร็จการศึกษาจึงหางานทำในเมือง เพราะเกิดความเคยชินต่อสิ่งอำนวยความสะดวกและงานในเมืองก็มีมากมายหลากหลายสาขาอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานสถานะการณ์แรงงานในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี พ.ศ. 2542 ของสำนักงานจัดหางานจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรที่เป็นโสดออกไปทำงานนอกการเกษตรในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับแรงงานเกษตรกรที่สมรสแล้ว (ตารางที่ 6)

ระดับการศึกษา

การศึกษาจากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร โดยใช้ค่าไคสแควร์ในการทดสอบความเป็นอิสระ พบว่า ค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้เท่ากับ 6.594 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าค่าไคสแควร์ที่กำหนดไว้ในตารางในระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ($\chi^2_{.05} = 11.070$) และองศาแห่งความเป็นอิสระ (df) = 5 จะเห็นได้ว่าตัวแปรทั้งสองเป็นอิสระต่อกันไม่มีความสัมพันธ์กันทางสถิติจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร ทั้งนี้งานนอกภาคการเกษตรบางอย่างไม่ได้จำกัดวุฒิการศึกษา เช่น กรรมกร พนักงานในร้านอาหาร พนักงานทำความสะอาด เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยหลักดินและปัจจัยดึงดูดกับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกร

ภัษธรรมชาติ

การศึกษาจากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภัษธรรมชาติกับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร โดยใช้ค่าไคสแควร์ในการทดสอบความเป็นอิสระ พบว่า ค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้เท่ากับ 0.031 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าค่าไคสแควร์ที่กำหนดไว้ในตารางในระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ($\chi^2_{.05} = 3.841$) และองศาแห่งความเป็นอิสระ (df) = 1 จะเห็นได้ว่าตัวแปรทั้งสองเป็นอิสระต่อกันไม่มีความสัมพันธ์กันทางสถิติจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ว่า ภัษธรรมชาติมีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร ทั้งนี้เป็นเพราะเกษตรกรออกไปทำงานในช่วงเวลาว่างระหว่างฤดูกาลในการเก็บเกี่ยว เป็นต้น

ผู้เยาว์และผู้สูงอายุ

การศึกษาจากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เยาว์และผู้สูงอายุกับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร โดยใช้ค่าไคสแควร์ในการทดสอบความเป็นอิสระ พบว่า ค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้เท่ากับ 7.683 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าค่าไคสแควร์ที่กำหนดไว้ในตารางในระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ($\chi^2_{.05} = 9.488$) และองศาแห่งความเป็นอิสระ (df) = 4 จะเห็นได้ว่าตัวแปรทั้งสองเป็นอิสระต่อกันไม่มีความสัมพันธ์กันทางสถิติจึง

ปฏิเสธสมมติฐานที่ว่า ผู้เยาว์และผู้สูงอายุอยู่ในครัวเรือนมากจะออกไปทำงานนอกการเกษตรมาก

ความมีหน้ามีตาในสังคม

การศึกษาจากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความมีหน้ามีตาในสังคมกับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร โดยใช้ค่าไคสแควร์ในการทดสอบความเป็นอิสระ พบว่า ค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้เท่ากับ 0.841 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าค่าไคสแควร์ที่กำหนดไว้ในตารางในระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ($\chi^2_{.05} = 5.991$) และองศาแห่งความเป็นอิสระ (df) = 2 จะเห็นได้ว่าตัวแปรทั้งสองเป็นอิสระต่อกันไม่มีความสัมพันธ์กันทางสถิติจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ว่า เกษตรกรที่อยากเป็นคนทันสมัยมีหน้ามีตาในสังคมจะออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรมากกว่าเกษตรกรธรรมดา

สาธารณสุขมูลฐาน

การศึกษาจากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสาธารณสุขมูลฐานกับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร โดยใช้ค่าไคสแควร์ในการทดสอบความเป็นอิสระ พบว่า ค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้เท่ากับ 0.019 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าค่าไคสแควร์ที่กำหนดไว้ในตารางในระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ($\chi^2_{.05} = 3.841$) และองศาแห่งความเป็นอิสระ (df) = 1 จะเห็นได้ว่าตัวแปรทั้งสองเป็นอิสระต่อกันไม่มีความสัมพันธ์กันทางสถิติจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ว่า ครัวเรือนที่มีสาธารณสุขมูลฐานที่ดี การออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรมากกว่าครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีสาธารณสุขมูลฐาน ทั้งนี้เป็นเพราะว่า เกษตรกรทุกครัวเรือนต้องการแสวงหารายได้เพิ่ม จากรายได้ทางการเกษตรเพียงด้านเดียวเพื่อยกระดับการครองชีพของครัวเรือนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอีกทางหนึ่ง

การชักชวนของญาติและเพื่อน

การศึกษาจากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการชักชวนของญาติและเพื่อนกับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร โดยใช้ค่าไคสแควร์ในการทดสอบความเป็นอิสระ พบว่า ค่าไคสแควร์ที่คำนวณได้เท่ากับ 0.699 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าค่าไคสแควร์ที่กำหนดไว้ในตารางในระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ($\chi^2_{.05} = 5.991$) และองศาแห่งความเป็นอิสระ (df) = 2 จะเห็นได้ว่าตัวแปรทั้งสองเป็นอิสระต่อกันไม่มีความสัมพันธ์กัน

ทางสถิติจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ว่า เกษตรกรที่ถูกชักชวนให้ไปทำงานนอกภาคการเกษตรโดย ญาติ พี่น้องและเพื่อนฝูงจะตัดสินใจไปมากกว่าผู้ที่ไม่ถูกชักชวน

ตอนที่ 4 การศึกษาปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานและการทำการเกษตรของครัวเรือน เกษตรกรที่อยู่ในภาวะการเคลื่อนย้ายแรงงานนอกภาคการเกษตร

การศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขของการวิจัยในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

4.1 การศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นกับแรงงานที่ออกไปทำงานนอกภาคการเกษตร จากผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นกับแรงงานที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร มีดังนี้

4.1.1 ปัญหาด้านครอบครัว พบว่า แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูล ส่วนใหญ่ร้อยละ 90.80 มีปัญหาเกี่ยวกับโรคติดต่อทางเพศ รองลงมาร้อยละ 84.70 มีปัญหา การทะเลาะกันภายในครัวเรือน ร้อยละ 59.20 มีปัญหาการนอกใจของสามีหรือภรรยา และร้อยละ 22.40 มีปัญหาการหย่าร้างกัน (ตารางที่ 29)

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ปัญหาสำคัญด้านครอบครัวส่วนใหญ่เป็นปัญหาจาก การติดโรคทางเพศสัมพันธ์ และเป็นปัญหาต่อเนื่องไปถึงการทะเลาะกัน การนอกใจของสามี หรือภรรยาอันนำไปสู่การหย่าร้างในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยปัญหาสังคมและสาธารณสุข ของคนงานก่อสร้างไทยของ ศิริพร จิรวัดณ์กุล (2541: 86)

4.1.2 ปัญหาด้านสังคม พบว่า แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 94.90 มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย รองลงมาร้อยละ 93.90 มีปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด และปัญหาด้านการติดโรคเอดส์ ร้อยละ 92.90 มีปัญหาด้านอาชญากรรม ร้อยละ 91.80 มี ปัญหาความปลอดภัยด้านร่างกายและทรัพย์สิน และร้อยละ 87.80 มีปัญหาการปรับตัวเข้ากับ สังคมเมือง (ตารางที่ 29)

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นกับแรงงานของเกษตรกรที่ออกไป ทำงานนอกการเกษตรส่วนใหญ่จะมีปัญหาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เพราะว่าแรงงานเหล่านี้ไม่มีที่อยู่ อาศัยเป็นของตนเอง จึงต้องเช่าหอพัก เช่าบ้านอยู่อาศัย เมื่อที่อยู่อาศัยในเมืองมีจำกัดทำให้ ราคาเช่าที่อยู่อาศัยสูงและมีความปลอดภัยต่ำ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาด้านอาชญากรรม ปัญหา

ยาเสพติดตามมา เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยปัญหาสังคมและสาธารณสุขของคนงานก่อสร้างไทย ของศิริพร จิรวัดณ์กุล (2541: 35)

4.1.3 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ พบว่า แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 94.90 มีปัญหาด้านค่าแรงงานต่ำกว่าที่รัฐบาลกำหนด และมีค่าใช้จ่ายในการครองชีพในเมืองสูง รองลงมาร้อยละ 92.90 อยากมีเครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น เครื่องเล่นวิทยุเทป อย่างคนในเมือง และร้อยละ 74.90 มีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น (ตารางที่ 29)

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ปัญหาของแรงงานเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกระบบเกษตร ถูกกดอัตราค่าจ้าง เพราะส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือ ทำให้ได้รับค่าแรงงานต่ำกว่าที่รัฐบาลกำหนด ประกอบกับอัตราค่าครองชีพในครัวเรือนสูง และความอยากจะมีอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า เช่นคนในเมือง ทำให้แรงงานเหล่านี้มีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยปัญหาสังคมและสาธารณสุขของคนงานก่อสร้างไทย ของศิริพร จิรวัดณ์กุล (2541: 30)

4.1.4 ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 91.80 มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในเมืองเป็นพิษ และร้อยละ 90.80 มีปัญหาด้านความสกปรกทำให้เกิดโรคติดต่อ (ตารางที่ 29)

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ในเมืองมีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษอันเกิดจากควันของยานพาหนะเป็นมลพิษทางอากาศ มีน้ำเน่าเสียเกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสียลงสู่แม่น้ำ สิ่งแวดล้อมไม่ถูกสุขลักษณะ เต็มไปด้วยขยะแมลงวันมาก ผลตามมาก็คือทำให้เกิดโรคติดต่อต่าง ๆ เช่น โรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ ระบบทางเดินอาหาร เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาปัญหาสังคมและสาธารณสุขของคนงานก่อสร้างในเขตกรุงเทพมหานคร ของวิพรรณ ประจวบเหมาะ รูปโฟไล และคณะ (2538)

ตารางที่ 29 จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อออกไปทำงานนอกระบบเกษตร

ปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อออกไปทำงานนอกระบบเกษตร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ปัญหาด้านครอบครัว		
- ปัญหาการหย่าร้าง	22	22.40
- ปัญหานอกใจ	58	59.20
- ปัญหาโรคติดต่อทางเพศ	89	90.80
- ปัญหาการทะเลาะกัน	83	84.70

ตารางที่ 29 (ต่อ)

ปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อออกไปทำงานนอกการเกษตร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ปัญหาด้านสังคม		
- ปัญหาการปรับตัวเข้ากับสังคมเมือง	86	87.80
- ปัญหาอาชญากรรม	90	91.80
- ปัญหาอาชญากรรม	91	92.90
- ปัญหาด้านยาเสพติด	92	93.90
- ปัญหาด้านโรคเอดส์	92	93.90
- ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย	89	90.80
ปัญหาด้านเศรษฐกิจ		
- ค่าใช้จ่ายการครองชีพในเมืองสูง	93	94.90
- ภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น	73	74.50
- ค่าแรงงานต่ำ	93	94.90
- อยากมีเครื่องใช้ไฟฟ้าอย่างคนในเมือง	91	92.90
ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม		
- สกปรกทำให้เกิดโรคติดต่อ	89	90.80
- สิ่งแวดล้อมในเมืองเป็นพิษ	90	91.80

4.2 การศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นกับการทำการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร ที่อยู่ในภาวะการที่แรงงานเคลื่อนย้ายออกนอกการเกษตร

จากผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการทำการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร
ที่อยู่ในภาวะการที่แรงงานเคลื่อนย้ายออกนอกการเกษตรมีดังนี้

4.2.1.ปัญหาด้านเงินทุน พบว่า ครัวเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูล
ส่วนใหญ่ร้อยละ 99.0 มีปัญหาด้านขาดแคลนเงินทุน ปัญหาด้านแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ และ
ร้อยละ 97.0 มีปัญหาด้านระยะเวลาชำระหนี้เงินกู้สั้น

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า เกษตรกรขาดแคลนเงินทุนที่เป็นปัจจัยการผลิตในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการทำการเกษตร เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช ซึ่งเกษตรกรจำเป็นต้องหาแหล่งเงินทุนทั้งธนาคารพาณิชย์ พ่อค้านายทุนในท้องถิ่น ทำให้ต้องแบกรับภาระหนี้สินที่มีอยู่ ประกอบกับอัตราดอกเบี้ยสูงทำให้เกษตรกรต้องรับแรงขายผลผลิตเพื่อนำเงินที่ได้ไปชำระหนี้ และเมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูกใหม่ก็จำเป็นต้องกู้ใหม่เป็นวัฏจักรแบบนี้ตลอดไป (ตารางที่ 30)

4.2.2 ปัญหาด้านการตลาด พบว่า เป็นปัญหาหลักๆ ของเกษตรกรในอำเภอปายเกือบทุกครัวเรือน เพราะว่าเกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจในระบบกลไกทางการตลาด ขาดข้อมูลข่าวสารด้านราคาสินค้าผลผลิตที่ทันสมัย ประกอบกับตลาดรับซื้อผลผลิตอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่จะมีระยะทางไกลและการคมนาคมยากลำบาก ทำให้ค่าขนส่งผลผลิตผลราคาสูง ดังนั้นเกษตรกรจึงถูกพ่อค้านายทุนกดราคาสินค้าผลผลิต ทำให้มีรายได้จากการเกษตรไม่เพียงพอในการดำรงชีพ (ตารางที่ 30)

4.2.3 ปัญหาด้านการผลิต พบว่า ครัวเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 98.0 มีความเชื่อการปลูกการเพาะปลูกแบบดั้งเดิม รองลงมาร้อยละ 96.0 ไม่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ไม่มีความรู้เทคนิคการผลิตพืชแบบใหม่ และร้อยละ 94.0 ไม่มีการวางแผนการผลิตที่ดี

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า เกษตรกรไม่มีความรู้ ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการเพาะปลูกพืช ทำให้เกิดปัญหาผลผลิตทางการเกษตรผลิตมาไม่ได้คุณภาพดีเท่าเทียมกัน และไม่ได้มาตรฐาน จึงเป็นเหตุผลให้ได้ราคาไม่สูง ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลรายงานผลการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรอำเภอปาย ปี 2541 ของสำนักงานเกษตรอำเภอปาย (ตารางที่ 30)

4.2.4 ปัญหาที่ดินทำการเกษตร พบว่า ครัวเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 99.0 ที่ดินขาดเอกสารสิทธิ์ รองลงมาร้อยละ 98.10 ขาดแคลนแหล่งน้ำ ร้อยละ 97.90 ที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ร้อยละ 92.70 มีพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาเพียงเล็กน้อย ร้อยละ 76.0 ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง และร้อยละ 64.00 ขาดความรู้ด้านการปรับปรุงบำรุงดิน

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาเพียงเล็กน้อย พื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่อยู่ตามไหล่เขา เวลาฝนตกจะชะล้างหน้าดินทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์และเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว ประกอบกับเกษตรกรไม่มีความรู้ความเข้าใจใน

ด้านการปรับปรุงบำรุงดิน และอีกกรณีหนึ่งพื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ทำให้ขาดเอกสารสิทธิ์ไม่สามารถจะนำไปจำนองค้ำประกันการขอกู้เงินได้ (ตารางที่ 30)

4.2.5 ปัญหาภัยธรรมชาติ พบว่า คริวเรือนของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูล ส่วนใหญ่ร้อยละ 96.90 มีแมลงศัตรูพืชรบกวน รองลงมาร้อยละ 75.00 ประสบภัยฝนแล้ง และ ร้อยละ 10.00 ประสบภัยน้ำท่วม

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า เกษตรกรประสบภัยธรรมชาติเกี่ยวกับแมลงศัตรูพืช ซึ่ง ระบาดในอำเภอปายในช่วงปี 2541 สอดคล้องกับรายงานผลการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตร อำเภอปาย ปี 2541 ของสำนักงานเกษตรอำเภอปาย (ตารางที่ 30)

ตารางที่ 30 จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามปัญหาที่เกิดขึ้นกับการทำการเกษตร

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการทำการเกษตร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ปัญหาด้านเงินทุน		
- ขาดแคลนเงินทุน	97	99.00
- ขาดแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ	97	99.00
- ระยะเวลาให้กู้เงินสั้น	94	97.00
ปัญหาด้านการตลาด		
- ขาดความรู้ด้านการตลาด	98	100.0
- ขาดข่าวสารด้านตลาด	98	100.0
- ตลาดอยู่ห่างไกลแหล่งผลิต	98	100.0
- ถูกกดราคาจากพ่อค้านายทุน	98	100.0
ปัญหาด้านการผลิต		
- มีความเชื่อการผลิตแบบดั้งเดิม	96	98.00
- ไม่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่	93	96.00
- ไม่มีการวางแผนการผลิต	91	94.00
ปัญหาด้านที่ดินทำการเกษตร		
- ที่ดินขาดเอกสารสิทธิ์	97	99.00

ตารางที่ 30 (ต่อ)

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการทำการเกษตร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
- ขาดแคลนแหล่งน้ำ	96	98.10
- ที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์	96	97.90
- มีพื้นที่ราบระหว่างหุบเขา	90	92.70
- ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง	75	76.00
- ขาดความรู้ด้านปรับปรุงบำรุงดิน	74	64.0
ปัญหาภัยธรรมชาติ		
- แมลงศัตรูพืชรบกวน	95	96.90
- ประสบภัยฝนแล้ง	74	75.00
- ประสบภัยน้ำท่วม	10	10.00

ตอนที่ 5 การศึกษาถึงความต้องการความช่วยเหลือแรงงานเกษตรกรที่ออกไปทำงาน นอกรการเกษตรและความช่วยเหลือด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรของ ครัวเรือนเกษตรกร

การศึกษาถึงความต้องการความช่วยเหลือของแรงงานเกษตรกรในการวิจัยครั้งนี้
แบ่งออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

5.1 การศึกษาถึงความต้องการความช่วยเหลือด้านแรงงานเกษตรกรที่ ออกไปทำงานนอกรการเกษตร

จากผลการวิจัย พบว่า ความต้องการความช่วยเหลือแรงงานเกษตรกรที่ออกไป
ทำงานนอกรการเกษตรมีดังนี้

แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 93.90 ต้องการให้รัฐ
บาลช่วยเหลือดูแลอัตราค่าจ้างให้เหมาะสมกับวุฒิการศึกษา และเป็นไปตามอัตราที่รัฐบาล

กำหนด รองลงมาร้อยละ 87.80 ต้องการมีสวัสดิการคุ้มครองแรงงาน เช่น จัดทำบัตรประกันสังคม บัตรประกันสุขภาพ ร้อยละ 76.50 ต้องการให้นายจ้างจัดที่อยู่อาศัยให้ ร้อยละ 42.90 ต้องการให้รัฐบาลดูแลกฎหมายสงวนอาชีพเฉพาะแรงงานไทย และร้อยละ 40.80 ต้องการให้หน่วยงานของรัฐบาลเข้ามาดูแลและช่วยเหลือแรงงานอย่างทั่วถึง

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า แรงงานในครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีความต้องการให้หน่วยงานของรัฐบาล เช่น สำนักงานแรงงานและสวัสดิการสังคมเข้ามาช่วยเหลือดูแล และประสานงานกับนายจ้างให้จัดสวัสดิการด้านต่างๆ ให้เหมาะสมกับการทำงานของลูกจ้าง มีการคุ้มครองแรงงานหญิงและเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับสรุปสถานการณ์แรงงานไทยไตรมาสที่ 4 ปี 2541 ของกองวิชาการและแผนงาน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน (ตารางที่ 31)

ตารางที่ 31 จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามความต้องการความช่วยเหลือเมื่อไปทำงานนอกการเกษตร

ความต้องการความช่วยเหลือเมื่อไปทำงานนอกภาคการเกษตร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อัตราค่าจ้างแรงงานให้เหมาะสมกับวุฒิการศึกษา	92	93.90
มีสวัสดิการคุ้มครองแรงงาน	86	87.80
มีที่อยู่อาศัยเหมาะสม	75	76.50
มีกฎหมายสงวนอาชีพเฉพาะแรงงานไทย	42	42.90
มีหน่วยงานของรัฐบาลดูแลและช่วยเหลือ	40	40.80

5.2 การศึกษาถึงความต้องการความช่วยเหลือด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรของครัวเรือนเกษตรกร

จากผลการวิจัยพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรต้องการความช่วยเหลือด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรมีดังนี้

5.2.1 ด้านเงินทุน พบว่า ครุว์เรือนเกษตรกรต้องการความช่วยเหลือด้านแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ ระยะเวลาการชำระหนี้ยาวหรือหนี้ระยะยาวและต้องการมีสถาบันการเงินด้านการเกษตรในท้องถิ่น

จากผลการวิจัย พบว่า ครุว์เรือนเกษตรกรมีความต้องการเงินทุนเพื่อใช้ในการซื้อปัจจัยการผลิตทางการเกษตรเป็นอย่างมาก เพราะว่าเกษตรกรนำรายได้ที่มีอยู่ไปใช้จ่ายซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค และใช้จ่ายในครัวเรือนจนไม่เพียงพอจะลงทุนครั้งต่อไป จึงต้องหาทางกู้ยืมเป็นต้น

5.2.2 ด้านการตลาด พบว่า ครุว์เรือนเกษตรกรต้องการความช่วยเหลือด้านการตลาดเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านการประกันราคาพืชผล ข้อมูลทางการตลาดที่เป็นปัจจุบัน อัตราค่าขนส่งราคาถูก ตลอดจนแหล่งรับซื้ออยู่ใกล้แหล่งผลิต

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า เกษตรกรต้องการช่วยเหลือด้านตลาดเป็นอย่างมาก เพราะว่าสินค้าการเกษตรไม่สามารถเก็บไว้ได้นาน เน้นเสี้ง่าย และใช้พื้นที่ในการเก็บรักษามาก จึงเป็นเหตุให้เกษตรกรรีบจำหน่ายสินค้าของตน ทำให้จำเป็นต้องพึ่งแหล่งรับซื้ออยู่ตลอดเวลา

5.2.3 ด้านการผลิต พบว่า ครุว์เรือนเกษตรกรต้องการความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เช่น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมาให้ความรู้ความเข้าใจ เทคนิคการผลิตสมัยใหม่ และเจ้าหน้าที่จากสำนักงานพัฒนาที่ดินมาให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ดิน เป็นต้น

5.2.4 ด้านที่ดินทำกิน พบว่า ครุว์เรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ต้องการมีที่ดินเป็นของตนเอง รองลงมาร้อยละ 99.0 ต้องการเอกสารสิทธิ์และต้องการให้ทางหน่วยงานราชการวิเคราะห์เรื่องดินให้ทราบว่าจะขาดธาตุอาหารใดบ้าง

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครุว์เรือนเกษตรกรต้องการมีที่ดินเป็นของตนเอง เพราะว่าที่ดินที่ทำการเกษตรในปัจจุบันเป็นของพ่อแม่ และพื้นที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ จึงต้องการเอกสารสิทธิ์เพื่อนำไปจำนองค้ำประกันเงินกู้ได้

5.2.5 ด้านแหล่งน้ำ พบว่า ครุว์เรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 89.80 ต้องการฝายกั้นแหล่งน้ำตามธรรมชาติ และต้องการขุดลอกคลองส่งน้ำ รองลงมาร้อยละ 60.20 ต้องการมีสระน้ำขนาดเล็กเป็นของตนเอง ร้อยละ 56.10 ต้องการสระน้ำสาธารณะประโยชน์

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครุว์เรือนเกษตรกรมีความเดือดร้อนเรื่องน้ำใช้ในการเกษตรกรรม เพราะว่าพื้นที่การเกษตรเป็นพื้นที่ตามเชิงเขา มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติไม่เพียงพอในการเพาะปลูก จึงมีความต้องการเรื่องน้ำเป็นอย่างมาก

ตารางที่ 32 จำนวนและร้อยละของแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามความต้องการความช่วยเหลือด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ความต้องการความช่วยเหลือ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ด้านเงินทุน		
- ต้องการแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ	98	100.0
- ต้องการระยะเวลาชำระหนี้ยาวขึ้น	98	100.0
- ต้องการให้มีสถาบันการเงินเฉพาะการเกษตร	98	100.0
ในท้องถิ่น		
ด้านการตลาด		
- ต้องการประกันราคาพืชผลการเกษตร	98	100.0
- ต้องการป้องกันผลผลิตของต่างชาติเข้ามา	98	100.0
- ต้องการข้อมูลข่าวสารการตลาดรวดเร็ว	98	100.0
- ต้องการแหล่งรับซื้ออยู่ใกล้	98	100.0
- ต้องการค่าขนส่งต่ำ	98	100.0
ด้านการผลิต		
- ต้องการคำแนะนำจากเกษตรตำบล	98	100.0
- ต้องการความรู้เรื่องดินจากพัฒนาที่ดิน	98	100.0
ด้านที่ดินทำกิน		
- ต้องการเอกสารสิทธิ์	97	99.0
- ต้องการวิเคราะห์เรื่องดิน	97	99.0
- ต้องการที่ดินเป็นของตนเอง	98	100.0
ด้านแหล่งน้ำ		
- ต้องการฝายกั้นแหล่งน้ำธรรมชาติ	88	89.80
- ต้องการสระน้ำขนาดเล็กเป็นของตนเอง	59	60.20
- ต้องการสระน้ำสาธารณะประโยชน์	55	56.10
- ต้องการขุดลอกคลองส่งน้ำ	88	89.80

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

(SUMMARY, IMPLICATIONS AND RECOMMENDATIONS)

สรุปผลการวิจัย

(Summary)

การศึกษานี้มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรในอำเภอป่าซาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเก็บข้อมูลจากเกษตรกรผู้ที่เคยออกไปทำงานนอกภาคการเกษตร ในอำเภอป่าซาง ซึ่งประกอบด้วย 7 ตำบล คือ ตำบลเวียงใต้ ตำบลเวียงเหนือ ตำบลแม่นาเติง ตำบลแม่อ้อ ตำบลทุ่งยาว ตำบลเมืองแปง ตำบลโป่งสา จำนวนตัวอย่าง 98 ครัวเรือน สรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะส่วนบุคคลของครัวเรือนเกษตรกรผู้ให้ข้อมูล สภาพทั่วไปเกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคม

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 57.10 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 42.90 เป็นเพศชาย สำหรับอายุของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลโดยเฉลี่ยประมาณ 25 ปี ส่วนใหญ่ร้อยละ 77.60 มีอายุระหว่าง 15-27 ปี ด้านสถานภาพสมรส ร้อยละ 50.00 ของแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลสมรสแล้ว และร้อยละ 41.90 ยังเป็นโสด ระดับการศึกษาร้อยละ 38.80 สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น และร้อยละ 2.00 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวนสมาชิกในครัวเรือนโดยเฉลี่ยมีจำนวน 6 คน มีผู้เยาว์และผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือนเฉลี่ย 2 คนต่อครัวเรือน มีแรงงานในครัวเรือนโดยเฉลี่ย 4 คนต่อครัวเรือน ซึ่งแรงงานทำงานทางภาคการเกษตรเฉลี่ย 2-3 คน และทำงานนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 1 คน และลักษณะการออกไปทำงานนอกภาคการเกษตร ร้อยละ 85.70 ถูกชักชวนโดยญาติพี่น้อง เพื่อนที่ออกไปทำงานในเมืองมาก่อนแล้ว

จากการศึกษาแรงงานเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 72.40 มีพื้นที่ทำการเกษตรน้อยกว่า 10 ไร่ มีรายได้จากการทำการเกษตรต่อปีเฉลี่ย 38,084.30 บาทต่อครัวเรือน และมีรายได้นอกภาคการเกษตรที่เกิดจากการออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 50,840.61 บาทต่อปี ในการทำการเกษตรแรงงานผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 79.60 ประสบภัยธรรมชาติจากภาวะฝนทิ้งช่วง

ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินค้างชำระสถาบันการเงินและพ่อค้านายทุนโดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 46,882.70 บาทต่อปี เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีค่าใช้จ่ายทางการเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 21,640 บาทต่อปี และมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเฉลี่ย 36,805.10 บาทต่อปี

2. ผลการศึกษาวิจัยทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดที่มีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายแรงงานของ เกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกระบบเกษตร

จากผลการศึกษาพบว่า ลักษณะส่วนบุคคล 1 ตัวแปร ปัจจัยผลักดัน 3 ตัวแปร มีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกระบบเกษตร ลักษณะส่วนบุคคลได้แก่ สถานภาพการสมรส (χ^2 คำนวณ > χ^2 ตาราง) ปัจจัยผลักดันได้แก่ ระดับ การครองชีพ ($r = .312 : P < .01$) ภาระหนี้สินและค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ($r = .442 : P < .01$ และ $r = .219 : P < .05$) สำหรับปัจจัยดึงดูด ลักษณะส่วนบุคคลและปัจจัยผลักดันอื่นๆ ได้แก่ รายได้ ของครัวเรือน รายได้นอกระบบเกษตร ความทันสมัยมีหน้าตาในสังคม สาธารณสุขมูลฐาน การ ชักชวนของญาติและเพื่อน อายุของเกษตรกร เพศ ระดับการศึกษา พื้นที่ทำการเกษตร ภัยธรรมชาติ ค่าใช้จ่ายทางการเกษตร ผู้เยาว์และผู้สูงอายุ จากการศึกษาพบว่า ไม่มีความ สัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกระบบเกษตร สาเหตุที่ปัจจัย ดังกล่าวข้างต้นไม่มีความสัมพันธ์นั้นอาจจะเนื่องมาจากมีปัจจัยอื่นที่มีความสำคัญกว่าและอยู่ นอกเหนือขอบเขตการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ตลอดจนมีปัจจัยอื่นที่เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถจะ ให้คำตอบได้ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรในอำเภอบายศรีไปทำงานนอก การเกษตร

อภิปรายผล

(Implications)

การศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกระบบเกษตรในอำเภอบายศรี จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากกลุ่มแรงงานของเกษตรกรที่ ออกไปทำงานนอกระบบเกษตร จำนวน 98 คน อภิปรายผลได้ดังนี้

1. ลักษณะส่วนบุคคล

1.1 สถานภาพการสมรส

จากผลการวิจัยพบว่า สถานภาพการสมรสมีผลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกระบบเกษตร ซึ่งแรงงานของเกษตรกรที่สมรสแล้วออกไปทำงานนอกระบบเกษตรมากกว่าแรงงานเกษตรกรที่เป็นโสด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าแรงงานเกษตรกรที่สมรสแล้วมีภาระเลี้ยงดูคนในครอบครัวและต้องการสร้างฐานะให้มั่นคง รวมทั้งมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นจากเดิม แต่การออกไปทำงานนอกระบบเกษตรก็มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน ซึ่งขัดแย้งกับการศึกษาวิจัยเรื่อง การอพยพแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมืองและผลประโยชน์ที่มีต่ออุตสาหกรรมในประเทศไทย ของประดิษฐ์ ขาสมบัติ (2517) ที่กล่าวไว้ว่า ผู้ที่ตัดสินใจเปลี่ยนแปลงอาชีพหรืออพยพเข้ามาในเมืองมักจะเป็นคนหนุ่มสาว อายุระหว่าง 15-24 ปี และไม่มีพันธะทางครอบครัว

2. ปัจจัยผลักดัน

2.1 ระดับการครองชีพ

การศึกษาจากผลการวิจัยพบว่า ระดับการครองชีพต่ำมีผลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกระบบเกษตร ทั้งนี้เป็นเพราะว่าแรงงานเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกระบบเกษตรมีรายได้ทางการเกษตรเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการครองชีพ จึงต้องแสวงหารายได้จากการทำงานนอกระบบเกษตรมาช่วยเหลือจุนเจือครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยที่เป็นสาเหตุการอพยพแรงงานของรชนิกร เศรษฐ (2528: 109) ในสังคมวิทยาชนบทที่กล่าวไว้ว่า ระดับการครองชีพ ตัวแปรด้านเศรษฐกิจนับว่าเป็นตัวสำคัญยิ่งต่อการอพยพแรงงานของประชากรชนบท ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันมานานแล้วว่า เมื่อระดับการครองชีพชนบทต่ำลงคนในชนบทจะอพยพออกจากถิ่นเดิม เพื่อโอกาสในเชิงเศรษฐกิจ

2.2 ภาระหนี้สิน

การศึกษาจากผลการวิจัย พบว่า ภาระหนี้สินที่เกษตรกรค้างชำระจำหนึ่เป็นจำนวนมากมีผลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกระบบเกษตร ทั้งนี้เป็นเพราะว่าแรงงานของเกษตรกรต้องการหารายได้มาช่วยเหลือจุนเจือครอบครัว และช่วยแบ่งเบาภาระหนี้ให้กับครอบครัวจึงออกไปทำงานนอกระบบเกษตร เพื่อให้มีรายได้อีกกรณีหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเรื่อง การเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมืองและประโยชน์ที่มีต่ออุตสาหกรรมในประเทศไทย ของประดิษฐ์ ขาสมบัติ (2517) ที่กล่าวไว้ว่า การที่คนงานคน

ใดคนหนึ่งจะตัดสินใจพหุจากภูมิลำเนาหรือเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับหลาย ๆ ปัจจัย ซึ่งมีความสำคัญแตกต่างกันไป ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจของแรงงานนั้นได้แก่ ปัจจัยผลักดัน เช่น ภัยธรรมชาติ ภาระหนี้สิน และรายจ่ายในครัวเรือน เป็นต้น

2.3 ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

การศึกษาจากผลการวิจัย พบว่า ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่มีมากกว่ารายได้ทางการเกษตรมีผลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร ทั้งนี้เป็นเพราะว่าครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้เพียงทางเดียว แต่มีค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ค่าใช้จ่ายทางการแพทย์ ค่าใช้จ่ายค่าเช่าบ้าน ค่าใช้จ่ายค่าไฟฟ้า ค่าใช้จ่ายเหล่านี้เป็นค่าใช้จ่ายที่สูญเสียไปไม่ได้กลับคืนมา ทำให้แรงงานของครัวเรือนเกษตรกรแสวงหารายได้จากการออกไปทำงานนอกการเกษตรมาจุนเจือครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทเข้าสู่ในเมือง และประโยชน์ที่มีต่ออุตสาหกรรมในประเทศไทย ของประดิษฐ์ ขาสุมบัตติ (2517) ที่กล่าวไว้ว่า การที่คนงานคนใดคนหนึ่งจะตัดสินใจพหุจากภูมิลำเนา หรือเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับหลาย ๆ ปัจจัย ซึ่งมีความสำคัญแตกต่างกันไป โดยปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจของแรงงานนั้นได้แก่ ปัจจัยผลักดัน เช่น ภัยธรรมชาติ ภาระหนี้สิน และรายจ่ายในครัวเรือน ซึ่งประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ค่าใช้จ่ายในการบริโภค ค่าใช้จ่ายทางการแพทย์ และค่าใช้จ่ายภาษี

ข้อเสนอแนะ

(Recommendations)

ข้อเสนอแนะเมื่อแรงงานของเกษตรกรไปทำงานนอกการเกษตร

1. ภาครัฐบาล ภาคเอกชน ควรวางแผนร่วมกันในการประชาสัมพันธ์ให้คนไทยมีค่านิยมรักเดียวใจเดียว โดยเน้นการหย่าร้างเป็นสิ่งไม่ควรกระทำเพราะจะเกิดปัญหาตามมาอีกมาก เช่น ปัญหาเรื่องลูกขาดความอบอุ่น และจะเกิดปัญหาต่อประเทศในระยะยาว และให้ทางพระสงฆ์ร่วมกับสถาบันครอบครัว มีการอบรมทางด้านจริยธรรม ศีลธรรม โดยผ่านทางสื่อ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ เป็นต้น

2. ในการแก้ปัญหาทางด้านสังคมที่เกิดจากการที่แรงงานของเกษตรกรถูกทำร้ายร่างกายและทรัพย์สินนั้น หน่วยงานของรัฐบาล เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรมีการประชาสัมพันธ์ตรวจตราให้ความรู้แก่แรงงานโดยอาศัยสื่อมวลชนในการประชาสัมพันธ์อย่าง ต่อเนื่อง และสำนักงานจัดหางานในระดับจังหวัดควรจัดทำประวัติแรงงานเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตรอีกทางหนึ่ง สำหรับนายจ้างควรจะได้รับลูกจ้างจากสำนักงานจัดหางาน เพราะความปลอดภัยกว่ารับเอง เป็นต้น

3. หน่วยงานของรัฐบาลเป็นต้นว่าสำนักงานแรงงานและสวัสดิการสังคม สำนักงานจัดหางาน ควรจะเข้าไปตรวจสอบมาตรฐานด้านความปลอดภัยของโรงงานอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง เมื่อพบความผิดก็ให้ดำเนินการตามกฎหมายในทันที และควรจะมีข้อเสนอนะ ข้อร้องเรียนจากองค์กร ด้านแรงงาน เช่น แรงงานสัมพันธ์ สหภาพแรงงานเพื่อเป็นแนวทางในการควบคุมดูแลด้านสวัสดิการแก่แรงงาน

4. ด้านสิ่งแวดล้อม หน่วยงานของรัฐบาลควรจะประสานกับโรงงานอุตสาหกรรมจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของโรงงานที่อยู่อาศัยให้เหมาะสม มีการดูแลด้านสุขภาพอนามัยแก่แรงงานอยู่เสมอ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะด้านการเกษตรและอาชีพแก่ครัวเรือนเกษตรกร

1. แรงงานเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรแล้วกลับมาภูมิลำเนาเดิม ควรจะให้ความรู้เรื่องการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งเปลี่ยนจากการปลูกพืชเพียงชนิดเดียวในพื้นที่การเกษตร มาเป็นการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน ทั้งนี้เป็นการลดความเสี่ยงทั้งในด้านการผลิต การตลาด และเป็นการกระจายการใช้แรงงานและใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อจะมีรายได้เพียงพอในการดำรงชีพ และไม่ต้องออกไปทำงานนอกการเกษตร

2. เกษตรกรควรทำการเกษตรตามแนวพระราชดำริกับพระกระแสพระราชดำรัส ความว่า "หลักสำคัญต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่าสิ่งมีชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้" นอกจากการจัดการในเรื่องน้ำแล้ว การแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำริยังเป็นการจัดระบบการปลูกพืชที่เหมาะสม เช่น แบ่งเป็นพื้นที่ปลูกข้าวไว้บริโภคในครัวเรือน และพื้นที่ปลูกพืชอื่นๆ ไว้บริโภคใช้สอยและจำหน่าย แนวทางการประกอบอาชีพการเกษตรแบบนี้จะทำให้เกษตรกรมีงานทำตลอดปี มีอาหารไว้บริโภค และมีรายได้เพียงพอต่อการครองชีพ ซึ่งเป็นการ

แก้ไขปัญหาในเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร จะก่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ และแรงงานของเกษตรกรก็ไม่ต้องออกไปทำงานนอกการเกษตร

3. โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (one village one product) รัฐบาลควรได้รับการผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือนำเอาผลิตผลทางการเกษตรมาแปรรูปแล้วพัฒนาในเชิงธุรกิจ โดยมุ่งเน้นส่งเสริมกิจกรรมในชุมชน เพราะแต่ละชุมชนล้วนมีของดี เกษตรกรมีฝีมือในการผลิตสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน หากได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจังแล้วสามารถเป็นช่องทางในการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรและชุมชน เป็นการยกระดับความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้น โดยรัฐบาลให้ความช่วยเหลือในด้านความรู้สมัยใหม่และการบริหารจัดการเพื่อเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ จากโครงการดังกล่าวจะทำให้สนองความต้องการบริโภคสินค้าทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ รวมทั้งมีความมั่นใจในการบริโภคสินค้าที่ผลิตจากแรงงานเกษตรกร ลดปัญหาผลผลิตล้นตลาดและการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคการเกษตรเข้าสู่ภาคการเกษตรได้ในระดับหนึ่ง และยังเป็นการสานต่อโครงการกองทุนหมู่บ้านละล้านบาทของรัฐบาล เพื่อให้เม็ดเงินถูกใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

4. รัฐบาลควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับอำเภอให้การอบรมแก่แรงงานเกษตรกรในด้านการสร้างอาชีพเสริม เช่น การแปรรูปจากผลิตผลการเกษตร การบรรจุภัณฑ์ รวมถึงการรวมกลุ่มในการทำอาชีพเสริม เช่น กลุ่มสตรีสหกรณ์ กลุ่มแม่บ้าน และหน่วยงานของรัฐบาล เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรอำเภอจัดส่งเจ้าหน้าที่เคหะกิจเข้าไปให้ความรู้ในการแปรรูปผลิตผล เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

(Recommendations for Further Study)

1. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตรในอำเภอลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอนเท่านั้น การวิจัยครั้งต่อไปควรขยายพื้นที่ครอบคลุมทั้งจังหวัดอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลหลากหลายและเป็นประโยชน์ต่อส่วนราชการ เพื่อใช้ในการวางแผนควบคุมการเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างเป็นระบบ

2. การวิจัยครั้งต่อไป ควรจะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และการใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างแท้จริงและละเอียดจากแรงงานเกษตรกร และเพื่อให้ทราบถึงปัจจัยอื่นที่มีอิทธิพลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกร

3. การวิจัยครั้งต่อไป ควรจะเพิ่มเติมตัวแปรที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร เช่น การสื่อสารที่ทันสมัย การคมนาคมที่สะดวกรวดเร็ว แรงงานต่างด้าว เป็นต้น เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาของการวิจัยอย่างละเอียด

บรรณานุกรม

- กองวางแผนทรัพยากรมนุษย์. 2531. การอพยพเข้ามาหางานทำของชาวชนบทในช่วง
ภาวะฝนแล้ง ปี 2530. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ.
- กุลยา วิวิตเสวี. 2528. การเคลื่อนย้ายประชากรและผลกระทบต่อการพัฒนาในเขตพื้นที่
ยากจน จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฉัตร ชำของ. 2530. หลักการจัดการฟาร์ม. กรุงเทพมหานคร: O.S. Printing House.
- ชวริย์ ยาวุฒิ. 2518. การเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทสู่ตัวเมืองจากการศึกษากรณีของ
แหล่งอุตสาหกรรมในเขตอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.
กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชูศรี วงศ์รัตนะ. 2544. เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร:
คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ณรงค์ เล็งประชา. 2535. แรงงานสัมพันธ์ในธุรกิจอุตสาหกรรม. กรุงเทพมหานคร:
O.S. Printing House.
- ที่ว่าการอำเภอปาย. 2542. รายงานข้อมูลพื้นฐานอำเภอปาย : จังหวัดแม่ฮ่องสอน.
(อัดสำเนา).
- ธนาคารกรุงเทพ จำกัด. 2523. "การอพยพแรงงานจากชนบท". วารสารเศรษฐกิจ.
5, 1 (มกราคม): 11-12.

นพดล ชียะใจ. 2523. **การเสนอขายแรงงานนอกระบบของครอบครัวเกษตรกร.**

เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

นำชัย ทนุผล. 2530. **การวางแผนประเมินผลโครงการส่งเสริมการเกษตร.** (พิมพ์ครั้งที่ 2).

เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

นิพนธ์ เทพวัลย์. 2523. **ประชากรศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานเยาวชน กองพัฒนา

การบริหารงานเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร.

นิภา ศรีไพโรจน์. 2537. **หลักการวิจัยเบื้องต้น.** มหาสารคาม: คณะศึกษาศาสตร์,

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ประคอง กรรณสูต. 2528. **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์.** (พิมพ์ครั้งที่ 5).

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนสามเจริญพานิช.

ประดิษฐ์ ชาสมบัติ. 2517. **การอพยพแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมืองและผลประโยชน์ที่มีต่อ**

อุตสาหกรรม. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

(อัดสำเนา).

พร ดันตรา. 2540. **ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปรับจ้างนอก**

การเกษตร ในอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,

มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

พันธุ์สุริย์ ลดาวัลย์และคณะ. 2530. **ผลกระทบของโครงการพัฒนาเมืองหลักเมืองรองที่มี**

พื้นที่โดยรอบ กรณีศึกษาเมืองเชียงใหม่. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม.

ภัสสร สิมานนท์ และ เพ็ญพร วีระสวัสดิ์. 2532. การย้ายถิ่นกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันประชากรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2532. การพัฒนาชนบท. เอกสารประกอบการสอนสาขาวิชา ส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

รชนีกร เศรษฐ์. 2528. สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

วิพรรณ ประจวบเหมาะ รุฟโฟโบ และคณะ. 2538. ปัญหาสังคมและสาธารณสุขของแรงงาน ก่อสร้างในเขตกรุงเทพมหานคร: การศึกษาเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิลาศ สุวี. 2529. ปัจจัยในท้องถิ่นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการย้ายถิ่น. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริพร จิรวัดน์กุล. 2541. ปัญหาสังคมและสาธารณสุขของแรงงานก่อสร้างไทย: การศึกษา เชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.

สถิตย์ นิยมญาติ. 2533. ลักษณะของผู้ย้ายถิ่นและไม่ย้ายถิ่นในภาคใต้ของประเทศไทย: การวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นและไม่ย้ายถิ่นจากเขตชนบท (หมู่บ้าน) เข้าสู่เขตเมือง. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สนิท สมัครการ. 2518. "การตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพของชาวนาไทย". ข่าวสารเกษตรศาสตร์. 20 (4 - 5): 3 - 27.

สมบัติ อารังญวงศ์. "ปัจจัยต่อความสำเร็จในการพัฒนาชนบทของไทย". มติชน. (16 เมษายน 2539): 17.

สุพัตรา สุภาพ. 2535. ปัญหาสังคม. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

สุวลลีย์ เปี่ยมปิติ. 2526. "ผลของการย้ายถิ่นที่อยู่ออกจากพระนครศรีอยุธยา".

วารสารพัฒนบริหารศาสตร์. 18, 1 (มกราคม): 7.

สำนักงานเกษตรอำเภอปาย. 2541. รายงานผลการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรอำเภอปาย: จังหวัดแม่ฮ่องสอน. (อัดสำเนา).

_____. 2542. รายงานการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรในอำเภอปาย: จังหวัดแม่ฮ่องสอน. (อัดสำเนา).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ไม่ระบุปีที่พิมพ์ ก. แผนพัฒนาชนบทในช่วงพัฒนาฯ ฉบับที่ 7. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

_____. ไม่ระบุปีที่พิมพ์ ข. แผนพัฒนาชนบทในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8.

กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2542. รายงานการสำรวจแรงงานทั่วราชอาณาจักร (รอบที่ 2) พฤษภาคม 2542. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

_____. 2544. รายงานการสำรวจแรงงานทั่วราชอาณาจักร (รอบที่ 1) มีนาคม 2544. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสาธารณสุขอำเภอปาย. 2542. ข้อมูลพื้นฐานสาธารณสุขมูลฐาน: จังหวัด
แม่ฮ่องสอน. (อัคราเนนา).

_____. 2542. รายงานข้อมูลพื้นฐานสาธารณสุขการคุมกำเนิดในอำเภอปาย: จังหวัด
แม่ฮ่องสอน. (อัคราเนนา).

อุษา ดวงสา. 2534. การใช้สื่อการศึกษาเพื่อลดการย้ายถิ่นของเยาวชนสตรีชนบท
ภาคเหนือ แนวคิดหลักการวิธีการและประสบการณ์. เชียงใหม่: สมาคม วาย.เอ็ม.ซี.เอ.

Feller, T. D. K. 1983. *Migration and Development in Modern Thailand*. Bangkok: Social
Science Association of Thailand.

Lee, B.S. (1966). "A theory of Migration". *Demography*. 3, 1 (May): 47-57.

Leinbach, T.R., and A. Smith. 1994. "Off – Farm Employment, Land and Life Cycle.
Transmigrate Households in South Sumatra, Indonesia". *Economic Geography*.
70, 3 (July): 273-296.

Lewis, W.A. 1954. "Economic Developmet with Unlimited Supplies of labour".
The Manchester School of Economic and Social Studies. 4, 2 (May): 139-191

Yamane, T. 1970. *Statistics - An introductory Analysis*. 3rd ed. New York: Harper and
Row.

Winklemann, D. 1967. "A Case Study of the Exodor form Agricultural : Minnesota".
Journal of farm Economics. 48, 1 (January): 12 - 21.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สำหรับผู้ที่เคยไปทำงานหรือวางแผนจะไปทำงานนอกภาคการเกษตรเท่านั้น

แบบสัมภาษณ์เลขที่.....

วันที่...../...../.....

ผู้สัมภาษณ์.....

(.....)

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

**“ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงาน
นอกภาคการเกษตร ในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี 2543/2544**

โปรดให้รายละเอียดตามความเป็นจริงเพื่อประโยชน์ในการวิจัย และข้อมูลที่ได้รับจะ
จัดเก็บเป็นความลับ แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งเป็น 4 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกร

ผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ..... บ้านเลขที่ หมู่

ตำบล..... อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1. เพศ

() 1. ชาย

() 2. หญิง

2. อายุ

() 1. 15 – 27 ปี

() 2. 28 – 40 ปี

() 3. 41 ปีขึ้นไป

3. สถานภาพสมรส

() 1. โสด

() 2. สมรส

() 3. หย่าร้าง

() 4. ม่าย

4. การศึกษาสูงสุด

- () 1. ประถมศึกษา (ระบุ.....)
- () 2. มัธยมศึกษาตอนต้น
- () 3. มัธยมศึกษาตอนปลาย
- () 4. ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)
- () 5. ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)
- () 6.ปริญญาตรีขึ้นไป
- () 7. อื่น ๆ (ระบุ.....)

5. จำนวนสมาชิกทั้งหมดในครัวเรือนที่ท่านอาศัยอยู่

- () 1. 1 – 2 คน
- () 2. 3 – 4 คน
- () 3. 5 – 6 คน
- () 4. 7 คนขึ้นไป

6. จำนวนผู้เยาว์และผู้สูงอายุในครัวเรือนที่ท่านอาศัยอยู่

- () 1. 1 – 2 คน
- () 2. 3 – 4 คน
- () 3. 5 – 6 คน
- () 4. 7 คนขึ้นไป

7. จำนวนแรงงานในครัวเรือน (อายุระหว่าง 13 – 60 ปี)

- () 1. 1 – 2 คน
- () 2. 3 – 4 คน
- () 3. 5 – 6 คน
- () 4. 7 คนขึ้นไป

8. จำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

- () 1. 1 – 2 คน
- () 2. 3 – 4 คน
- () 3. 5 – 6 คน
- () 4. 7 คนขึ้นไป

9. จำนวนแรงงานที่ทำการเกษตรแล้วออกไปทำงานนอกรการเกษตร

- () 1. 1 – 2 คน
- () 2. 3 – 4 คน
- () 3. 5 – 6 คน
- () 4. 7 คนขึ้นไป

10. ท่านออกไปทำงานนอภาคการเกษตรในช่วงใด

- () 1. หลังเก็บเกี่ยวกระเทียม
- () 2. หลังเก็บเกี่ยวถั่วเหลืองฤดูฝน
- () 3. ทั้งข้อ 1. และข้อ 2.
- () 4. อื่น ๆ (ระบุ.....)

11. ท่านออกไปทำงานที่จังหวัดไหน

- () 1. เชียงใหม่
- () 2. ลำพูน
- () 3. กรุงเทพฯ
- () 4. ชลบุรี
- () 5. ระยอง
- () 6. อื่น ๆ (ระบุ.....)

12. ท่านออกไปทำงานอะไร

- () 1. ร้านอาหาร
- () 2. ก่อสร้าง
- () 3. บริษัท
- () 4. ห้างสรรพสินค้า
- () 5. โรงงานอุตสาหกรรม
- () 6. ค้าขาย
- () 7. อื่น ๆ (ระบุ.....)

13. ท่านมีรายได้จากการออกไปทำงานนอการเกษตรเดือนละ..... บาท

14. ระยะเวลาที่ทำงานอยู่ต่างอำเภอหรือต่างจังหวัด เดือน

15. ท่านนับถือศาสนาใด

- () 1. พุทธ
- () 2. คริสต์
- () 3. ฮินดู
- () 4. ผี
- () 5. อิสลาม

16. ท่านมีความเชื่อเกี่ยวกับการห้ามออกจากหมู่บ้านหรือไม่

- () 1. ไม่มี
- () 2. มี (ระบุมีอย่างไร.....)

(ถ้ามีตอบมี) ประเพณีหรือความเชื่อห้ามท่านออกหมู่บ้านในช่วงเดือนใด
และห้ามอย่างไร

ตอนที่ 2 ปัจจัยหลักดันที่ส่งผลให้เกษตรกรออกไปทำงานนอกการเกษตร

17. จำนวนพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดของครัวเรือน

- () 1. ที่ของตนเอง ไร่
- () 2. ที่เช่า ไร่
- () 3. ที่ทำฟรี ไร่
- รวม..... ไร่

18. รายได้จากการทำการเกษตรต่อปี

- () 1. ผลผลิตพืช บาท
- () 1. ผลผลิตสัตว์..... บาท
- () 1. ผลผลิตประมง..... บาท
- () 1. ผลผลิตอื่น ๆ บาท
- รวม..... บาท

19. ค่าใช้จ่ายในการผลิตทางการเกษตรในรอบปีที่ผ่านมาต่อปี

- () 1. ค่าใช้จ่ายในการผลิตพืช..... บาท
- () 1. ค่าใช้จ่ายในการผลิตสัตว์ บาท
- () 1. ค่าใช้จ่ายในการผลิตประมง บาท
- () 1. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ บาท

รวม บาท

20. ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนในรอบปีที่ผ่านมา

- () 1. ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา บาท
 () 2. ค่าใช้จ่ายทางการบริโภค บาท
 () 3. ค่าใช้จ่ายทางการกุศล บาท
 () 4. ค่าใช้จ่ายทางการบันเทิง บาท
 () 5. ค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า และอื่น บาท
 รวม บาท

21. ปัจจุบันท่านมีหนี้สินที่กู้ยืมมาแล้วค้างชำระแหล่งเงินกู้ใด จำนวนคงค้างเท่าไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. ธนาคารพาณิชย์ บาท
 () 2. สหกรณ์ บาท
 () 3. พ่อค้า นายทุน บาท
 () 4. ญาติพี่น้อง บาท
 () 5. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ บาท
 () 6. อื่น ๆ (ระบุ.....) บาท
 รวม บาท

22. ในรอบปีที่ผ่านมาการทำการเกษตรเคยประสบภัยธรรมชาติหรือไม่

- () 1. ไม่เคย
 () 2. เคย (ระบุภัยธรรมชาติ แล้ง หรือน้ำท่วม)

ตอนที่ 3 ปัจจัยดึงดูดที่ช่วยกระตุ้นให้แรงงานของเกษตรกรออกไปทำงานนอกการเกษตร

23. รายได้รวมของครัวเรือน (นำข้อ 13 และข้อ 18 มาลง)

- () 1. รายได้จากภาคการเกษตร บาท
 () 2. รายได้จากนอกภาคการเกษตร บาท
 () 3. รายได้อื่น ๆ (ระบุ.....) บาท
 รวม บาท

24. รายได้จากนอกภาคการเกษตร

- () 1. เงินสด บาท
 () 2. ผลผลิตคิดเป็นเงิน บาท
 รวม บาท

25. ในครัวเรือนของท่านมีเครื่องใช้ไฟฟ้าชนิดใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. โทรทัศน์
- () 2. ตู้เย็น
- () 3. เครื่องเล่นเทป
- () 4. อื่น ๆ (ระบุ

26. ในครัวเรือนของท่านมีส่วนที่ถูกสุขลักษณะหรือไม่

- () 1. มี
- () 2. ไม่มี

27. ในครัวเรือนของท่านได้รับธาตุไอโอดีนหรือไม่โดยวิธีใด

- () 1. ไม่ได้รับ
- () 2. ได้รับ (ถ้าได้รับ) ให้ระบุวิธีที่ได้รับ

28. ลักษณะการออกไปทำงานนอกภาคการเกษตร

- () 1. ตัดสินใจไปเอง
- () 2. เพื่อนฝูง ญาติพี่น้องชักชวนไป
- () 3. นายหน้ามาติดต่อ

(ถ้าตอบข้อ 3) ให้ระบุว่าจ่ายค่านายหน้าไปเท่าไร บาท
และนายหน้าเป็นใคร.....
และท่านรู้จักนายหน้าได้อย่างไร

29. ท่านรู้จักยาเสพติดประเภทใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. ยาม้า
- () 2. เฮโรอีน
- () 3. ผิ่น
- () 4. กัญชา
- () 5. อื่น ๆ (ระบุ.....)

30. ท่านเคยทดลองเสพยาเสพติดหรือไม่

- () 1. เคย
- () 2. ไม่เคย
- () 3. อื่น ๆ (ระบุ.....)

(ถ้าตอบมี) ให้ระบุชื่อยาเสพติดด้วย

31. ในหมู่บ้านของท่านมีผู้ป่วยโรคเอดส์หรือไม่

() 1. ไม่มี

() 2. มี

(ถ้าตอบมี) ให้ระบุจำนวนผู้ที่ติดด้วยว่ามีกี่คน.....

ตอนที่ 4 ให้เกษตรกรแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับการเคลื่อนย้าย
แรงงานและงานด้านการเกษตร

32. ในอนาคตท่านคิดว่าอาชีพการเกษตรมีแนวโน้มอย่างไร

() 1. ดีขึ้น

() 2. ไม่เปลี่ยนแปลง

() 3. เลวลง

สาเหตุมาจาก

33. ปัญหาหลัก ๆ ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีด้านใดบ้าง

ปัญหา	มี	ไม่มี
1. ปัญหาด้านเงินทุน - ขาดแคลนเงินทุน - ขาดแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ - ระยะเวลาให้กู้เงินสั้น - อื่น ๆ (ระบุ.....)		
2. ปัญหาด้านการตลาด - ตลาดอยู่ห่างไกลแหล่งผลิต - ถูกกดราคาจากพ่อค้านายทุน - ขาดความรู้ด้านการตลาด (ทำให้ผลิตสินค้ามากเกินไปเกินความต้องการ) - ขาดข่าวสารด้านราคา - อื่น ๆ (ระบุ.....)		

ปัญหา	มี	ไม่มี
3. ปัญหาด้านการผลิต - ไม่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ - ไม่มีความรู้ด้านเทคนิคการผลิตใหม่ ๆ - ไม่มีความรู้ด้านการวางแผนการผลิต - อื่น ๆ (ระบุ.....)		
4. ปัญหาด้านที่ดินทำการเกษตร - ที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ - ขาดความรู้ด้านการปรับปรุงบำรุงดิน - ที่ดินขาดเอกสารสิทธิ์ - ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง - มีพื้นที่ราบระหว่างเขาเพียงเล็กน้อย - ขาดแคลนแหล่งน้ำ - อื่น ๆ (ระบุ.....)		
5. ปัญหาภัยธรรมชาติ - น้ำท่วม - ฝนแล้ง - มีแมลงศัตรูพืชรบกวน - อื่น ๆ (ระบุ.....)		
6. ปัญหาอื่น ๆ (ระบุ).....		

34. ท่านต้องการความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้านใด

ความต้องการความช่วยเหลือ	มี	ไม่มี
1. ด้านเงินทุน - ต้องการแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ - ต้องการให้ยืดยาระยะชำระหนี้ให้ยาวขึ้น - ต้องการให้มีสถาบันการเงินเฉพาะการเกษตรในท้องถิ่นให้มาก - อื่น ๆ (ระบุ.....)		
2. ด้านการตลาด - ต้องการให้รัฐประกันราคาพืชผล - ต้องการให้รัฐป้องกันผลิตรายต่างชาตินำเข้ามาตีตลาด - ต้องการข้อมูลการตลาดรวดเร็ว - ต้องการแหล่งรับซื้ออยู่ใกล้ - ต้องการพาหนะขนส่งราคาถูกราคาขนส่งถูก - อื่น ๆ (ระบุ.....)		
3. ด้านการผลิต - ต้องการคำแนะนำจากเกษตรตำบล - ต้องการความรู้เรื่องดินจากพัฒนาที่ดิน - อื่น ๆ (ระบุ.....)		
4. ด้านที่ดินทำกิน - ต้องการเอกสารสิทธิ์ - ต้องการวิเคราะห์เรื่องดิน - ต้องการที่ดินเป็นของตนเอง - อื่น ๆ (ระบุ.....)		
5. ด้านแหล่งน้ำ - ต้องการฝายกั้นแหล่งน้ำธรรมชาติ - ต้องการสระน้ำขนาดเล็กเป็นของตนเอง - ต้องการสระน้ำสาธารณะประโยชน์		

ปัญหา	มี	ไม่มี
- ต้องการชุดลอกคลองส่งน้ำ		
- อื่น ๆ (ระบุ.....)		
6. ปัญหาอื่น ๆ (ระบุ).....		
.....		
.....		
.....		

35. อาชีพเสริมหลังฤดูกาลเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวที่ท่านต้องการ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. ทอผ้าพื้นเมือง
- () 2. แปรรูปผลิตภัณฑ์จากผลิตผลการเกษตร
- () 3. จักสาน
- () 4. เย็บผ้า
- () 5. อื่น ๆ (ระบุ).....

36. ในอนาคตท่านมีความประสงค์ที่จะทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมหรือไม่

- () 1. ไม่
- () 2. ประสงค์ สาเหตุมาจาก

37. ปัญหาของท่านเมื่อไปทำงานนอกภาคเกษตรมีด้านใดและอย่างไร

ปัญหา	มี	ไม่มี
1. ปัญหาด้านครอบครัว		
- ปัญหาการหย่าร้าง		
- ปัญหาอกใจ		
- ปัญหาโรคติดต่อทางเพศ		
- ปัญหาการทะเลาะกัน		
- อื่น ๆ (ระบุ.....)		

ปัญหา	มี	ไม่มี
2. ปัญหาด้านสังคม - ปัญหาการปรับตัวเข้ากับสังคมเมือง - ปัญหาความปลอดภัยด้านร่างกายและทรัพย์สิน - ปัญหาด้านอาชญากรรม - ปัญหาด้านยาเสพติด - ปัญหาด้านเอดส์ - ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย - อื่น ๆ (ระบุ.....)		
3. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ - ค่าใช้จ่ายการครองชีพในเมืองสูง - ภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น - ค่าแรงงานต่ำ - อยากมีเครื่องใช้ไฟฟ้าอย่างคนในเมือง - อื่น ๆ (ระบุ.....)		
4. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม - สกปรกทำให้เกิดโรค - สิ่งแวดล้อมในเมืองเป็นพิษ - อื่น ๆ (ระบุ.....)		
5. ปัญหาอื่น ๆ (ระบุ)..... 		

38. ท่านต้องการความช่วยเหลือด้านใดเมื่อไปทำงานนอกภาคการเกษตร

- () 1. ค่าแรงงานให้เหมาะสมกับวุฒิการศึกษา
- () 2. มีสวัสดิการคุ้มครองแรงงาน
- () 3. ที่อยู่อาศัยให้เหมาะสม
- () 4. รัฐควรมีกฎหมายสงวนสิทธิอาชีพเฉพาะคนไทย
- () 5. รัฐควรมีหน่วยงานคอยดูแลและช่วยเหลือแรงงาน
- () 6. อื่น ๆ (ระบุ)

39. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

ฉบับที่ ๒๔๓๗

สำนักหอสมุด

ภาคผนวก ข
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	นายพิษณุ วีระสารธรรม
วัน เดือน ปีเกิด	10 มกราคม พ.ศ 2511
จังหวัดที่เกิด	เชียงใหม่
วุฒิการศึกษา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์
ประวัติการศึกษา	- พ.ศ. 2528 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ - พ.ศ. 2530 ประกาศนียบัตรวิชาชีพ สถาบันการศึกษาทางสหกรณ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรุงเทพมหานคร - พ.ศ. 2539 ปริญญาตรีสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช กรุงเทพมหานคร
ประวัติการทำงาน	- พ.ศ. 2530 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ 1 สำนักงานสหกรณ์อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ - พ.ศ. 2532 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ 2 สำนักงานสหกรณ์อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน - พ.ศ. 2534 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ 3 สำนักงานสหกรณ์อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน - พ.ศ. 2537 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ 4 สำนักงานสหกรณ์อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร - พ.ศ. 2538 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ 5 สำนักงานสหกรณ์อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน - ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่บริหารงานส่งเสริมสหกรณ์ 6 สำนักงานสหกรณ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน